Barcode - 2030020024576
Title - kalaguuragan'pa
Subject - GENERALITIES
Author - vein'kat'eishvara tirupati
Language - Telugu
Pages - 121
Publication Year - 1929
Creator - Fast DLI Downloader Tool
http://www.shunyafoundation.com
Barcode EAN.UCC-13
2 030020 024576

UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204112
UNIVERSAL
LIBRARY

కాత్యాయనీగ్రంథమాల.
చతుర్థపుష్పము.

దివాకర్ల వేంకటావధాని,
తంగిరాల జగన్నాథశాస్త్రి,
సంపాదకులు.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

కలగూరగంప.

ఇది
తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులచే
రచియింపఁబడినది.

మొదటికూర్పు.

కాకినాడ:
శారదాముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడినది.

1929.

కొండపల్లి వీరవెంక
బుక్ సెల్లర్స్ రాజ

చందాదారులకు రు. 0-12-0.   ఇతరులకు రు. 0-14-0.

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు,
శతావధానులు.

పీఠిక.

"కలగూరగంప"

అనునీపొత్తమునఁ బ్రచురించినవిషయము లెల్లఁ బరస్పరమును నానంతర్యాదిసంబంధములు లేక

"ఎవరికి వారే యమునాతీరే"

అనుచందంబున మాశతావధానసారము నానారాజసందర్శనము లోనగుపొత్తముల లోనియంశములవంటివై యున్నవి. ఇందు మేము కవిత్వాభ్యాసము చేయుదశలోని యప్రౌఢము లగుపద్యములు కూడఁ గొన్ని గలవు. మొట్టమొదట నట్టి పద్యములతోడనే యిది ప్రారంభింపఁ బడినది. కాని వరుసగా నూకవిత్వ మె ట్లభివృద్ధి నందినదో అదే మార్గము ననుసరించి యీ దాయాయాపద్యములు ప్రచురింపఁబడలేదు. శైలిని బట్టి విజ్ఞు లాయాయారచనాకాలమును గుఱితింపవలసి యుండునే కాని క్రమమునుబట్టి కాదు. స్వల్పముగా వచనరూపమైన మాయుపన్యాసములనుగూడ నిందుఁ జేర్చితిమి. పద్యములేమి వచనములేమి యెన్నియో యింకను మిగిలియున్నవి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వదలితిమి. అంకెలనుబట్టి యుపక్రమోపసంహారములను గుఱితించుకోవలయునే కాని యిందుఁ బెక్కింటికి శీర్షికలు లేవు. కొన్నిటికి సమాప్తిద్యోతకము లగు గుఱుతులును లేవు. ముద్రణమున నెక్కుడుప్రమాదములు లేవుగాని యంతగాఁ జదువరులకు బాధింపని కొన్ని తెలుఁగువ్యాకరణసంధులు వదలినచోట్లుమాత్రము క్వాచిత్కముగాఁ గలవు. అవి ముఖ్యముగా 33 వ పుట మొదలుకొని 36 వ పుట వఱకే పొడకట్టెడిని. ఇంకఁ గొన్నిచోట్ల స్వల్పలోపములు గలవు. అందులో ముఖ్యమైనకొన్నిటిని నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

శుద్ధపత్రిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
7	19	మొల	మొల్ల
8	8	తనా	తన్మా
10	15	ధుంతుద	ధుక్యతి
27	22	ననయవర్ణ	ననయవవర్ణ
31	2	స్వామే	ప్రియే
45	18	నునికు	నిసుకు
58	8	గవై	గరై
59	15	వాడి	రాడి
69	20	జంతా	జింతా
80	3	రాబో	రంబా
101	12	గనలే	గసాకే
105	3	మోాలి	మాాళి
106	22	గుషన	గుపన

తక్కుంగల శేషశకటరేఫాది వ్యత్యాసములను సవరించుకోఁగల భారమును జనులపైఁ బెట్టుచు నింతటితో ముగించుచున్నాఁడను.

చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి,
శతావధాని.

ప్రోత్సాహకులు.

1 బ్రహ్మశ్రీ తంగిరాల వేంకటసూర్యనారాయణగారు. బి. ఎ. బి, ఇ, లోకల్ ఫండు అసిస్టెంటు ఇంజనీయరు, నర్సాపురం.

2 ,, తంగిరాల వేంకటసుబ్బయ్యగారు, పోలీసు సబ్ ఇన స్పెక్టరు పాడ్వ.

3 ,, గుళ్ళపల్లి సోమయాజులుగారు, గరల్సు స్కూల్ హెడ్ మాష్టరు భద్రాచలం.

4 ,, నోరి సత్యనారాయణగారు, కాకినాడ.

మహారాజపోషకులు.

5 ,, శ్రీ జగద్గురు చిదానంద నరసింహ భారతీస్వాముల వారు, అభినవ విరూపాక్ష పీఠాధిపతులు. కాకినాడ.

6 మ॥ రా॥ శ్రీ॥శ్రీ రాజా ఇనుగంటి వేంకట రాజగోపాలరామ సూర్య ప్రకాశ రాయనింగారు. ఉండూరు.

7 ,, శ్రీ రాజా కాకర్లమూడి నారాయణ గజపతిరాజు బహద్దర్ గారు బి. ఎ. బి. యల్. రాజమండ్రి.

8 ,, దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు గారు. ఆంధ్రపత్రికాధిపతి చెన్నపురి.

రాజపోషకులు.

9 బ్రహ్మశ్రీ దేవరకొండ రామనాథంగారు ఇనాందారు, మండపాక.

10 ,, యర్రమిల్లి నారాయణమూర్తిగారు, బి. ఎ. బి. యల్. వకీలు నర్సాపురం.

11 మ॥ రా॥ శ్రీ॥ బి. యస్. నారాయణగారు. కాకినాడ.

12 ,, సి. చినవెంకట్రామన్న సోదరులు కాకినాడ.

13 ,, జి. శ్రీనివాసరావుగారు, తహశ్శీల్ దారు కోడవరం.

14 ,, పి. హనుమంతరావుగారు సబ్ వోవరుసీయరు పి. డబ్లియు. డి. ఉండి.

15 ,, పి. వెంకటేశ్వరరావునాయుడుగారు, కంట్రాక్టరు, పాలకొల్లు.

పోషకులు.

16 బ్రహ్మశ్రీ సి. వై. సోమయాజులుగారు. బి. ఎ. బి. యల్. వకీలు నర్సాపురం.

17 ,, మురుకుట్ల సుబ్బారాయుడుగారు. బి. ఎ. ప్లీడరు భీమవరం.

18 ,, మేడూరి లక్ష్మీపతిగారు. ఇనాందారు మండపాక.

19 ,, మేడూరి సూర్యవర్ధనగారు ,, ,,

20 మ॥ రా॥ శ్రీ॥ తాడిమేటి ప్రీరాజుగారు ,, ,,

21 ,, దండు విజయరామరాజుగారు. ,, నముదూరు.

అభిమానులు.

22 బ్రహ్మశ్రీ దేవరకొండ పాపయ్య శాస్త్రిగ్లుగారు ,, మండపాక.

23 ,, జోస్యుల రామచంద్రరావుగారు. ,, ,,

24 ,, జయంతి దీక్షితులుగారు. ,, కాకినాడ.

25 ,, మురవర లక్ష్మీనరసప్పగారు. డిప్యూటీ కలక్టరు భద్రాచలం.

26 శ్రీమాన్ సాతులూరి నరసింహాచార్యులుగారు. మండపాక.

27 మ॥ రా॥ శ్రీ గుత్తా వెంకయ్యచౌదరిగారు. ఏలూరు.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

కలగూరగంప.

భక్తి.

(రంగేశ్వరుఁడు)

శా॥ శ్రీరామామణి వక్షమందుఁ దనరన్ జెన్నొందుతన్నున్ జనం
“బారా! చంచలతం దొఱంగనిమెయిం గర్థిన్ ధరింపంగఁ బో”
లీరాజద్ఘన మంచు వర్ణనలు తా రింపారఁగాఁ జేయ నా
శ్రీరంగమ్మున నుండురంగఁడు యశశ్శ్రీ లిచ్చు మా కెప్పుడున్. 1.

(కృష్ణుఁడు)

శా॥ శ్రీమన్మంగళదేవతాస్తనమిళత్సాంద్రస్ఫురచ్ఛ్రీమదో
ద్దామాంకాంకితవక్షముం గని మదిన్ దా నీర్ష్యతో రాధికా
భామారత్నము పల్కుచుండినను “గోపం బేల న న్నేలు” మం
చామెన్ వేడుక వేఁడు కృష్ణుఁ డిడు మా కత్యంతసౌభాగ్యముల్. 2.

(వేంకటేశ్వరుఁడు)

ఉ॥ శ్రీమదఖండవైభవము చేఁ జెలువారెడి వేంకటాద్రిపై
సామజయాన శ్రీరమణి చక్కఁగఁ బాదము లొత్త నారదుం
“డోమహనీయ సేవితగుణోజ్జ్వల” యంచు భజింపుచుండు ని
న్నే మది నమ్మినాఁడ దయ నేలుమి శ్రీకర వేంకటేశ్వరా. 3.

చ॥ శరదరవిందలోచన! లసన్మణియుక్తకిరీట! కంకణ
స్ఫురదురుబాహుశోభిత! విశుద్ధచరిత్ర! రమాంగనామనో

హారని హరపూజితాంఘ్రియుగని యాశ్రితభక్తమనోనివాసని కి
న్నరగరుడోరగాదినుతనామవిరాజితని వేంకటేశ్వరా. 4.

(జగదీశ్వరి)

సీ॥ సారహీనపదార్థసంచయమ్మందు నిస్సారమైనయది సంసారముకదె?
అట్టిసంసారమం దజహరప్రముఖవిష్ణ్వాదులకునైనఁ దగిలికో ల్తప్పగునదె?
తగులుకొనినమీఁద ధనములేకున్నచో గడెయైనఁ గాలమ్ము గడవదుకదె?
కాలయాపనకుఁ బ్రాజ్ఞుఁడయ్యు నీచునైనను నాశ్రయించుట న్యాయమకదె?
తే॥ గీ॥ అట్టిపని కవిచంద్రుల కర్హ మగునె, నీ వెఱుంగనిధర్మ మింకేది గలదె
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ చూప, యని పలుకవమ్మ యోజగదీశ్వరమ్మ.

సీ॥ ఆశ్రయించినవారి నవులఁ బొమ్మని చెప్ప టన్యాయ మది నరయవాకొ
అభిమానము గలవిద్యావంతులకు దరిద్రత్వ మికట్టిది దలఁప వాకొ
ధనహీనులకు ధనంబు నొసంగుట మహోపకారం బనుచు మదిఁ గాంచవాకొ
ఎవరి కిచ్చినను గవీంద్రుల కీకున్న కలుగదు యశమని తెలియవాకొ
గీ॥ సకలము నెఱింగి నాకు నైశ్వర్య మొసఁగ, జాగుచేసెద విది యేటిచంద మమ్మ
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ చూప, యని పలుకవమ్మ యోజగదీశ్వరమ్మ 6.

సీ॥ దారిద్ర్యమునఁ గ్లేశత్వదశ చెందెడివాఁడు తననిలెనట్టిసిగ్గునను బ్రమగ్గు
సిగ్గు చెందినమీఁదఁ జెడిపోవుఁ దేజంబు తేజంబు చెడిన దుస్థితి ఘటించు
మీఁద నిర్వేద మాపాదిల్లు నిర్వేద మనుసరించిన శోక మినుమడించు
నజ్ఞాన బుద్ధికి హాని వాటిల్లు నిర్బుద్ధియా పురుషుఁడు పొలియుఁ బిదప
గీ॥ నిట్టిదుర్గతి కవులపై నెట్టుపెట్టి, తమ్మ! నీమన మెటు లొప్పెనమ్మ! యమ్మ!
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ చూప, యని పలుకవమ్మ యోజగదీశ్వరమ్మ 7.

సీ॥ గణియించితే మహాఖర్వగర్వాంధతమసమలీమసులైన ఘనజనపతుల
నుతియించితే జగన్నుతవిద్యాప్రభావను నెఱుఁగనిదుష్టావలయపతుల
దర్శించితే కవిత్వప్రశంసావాసనాభాసితులు గానినరపతులను
మన్నించితే సదా మానినీమధుపానముఖదుర్వ్యసనులైన భూమిపతుల
తే॥ గీ॥ నెప్పుడేనియుఁ దప్పు దీయవటంచు, గొప్ప యగునీకటాక్షమ్ము గుప్పితేని
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ చూప, యని పలుకవమ్మ యోజగదీశ్వరమ్మ 8.

సీ॥ త్వత్కటాక్షం బనుత్తమమహేంద్రత్వదివ్యపదసంపాదనాపాదకంబు
త్వత్కటాక్షం బదభ్రవశస్త్రైశ్వర్యధనదతాపాదనాధాయకంబు
త్వత్కటాక్షంబు భాస్వత్ప్రసన్నకాశమహోద్ధికృతిముఖ్యసాధనంబు
త్వత్కటాక్షంబు విద్వత్కవిత్వాధికత్వాదిసంధాన కారణంబు
తే॥ గీ॥ ఇట్టిదని నీకటాక్షమ్ము నెఱిఁగి దీని, విడిచి యన్యుల నెట్లు సేవింతుమమ్మ
కామధేనుస్మరణ నీదుకరుణ మాప, యని జిలుకవమ్మ రాజగదీశ్వరమ్మ 9.

సీ॥ అఖిలాండకోటిబ్రహ్మాండనాయకుఁడైనఁ గవులతో సామ్యమ్ము గాంచఁగలఁడె
నుజ్జగమ్ముల నేలు పురుహూతుఁడైనను గవులతో సామ్యమ్ము గాంచఁగలఁడె
నవనిధుల్ గల్గుమానవహయుండైనను గవులతో సామ్యమ్ము గాంచఁగలఁడె
సార్వభౌమ్యము గల్గుజనపాలుఁడైనను గవులతో సామ్యమ్ము గాంచఁగలఁడె
తే॥ గీ॥ హైన్యములకెల్ల హైన్యమైనట్టిద్రవ్య, హైన్య మొక్కటి వారికి శూన్యమేని
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ మాప,యని జిలుకవమ్మ రాజగదీశ్వరమ్మ. 10.

సీ॥ ఆర్పి చచ్చినఁ గాని యన్యులకీక తా మనుభవింపనిలుబ్ధజనుల విడిచి
వ్యాజ్యముల్ వేఁటలు నన్యహై పచరించువరమపాత్రులను దుష్కృతుల విడిచి
రస మన నెట్టిదో యిసుమంతయైనను గలనైన లేని మొద్దులను విడిచి
హాని వాటించు కార్యము లొనర్పఁగ యత్నము లొనర్చునట్టికూళలను విడిచి
తే॥ గీ॥ అహాహ దారిద్ర్యభారమ్మునన ఘులైన,కవుల నెత్తిని బెట్టు టొప్పునటమ్మ
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ మాప,యని జిలుకవమ్మ రాజగదీశ్వరమ్మ. 11.

సీ॥ బహుజన్మకృతతపఃపరిపాకమున మించునట్టియుద్దండభాగ్యాతిశయమొ
భావికాలప్రాప్యఫలసూచకామేయమామకీనాదృష్టమహితకలమొ
అనిమిత్తజాయమానానూనకరుణాకటాక్షవీక్షణ వైభవాగమమొ
కామరూపకళాప్రకాశసౌభాగ్యసువ్యక్తీకరణచణప్రాభవంబొ
తే॥ గీ॥ కలను బ్రత్యక్షమైతి వేకారణంబొ, తెలియదిది యారకేపోదు దేవదేవి
"కామధేనుస్మరణ" నీదుకరుణ మాప,యని జిలుకవమ్మ రాజగదీశ్వరమ్మ 12.

జ్ఞానము.

(ఆత్మబోధ (సంస్కృతమునకుఁ దెనుఁగు)

క॥ తపములచేఁ బాపమ్ములు, దీపి శాంతిని బొంది రక్తిఁ డించి సదా ము
క్తిపదము గోరెడివారల, కుపకృతిగా నాత్మబోధ మొనరింతు మొగిన్. 13.

గీ॥ మోక్షసాధనములలోన ముఖ్యసాధ, నంబు బోధయ ముక్తిపదంబు బోధ
లేక యుండినఁ గలుగదు పాకమునకు, ననలమేకద ముఖ్యసాధనము జగతి.

క॥ అవిరోధి గానఁ గర్మం, బవిద్య నడపంగఁ జాల దట్టియవిద్యన్
దవిలి తమఃబును దేజం, బువిధమ్మున జ్ఞాన మెలమిఁ బోఁ గొట్టుఁ జుమీ. 15.

క॥ పరమాత్ముం డజ్ఞాన, స్ఫురణమ్మున భిన్నరీతిఁ జూపట్టెడిఁ ద
న్నిరసనము గలుగ నేకుం, డరణ మొడలు సూర్యువగిది స్వయము వెలుంగున్.

తే॥ గీ॥ జ్ఞానమజ్ఞానకలుషతాకలితు జీవు, జ్ఞానవశమున నిర్మలుఁగా నొనర్చి
తానును నశించుఁ గలుషమైతనరు జలము, చక్కఁజేసెడి కతకరజంబువోలె.

తే॥ గీ॥ నిద్రవేళను స్వప్నమ్ము నిజము గాఁగఁ, దోఁచుభంగిని రాగాదిదుష్టమైన
సంసృతియుఁ దోఁచు నజ్ఞానసత్తయందు, సత్యమౌ; యిది బోధ నసత్యమగును. 18.

గీ॥ అవ్యయుండును సర్వలోకాశ్రయుండు, నైన యీశ్వరుఁడొందాఁకఁ గానఁబడఁడొ
జగము నందాఁక సత్యమై నెగడు శుక్తి, యందు రజతంబు దోఁచెడునట్టి భంగి. 19.

క॥ వ్యాపకుఁడును సదసచ్చి, ద్రూపకుఁడును సర్వసంగతుఁడు నగు హరియం
దేపారు సర్వజంతు, వ్యాప్తి కటకాదికము సువర్ణమునబలెన్. 20.

క॥ ఆకాశము విధమునను హృ, షీకేశుండైన విభుఁ డశేషోపాధి
ప్రాకారుండై భిన్నుం, డై కనఁబడు నొక్కఁడగును పాధి నశింపన్. 21.

తే॥ గీ॥ జాతినామాశ్రమాదు లీశ్వరునియందు, సాధిభేదమ్ము కతన నాపాదితమ్ము
లకలుషమ్మున మధురమ్మ నౌ జలమ్ము, నందు రసవర్ణభేదముల్ వొందునట్లు.

క॥ పంచీకృతోచ్చభూతో, దంచితమై కర్మరచితమై తగు దేహం
బెంచఁగ సుఖదుఃఖమ్ములు, గాంచెడి భోగాలయమ్ముగాఁ జెప్పఁబడున్, 23.

క॥ పంచప్రాణమనోబు, ద్ధ్యంచద్దశకరణయుక్తమగు సూక్ష్మాంగం
బెంచ నపంచీకృతభూ, తాంచిత మిది భోగమునకు నగు సాధనమై. 24.

గీ॥ ఆరయ నవాచ్యమైన యనాద్యవిద్య, కారణోపాధియని చెప్పఁగాఁ దగియెడి
నీయుపాధిత్రయమ్మున కెవ్వఁ డన్యుఁ, డతఁడపోని యాత్మయని చెప్పనొప్పుఁ డెందు.

తే॥ గీ॥ పంచకోశాదిసంబంధభావమునను, వస్తుతశ్శుద్ధమౌ పరవస్తు వెలమి
నలరుఁ దత్తన్మయమువలె నసితవర్ణ, వస్త్రయోగమ్ము కతన సుస్ఫటికమట్లు. 26.

క॥ సకలగతుఁడయ్యుఁబరమా, త్మకనంబడఁడెల్లచోట్ల మఱిఁ గనఁబట్టున్
బ్రకటముగ బుద్ధియందే, ముకురాదులయందు బింబములవలె నెపుడున్. 27

ఆ॥వె॥ కాయచిత్తబుద్ధికరణమ్ములకునన్యుఁ, డైతదీయకృత్యమధిపుఁబోలె
నెవ్వఁడరయుచుండు నెల్లప్పుడతఁడపో!, యాత్మయనుచుఁ జెప్ప నర్హుఁడెందు

క॥ కరణమ్ములు వ్యాపింపన్, బరమాత్మయు మూఢులకును వ్యాపారివలెన్
బరిదృశ్యుం డగు మేఘో, త్కరము గదలఁ గదలునట్లు కనుపడు శశినా. 29

తే॥గీ॥ ఆత్మచైతన్యమును దగ నాశ్రయించి, కాయకరణమనోధీలు స్వీయకృతుల
వర్తిలుచునుండుఁ బద్మినీ ప్రభుని కాంతి, ననుసరించి మెలంగెడిజనులపోల్కి—

క॥ కాయేంద్రియగుణ కర్మము, లాయములందైన సచ్చిదాత్మునియందున్
ద్రోయుదు రవివేకమ్మున, నీయాకసమందు నైల్య మెంచెడిరీతిన్. 31

గీ॥ మానసోపాధిసంబంధమైన కర్తృ, తాదికం బాత్మయందుఁ బ్రమాదమునన
కల్పితంబయ్యె నుదకసంగతసుధాంశు, నందుఁ దద్గతచలనాదు లమరురీతి. 32

ఆ॥వె॥ బుద్ధిసత్త యందపోని రాగమును నిచ్ఛ, యును సుఖాదికమ్ము నొనరుచుండు
నది యడఁగు సుషుప్తియందు నవియు లేవు, కాన నాత్మగములు కావు సూవె

క॥ రవికిఁ బ్రకాశం బగ్నికి, రవరవ జలమునకు శీతలతయు స్వభావం
బవు విధమునఁ బరమాత్మకు, నవినాభావమున సచ్చిదాదులు వొలయున్. 34

ఆ॥వె॥ ఆత్మసచ్చిదంశ మరయంగ బుద్ధివృ, త్తియును వివేకవృత్తితోడఁ
గలిసెనేని గలుగుఁగా యహంకారమ్ము, కేవలాత్మ శుద్ధభావుఁ డెందు. 35

క॥ పరమాత్మకు విక్రియలే, దరయఁగ బుద్ధికిని బోధ మన సున్న యటం
జెఱిఁగియు జ్ఞాతృద్రష్ట్ర, త్వాదులను జీవుఁ డకట! తా మోహియగున్. 36

క॥ ఎరయుచుఁ జీవుఁడు గాఁడ, న్న రజ్జుసర్పత్వరీతి నూనము గాఁ దాఁ,
బారయు భయమ్మును సేనే, పరమాత్మ నటన్న మాత్ర భయము దొలంగున్.

గీ॥ ఆత్మవలన వెలుంగు బుద్ధ్యాదికమ్ము, లాత్మ బుద్ధ్యాదికమ్మున కప్రకాశ్యుఁ
డెలమిదీపము వస్తువులు వెలుఁగఁ జేయుఁ, గాని యవి దీపతేజంబు గనుపఱచునె.

క॥ తనుఁదాఁ దెలియుట కితరం, బన పేక్ష్యము బోధరూపుఁ డగు నాత్ముఁడు; త
న్నును వెలిగింపఁగ దీపం, బునకొండు ప్రదీప మేల పొసఁగింపవలెన్. 39

తే॥గీ॥ "నేతి నేతి" వాక్యమ్ములచేత సకల, సంశయాత్మీయుపాధుల నఖులఁ ద్రోచి
జీవపరమాత్మలకు సౌఖ్యసిద్ధిన పుడు, వడయఁగా వలె నమ్మహావాక్యకలన.

(సశేషము.)

శ్రీమదాదిశంకరులు.

క॥ శంకరు నతతారాధిత, శంకరు వేదాంత శాస్త్రపాథితసంవి
త్పంకజ భాస్కరు లోకా, లంకారు నుతింతు మదిఁ గలంక మెడలఁగన్.

గీ॥ ఎంత కాలమ్ము బ్రదికిన నేమి ఫలము, జగతి కుపకార మొకింత సలుపఁడేని
దానికై బాల్యమాదిగఁ దనదు జీవి, తమును వెచ్చించు శంకరుఁ దలఁపవలదె. 42

సీ॥ మండనమిశ్రుతో మాటాడ శక్యమే? భగవత్కృపాశక్తి బ్రబలదేని
భట్టభాస్కరుతోడ భాషింప శక్యమే? యెంతటి ప్రతిభయు నెనఁగదేని
ఉపనిషద్భాష్యము లొనరింప శక్యమే? సర్వజ్ఞతాబుద్ధి చనదయేని
అన్యకాయప్రవేశాలంబనము తెలికరాని యోగపరిణతి గలుగదేని

తే.గీ. బ్రతికినదిమూడ స్వల్పమవ్వవనుండు, సల్పు కార్యమ్ములకుఁ బట్టుఁగల్పమేని
అతఁడు లేఁడన నేల? యేమయ్యె నిప్ప, టికి నిమ్మృతజీవుఁ డెల్లవారికి హితుండు.

చ॥ ఒరుల కెఱుంగరాని గతి నొండొక రేని కళేబరమ్మునన్
జొరఁబడి కామశాస్త్రపరిశోధనమున్ బొనరించి దాన వా
క్తరుణిజయమ్ము గైకొనుకతన్ బరిశీలన చేసి చూడ సం
సరణ మనాది, జ్ఞానులను సైతము వీడదటంచుఁ దెల్పెడిన్. 44

చ॥ ఒకఁడన నేల? శంకరుమహోన్నతవర్తన సోది చూచినన్
సకలకళానివాస మగు నందురుబింబమునందుఁ బోలెఁ ద
క్రకయమృతంబు చిప్పిలుటె కన్పడు నయ్యెన ఘాతుఁగన్న త
ల్లికి నుతిఁ దండ్రికిన్ జగతి లేరు మహాత్ములు సాటి చెప్పఁగన్. 45

శ్రీరామకృష్ణపరమహంస.

మ॥ కరుణా దూరతి నూరకే బలిగన శ్రీమహాదేవికై
నరులం జంపెడి వంగదేశపు ద్విజన్మస్తోమమం దెట్టులో
పరమార్థజ్ఞుఁడు రామకృష్ణుఁడు పరబ్రహ్మైకరాంశమ్మునన్
ధరణిం బుట్టెఁ దదీయచిత్రచరితన్ ధ్యానింపఁగాఁ జెల్లవే. 46

సీ॥ చదువనేలేదంట? శాస్త్రాదులనుకింత గురువయ్యె నేలాటిగురువులకును
అనుభవింపకయె యేలాచెందెనొ? విరక్తి యేవిరాగులు నేరరీ సమాధి
తనకన్న నితరమింతయు లేదని యెఱింగియును గాళికార్చనమును బొనర్చె
నీయుగమ్మునను లేనేలేని మహిమ లెన్నెన్నియో చూపె సరిహుఁడయ్యె.
తే॥గీ॥ ననుచుఁ జెప్పెదరయ్య సద్ధాత్ము చర్య, విధినిషేధము లెఱుఁగక వేదవేత్త
లైనవిద్వాంసులకును మాన్యతవహించి తనరు శ్రీరామకృష్ణున కెనయెయొరులు

శా॥ ఏయోగీంద్రునిశిష్యుఁ డొక్కరుఁడు దా ద్వీపాంతరం బేగి వి
ద్యాయుక్తిన్ దగవారిలోఁ బలిచి "ధ్యేయంబిద్దియే" యంచు న
జ్ఞేయంబై చను తత్త్వముం దెలిపి యెన్నేదర్శతాల్ మాపె నా
శ్రీయుక్తుం డలరామకృష్ణుసరి యేరీ? జ్ఞాను లెందేనియున్. 48

ఉ॥ వేదముపిచ్చి, శాస్త్రమన వెఱ్ఱి, యధర్మము దెద్ది, యంచు వా
గ్వాదము సేయునిట్టి కలికాలమునందును నెవ్వఁడో యొకం
డాదిమకాలమందు బలె నార్యుఁడు పుట్టఁగవచ్చు నంట దు
ర్వాదము గామి కియ్యనఘువర్తనమే యొకసాక్షి నాఁదగున్. 49

తే॥గీ॥ వేదములు కష్టపడి వల్లెవేయనేల, శాస్త్రములలోఁ బరిశ్రమ సల్పనేల
రామకృష్ణ పరమహంసరాజు నుడువు, నట్టిబోధల నీయర్థ మట్టివడెడి, 50

శ్రీవివేకానందస్వామి.

సీ॥ పుట్టె నెవ్వఁడు హిందువులలోనఁ గాయస్థజాతిలో వంగదేశమ్మునందు
చదివె నెవ్వం డొక్క సంస్కృతంబె కాక యింగ్లీషు మొదలెన్నియేనిభాష
లరసె నెవ్వాఁ డొక్క యద్వైతమే కాక భూమిలోఁగల మతమ్ములవియెల్ల
తిరిగె నెవ్వాఁ డాత్మ దేశమొక్కటె కాక యఖిలమ్ములగు విషయమ్ములెల్ల
తే॥గీ॥ నిహమునంగల్గు తుచ్ఛమా నిచ్చవిడిచి, బాల్యమాదిగఁ బరముకై పాటువడుట
తక్క నెవ్వాఁ డెఱుంగఁ డితరమునుంత, ఆతఁడు వివేకయోగి దివ్యపదభోగి.

చ॥ ఎవనికి శక్యమౌ? మతములెల్ల విచారణ సేయునట్టి హూ
ణవరులదేశమందున ఘనంబగునట్టి సభాస్థలమ్మునన్
"దవనినిగల్గు మీమతమ్ములన్నియు లేఁత"లటంచు ఖండనం
బు వొనరుపన్, స్వకీయమతము న్నిలుపంగ, వివేకుఁ డక్కినన్. 52

తే॥గీ॥ శంకరాదులు నిజయంబు సల్పిరెల్ల, నాత్మరాజ్యమ్ము నందఁ దీరట్లు గాక
యన్యదేశమ్ములకు నేగి యన్యమతము, వారి నద్వైతులుగఁ జేయుధీరవరులు. 53

గీ॥ ఇహమున సుఖంపఁ గోరక పరమునఁ గాంచు కేని. స్వప్నమైన నైన యత్నమ్ము సలుప నట్టి
ప్రాణులను వేలకొలఁది దా నుద్ధరించి, జ్ఞానులను జేసె నీవివేకప్రభుండు. 54

శా॥ "మహాన్ వచ్చిన వాలు రారని,, యని, యమ్మే. ప్యాసు గావించి బల్
హానింబొల్పెడివారిఁ జిక్కి సభలో వాదమ్ము లేకే యుప
న్యాసంబిచ్చి "మతమ్మనంగ నొకయద్వైతంబ,,యంచుం దగన్
దా సిద్ధాంతము నేయుధన్యుఁ డితఁ డేతన్మాత్రుఁడే చూడఁగన్. 55

సమాజము వారి విజ్ఞాపనము.

ఉ॥ హిందువులార! హింత మదెట్టిది? మీరిపుడెందుకోసమీ
చందమునన్ సమస్తము పెసన్ విడి దైన్యము పుట్టినిండి పై
నం దరుచుండియున్ బయికి నాసికి శీఘ్రము లెత్తుచున్న వా
రిందఱుఁ గలట్టి సారమది యించుక యేని గ్రహించినారలే 56

శా॥ "ట్రాప్" ట్రెట్టు "షరాయులం" దొడిగి యెటో పొట్టకై నేనమున్
వే ఘ్రాసుం డొకగంటమైన నెలకున్ "వేదమ్ములా నెట్టిది దే
వ్యాసారం బట నుండునీ దాని చిగురేయర్థమ్ము బోధించునీ నం
చిపట్టున్ వ్యయముం బొనర్పఁ డిది మీకిప్పించు నుత్స్వర్గతుల్. 57

గీ॥ ధనవిహీనుఁడా ధనరాశులను బొందు మోదించుమైని నైద్దానికై వాఁడు సేయు
కాంతావిహీనుండు కాంత సంపాదించుకొనుమీఁద దేనికై మనము చొనుపు
సంతానహీనుండు సంతానమును గాంచి యలయుపై నెద్దాని నభిలషించు
రాజ్యవిహీనుండు రాజ్యమ్మునందు యనంతరం బెద్దాని వాసఁ జేయు.

గీ॥ నట్టియున్నత పదమును నందఁ జేయు, పెద్ద "రైల్"యంత్రమో యేడ వెలయుచుండు
నదియ హిందూమతము దాని మొదలు తెలియ, కెల చెడిపోయెదరు వ్యర్థ యెటులకవిడిచి

గీ॥ మున్ను మనవారలంటి దున్న పోతు, లిపుడు మతిమంటలము మన మొంటియేని
యనెడ దుర్భాషలింపలదు వారట్టి రేపు, మనకుఁ దజ్జప్యలమఁ దెల్పియను భవము నె

చ॥ అగిగన యాచకావళికి నంతయు యుంతయు యుచ్చునట్లు సా
మ్రాజ్ఞ టాక లెక్క గా దిదటి కెప్పుడొ యొక్కఁ ప్పు దేశు దెంచి యు

ద్యోతనగు సంగతుల్ వినుటయే కడుముఖ్యము [illegible] జేసి [illegible]
వదిలివర్తిల్లమయ్య ఫలవంతముగున్ మత ముస్న [illegible] ౭౮

చంపకమాలిక.

చ॥ ఎవఁ డుదయించి లోకులకు నెల్లరకున్ బరమాత్మసంగతిన్
వివరముగాఁగఁ జెప్పి "సువివేకి,, యనం జను నాత్మనామమున్
భవ్యకరార్థయుక్తముగ భాసిలఁ జేసెను పూర్ణభాషలోఁ
దవిలి పరం బొకించుకయుఁ దా నెఱుఁగంగ నశక్తులైన వా
రిలఁ [illegible] సురవృక్షమునాఁగఁ బ్రసిద్ధి చెందె నిం
కెవఁ డవ[illegible] సుంటనె యెల్లరకున్ "మన వేదశాస్త్రముల్
ప్రవిమలముల్ [illegible] భావనముల్ జగమందు లే[illegible]
స్నవిమయ [illegible] జిననాఁడు మొదలొక్కని తొవ[illegible]స్వదున్
దవిలి [illegible] ధర్మముఁ జింత [illegible]
నెవఁ డిహ [illegible] "పరమే పర,, [illegible]
భువిని బదార్థము [illegible] బుద్ధిని విద్యను జీ[illegible]
మిథుల వ్యయించె నెవ్వనికి మించిన వేత్త [illegible]
ర్వవిబుధులకు శంకరునివంటిమహాత్ముఁడు [illegible]
శివకరు మెచ్చ నొప్పికొను శ్రీయన నెవ్వ[illegible] న
ర్వవిభవముల్ మఱెవ్వనికి వశ్యము లట్టి[illegible]
యెవరు మఱెంత వ్రాసినను నెక్కుడుగా[illegible] యున్
దవులు నతండొకండు జననంబును గాం[illegible]
మివులఁడు పూర్ణవిద్యలను నేర్పెడివారలయం[illegible]
శివునకు నాశివాత్మునకు శ్రీహరికిన్ దద[illegible]
ప్రవిమలరూపికి న్నతు లపారముగా నొనరింప[illegible]
సువిమలులార! హిందుమతసూత్రి నెఱింగిన[illegible]
వ్యవిషయముల్ మఱెవ్వరికి నచ్చినసున్ మతసంగతుల్ విశే
షవిధిని భారతావని నెసంగెడివారికె యిచ్చినాఁడు లో
కవిభుఁడు; ముక్కముక్కలుగ ఖండన సేయఁగ నీమతంబు దా

నవయువ రూపుమాయదు తనంతన వృద్ధిని గాంచ నేర్చు ని
క్కువ మిది దీనినే సతము గోరుఁడు బాగుపడుండు మీ రొగిన్. 61

శ్రీకృష్ణకథాసంగ్రహచంపకమాలిక.

చ॥ జననము నందె బంధనపుసద్మమునందున; వేఱుచోటికిన్
చనె నటఁ గంసుపంపున వెసన్ బురుటింటికి వచ్చినట్టిపూ
తనచనుఁబాలు గ్రోలె నది దా స్వకృతాఘముకల్మిఁ జచ్చె మీఁ
దను శకటాకృతుణ్ గెడపె దానవు; నావల గాలిరక్కసుం
దునిమెను మీఁదఁ దల్లికి వినోదముగాఁ సకలప్రపంచముల్
గనఁ బడఁజేసె ఱోలఁ దనుఁ గట్టినయప్పుడు రెండుమద్దిచె
ట్లను బడఁగొట్టె వత్సుఁడను టక్కరిరక్కసు నుక్కుఁ జెక్కడు
ర్మనసు బకుణ్ హరించెఁ బయిఁ బట్టెను ధేనుకు గార్దభాకృతిన్
ఘనవిషపూరితుణ్ బిదపఁ గాళియు గొబ్బున నొర్చె దావవ
హ్నిని నొగిఁ గ్రోలెఁ బరత్వము నెత్తె వధించెను శంఖచూడనా
ముని నొకగుహ్యకుణ్ బదియ మోఁదె వృషాసుర వ్యోమకేశులన్
దునిమెను గంసుఁ జంపెను విధుంతుదవక్త్రను రుక్మిణిన్ వరిం
చెను మఱిఁ గొందఱన్ సతులఁజేకొనె భూసుతు రూపుమాపె న
ద్దనుజు చెఱన్ వదల్చినపదంపడి తన్ను వరించినట్టి కా
మినులఁ బదాఱువేలఁ గొనె సేకొని బాణునిగర్వ మూడ్చె నిం
కను మఱికొందఱం దునిమెఁ గష్టుల దుష్టుల భ్రష్టులన్; మహా
ముని యగునారదుం డడుగ మోదముగాఁ దనలీలఁ గామినీ
జనగృహపంక్తి నొక్కెడఁ జక్కఁగ జూపి నిరుత్తరున్ బొన
ర్చె నితఁడె నందనందనుఁడు శ్రీహరి యాతఁడె యాతఁడే జగ
జ్జనము రక్షయున్ లయము సల్పుపరాత్పరుఁ డీతఁడే
ఘను లగుపాండవేయుల కకారణబంధువు వీనిచర్యలన్
గనుఁగొని చెప్ప శక్యమనఁగా దెటువంటి మునీంద్రపాళి; కీ
యనఘుఁడు నేఁడు పుట్టె నిది యందఱకప్పటినుండి పూజ్యతన్
గనె దిన, మిమ్మహామహునికై మన మియ్యెడ నేఁడు గూడి యీ
తనిచరితంబు పాడితిమి ధన్యతఁ గాంచితిమి తప్ప కిక్కత

మున్నన మనకుఁ బ్రమోదములు పొందిరివోయెడి సభ్యులార? వం
దనము లొనర్పుఁడీ యెలమి నందునిపట్టికి గొల్లకుట్టికిన్. 62

(భామ.)

ఆంధ్రమహాకవిప్రశంస.

ఉ॥ శ్రీకరమాంధ్రభారతము చేయఁగఁ జేసె నెవండు నన్నయా
ఖ్యాకమహాకవిప్రవరు నంజలిబంధముతోడ వేఁడి; సు
శ్లోకుఁ డతం డుదారగుణశోభితుఁ డాంధ్రకవిత్వదివ్యధా
రాకుతుకీకృతాంతరుఁడు రాజనరేంద్రుఁడు వాల్పు నేఁటికిన్. 63

ఉ॥ ఏగతినైన కవిత్వము ననేకులు సెప్పెడువార లుండ స
ర్వాగమవేది నన్నయమహాకవియే యని నిశ్చయించి యు
ద్యోగిని జేసె "భారతమహోదధి నీఁదు" మటంచు నెవ్వఁ డా
హా! గణుతింపఁ జెల్లదె మహామహు రాజమహేంద్రు నాతనిన్. 64

ఉ॥ వచ్చి శరీరమున్ విడిచి చన్నవుల్ గల రెందఱేని వి
ద్వచ్ఛ్రయమాన్యమున్ సుకవివంద్యమునై తగు కీర్తికాయ మీ
సచ్చరితున్ ధరించె నిది శాశ్వత; మీనృపు నన్మతించి స
ర్వోచ్చపదంబుఁ గైకొనుట యొప్పదె యిప్పటి యాంధ్రజాతికిన్ 65

తే॥గీ॥ రాజరాజనరేంద్రుండు పూజనీయుఁ, డైన నన్నయసుకవియు నాంధ్రభాష
భారతం బనునిధిలోన భద్రపఱచి, యుంచుటను గాదె మనకు సురాగమబ్బె

ఉ॥ నన్నయగారి త్రోవఁ గొని నవ్యగుణంబులు కొన్ని చేర్చి తి
క్కన్న మహాకవిప్రవరుఁ డాంధ్రకవిత్వము వృద్ధి చేసె నె
ఱ్ఱన్నయు వీరి త్రోవఁ గొని యగ్గల మింకొక కొంత యిచ్చె, స
ర్వోన్నతి తెచ్చె సోముఁడు మహోదధినాఁ జను నాంధ్రభాషకున్. 76

ఉ॥ పెక్కుమహాకవుల్ పిదపఁ బెక్కుపురాణము లాంధ్రభాషలోఁ
దిక్కనగారి త్రోవను సుధీహిత మొప్పఁగఁ జేసి రంతతో

నెక్కుడఁ దెల్గుసేయ మది నెంచ్రి పురాణము లేక పోయె న
మ్యక్కృతికర్త నైషధమహాకవిమౌళి జనించె నంతటన్. 68

చ॥ ఇతనికవిత్వపుం గరిమ నెన్నఁగ నన్నయ యంతవానిఁగాఁ
గృతిమణు లెల్లఁ జెప్పదు రహీనమహాకవితానురావగా
వితతమహీతలుం డితఁడు విశ్వజనీనము నైషధంబు గా
వ్యతతిశిరోవిభూషణము నాంధ్రము చేసి యొసంగె భూమికిన్. 69

ఉ॥ ఈతని కాలమందుఁ గల రెందఱొ సత్కవు లందఱున్ మహా
ఖ్యాతిపరుల్ కృతిప్రవరకల్పకు లాధ్యుత రాగ్రహారవి
ద్యోతను లుద్భటాశుకవితోద్ధతు లందఱియందు నీతఁడే
నేతగ ద్యోతలెన్ దను మనీషిమ [illegible] నుకృంగఁగన్. 70

శా॥ శ్రీనాథుండు యశశ్శరీరమును [illegible] న గా
నై నాంధ్రావనిభాగ్యపుంగ [illegible] ంచెన్ రసా
నూనాశ్యాశుకవిత్వ తత్త్వ [illegible] డు భా
షానందుం డల పెద్దనార్యుఁడు [illegible] సంధాత యై 71

ఉ॥ "ఆశుకవిత్వతత్త్వ మిది యా నిది కా"దని కృష్ణరాడ్యశో
రాశినభాన్థలమ్మున [illegible]రంధరులౌ కవులన్ ధరాంగనా
ధీశుఁడు కృష్ణరాట్కృవియు మెచ్చఁగ మెచ్చఁగ బెండెరంబు నూ
రీశుఁడు పెద్దనార్యుఁడు గ్రహించె రచించె స్వతంత్రకావ్యమున్. 72

తే॥గీ॥ ఆంధ్రకవితాపిత మహానమునఁగించి, వసుచరిత్రంబు రచియించె బట్టుసుకవి
ధారలే శ్లేషమున్నను దానికన్న, మిన్నయనిదీనిఁ బలువురు మెచ్చుకొందు)

తే॥గీ॥ నారికేళపాకమ్మున సూరిజనుల, నలరఁ జేయువాఁ డాముక్తమాల్యదరచించి
నట్టిశ్రీకృష్ణరాయలవారుఁ గుమెన, యల్లునికవీంద్రుఁ డగుచు శోభిల్లె బట్టు.

క॥ బట్టయ్య యితఁడు నన్నయ, భట్టారకముఖ్యసుకవివరులకు దీటై
దిట్టయయి శ్లేషకవితకుఁ, బెట్టిన పేరై యశస్సు పెంచె జగమునన్. 75

ఉ॥ పిమ్మట నువ్వుభీంచి నలభింగళి సూరన యాతఁ డెంతయున్
గమ్మనివల్కులన్ గవితకల్పన సేయ సుధీజనంబులఁ దిం

సమ్మననీయు లెందఱో జగమ్మున నాఁడుగలారు వారిలో
నిమ్మహితుండె పేరుపడె నీతని భూరి మహత్త్వతం బగున్. 76

ఉ॥ బమ్మెర పోతరా జనెడి భాగవతాంధ్రకవీంద్రు నిర్జగ
త్సమ్మతు రామభక్తు నరసప్రథితాంధ్రకవిత్వరాశి నీ
విమ్మహిఁ జెప్పఁగాఁదగదు పెద్దకవీంద్రుల కెల్లఁ బెద్దగా
నిమ్మహితున్ వచింపవలె నీతనిశక్తి యనన్యసాధ్యమా. 77

చ॥ ఘనమతు లెందఱో గలరు గాని యదేమొ తెనాలిరామకృ
ష్ణుని కవితామహత్త్వ మతిసత్య మటంచుఁ గవీంద్రు లందు రా
యనఘుని భాతిఁ జూచిన నహా; యనకుందురె యెవరు గాని యొ
వ్వని నని యెన్న నేమతు మహారు లనేకకవీంద్రు లుండఁగన్. 78

చ॥ విజయవిలాసకర్త సురవేకి మహాకవి యన్యజాతికిన్
ద్విజునకు నుద్భవించిన సుధీతిలకుం డితనిన్ మహాకవి
వ్రజ మనమానుఁ దంచును ప్రబంధము చూచి నుతింతు రింత ది
గ్విజయము గొన్న కావ్యము భువిన్ రసధోరణిఁ గానరాదుగా. 79

గీ॥ స్త్రీలలోఁ గూడఁ గొందఱు శ్లేషలాది, గాఁగలుగు ప్రౌఢపద్యముల్ గలయఁగూర్చి
చెప్పి రొకకొన్ని కావ్యముల్ మెప్పు గనిరి, నాఁటి సుకవులచే ధరానాథసభల.

మ॥ తతవిద్యారసికప్రచారుఁ డగు శ్రీతంజాపురీవల్లభా
చ్యుతశ్రీమద్రఘునాథభూపుదనుకన్ శోభిల్లె నానాఁట సు
స్థితికిన్ వచ్చుచు నాంధ్రసత్కవిత దైన్యంబై నానాఁట క్షీణించుచున్
గతికిందక్క యధోగతిం బడి యెటో కాలూఁది మూలం బడెన్. 81

ఉ॥ అంతట హూణరాజ్యపుసమాదరణంబునఁ జేసి యిట్టులో
వంత నొకింతతగ్గి నటువాదిన యాకవితాలతాంగికిన్;
సుంతవిచార మాపె విడి శోభను వచ్చెడునంత నేదియో
చింత నొకండు వచ్చె నది చెప్పఁగ నేల జగత్ప్రసిద్ధమే. 82

ఉ॥ దానిని దెచ్చి పెట్టిన విదగ్ధులుఁ గూడ మహోపకారమున్
బూని యొనర్ప నెంచిన ప్రబుద్ధులె కాని మరేరుఁ గారు వీ

ర్వ్యానన ముందు నొజ్జగను మాణువఁ బోయినఁ గోఁతి యాట సం
ధానము సేసె దేవుఁ డధి తజ్ఞులు తీరుతఁ బూని రంతటన్. 83

తే॥ గీ॥ ఆంధ్రభాషాపరిషదాఖ్యనలరు మీరు, సభ విమర్శించి కవితను సంభవించి
నట్టి కష్టముల్ దీర్ప నో యనఘులార, ప్రాజ్ఞులార సదాంధ్రసుప్రీతులార.

సీ॥ మీయాంధ్రపరిషత్తు మేదినీనాథుల యాదరణకుఁ బాత్ర మగును గాక
మీయాంధ్రపరిషత్తు మేటివిద్వత్కవీంద్రులకు నానందమ్ము గొలుపుఁ గాక
మీయాంధ్రపరిషత్తు జాయమానానేకకృతుల కానందమ్ము నిచ్చుఁ గాక
మీయాంధ్రపరిషత్తు రాయలవారి యాస్థానంబుతో గోష్ఠి సల్పుఁ గాక

గీ॥ దీనిఁ బోషించు నృపులకు, దీనియందుఁ, బట్టుదల గల్గి పని చేయు పండితులకు
నాయు రారోగ్యముల నిచ్చి యాంధ్రకృతుల, కబ్బములు పేర్మి మన్నించి కాచుఁ గాక.

భారతసంస్కరణమును గూర్చి.

గ్రంథపరిశోధకులారా! ఈక్రింది సంశయములను దీర్పఁ బ్రార్థించుచున్నారము. లక్షణగ్రంథములెల్ల భారతము నాశ్రయించియే పుట్టియున్నవి. కవిమండలమెల్ల భారతము ననుసరించియే తమతమ కబ్బముల వెలయించియున్నది. భారతము నాంధ్రముగా నొనర్చిన కవులు మూఁగురు. అందొకరికొకరు తీసిపోవువారు గాకున్నను బ్రాథమికుఁడగుటచేత నన్నయ్యభట్టారకుని యందెక్కుడు గౌరవమును గొందఱు లాక్షణికులు సూచించి యున్నారు. ఇందుల కప్పకవీయములోని.

ఉ॥ ఆదిని శబ్దశాసన మహాకవి చెప్పిన భారతమ్ములో, నేది వచింపఁగాఁ
బడియె.

అనవద్యమును, అహోబల పండితీయమున నన్నయ ప్రయోగసరణిని మహాభాష్యకారవచోరచనబలెఁ గైకొని యక్కడక్కడఁ దిక్కనాదులవచోరచనల ఖండించు నవ్యమంబును, బోధకములు కావచ్చునుగాని, వారు మూఁగురును నాంధ్రకవిలోకమునకు మార్గప్రవర్తకులే కావున మూర్తిభేదముం జేసి వారిలో వారికొక్కింత భేదమున్నను మనకువారు ముగ్గురు నొక్కటే తీరున శిరసావహింపఁదగినవారు. భారతమెల్లఁ బ్రమాణమే యగును గాని భారతైకదేశమాత్రమే ప్రమాణమై తదితరము కాదనుటకు వలనుపడదు. ఈసిద్ధాంత మనా

దిగా తప్పుచున్నది గాని నేటిదికాదు.

చ॥ ఎవరు కవిత్వముం జలిపిరేనియు భారతపుం బ్రయోగముల్
చవి గొనియే రచించిరి విచారణ చాలనిచోట నవ్యథా
భవనము గల్గుఁగాక పొరపాటది దానికినేమి నేఁడు మీ
రెవిరియొ కతమ్ము లేర్పఱిచి యేటికి భారతముం గలంచుటల్.

ఉ॥ భారత మిల్లి యుండు నని పండితమండలి నమ్మి దానియా
ధారమునం గవిత్వము పదంపడి గట్టికొనెన్ గదా! తదా
ధారముఁబట్టి లాక్షణికతండము లక్షణముల్ రచించె నేఁ
డారసి దిద్ది యేమి ఫలమయ్యె చెడుంగద వారిపూనికల్.

ఇయ్యది మహావిషయము, స్వల్పముగా వ్రాసినం దేలెడునది కాదు. దిక్మా త్రము నేఁటిదిద్దుబాటులనుజూపి వానివలన వచ్చెడిహానుల నుదాహరించు న్నారము.

క॥ జ్ఞానము కేవలకృపన, జ్ఞానికి నుపదేశవిధిఁ బ్రకాశము,

ఈపద్యములోని ద్వితీయచరణమున నుండు యతి నాధారము చేసికొని అ ప్పకవి.

“సోమయాజులు వాడుకతన”.

అని హేతువును జెప్పుచు జ్ఞాకును కాకును విశ్రమమును విధించి యు న్నాఁడు. ఇటీవల దీనిని.

“పరిజనితము”.

అని దిద్దియున్నారు. ఈపాఠము వెనుకటిపాఠమునకన్నఁ దీనిపోవుట యటుంచి దీనింబట్టి యప్పకవిలక్షణమేమి కావలయునో, అతనింగాని తిక్క న్నగారి వ్రయోగముంగాని యనుసరించిన కవుల ప్రయోగములకు నేమిగతి చూ పితిరోని తెలుపఁగోరెదము. మఱియు.

క॥ నమ్మమిమృత్యువు పెద్దయు, నమ్ముట యపమృత్యువగుట నరపతినమ్మీ
నమ్మకపనిగొనునదిని,త్యమ్మునుసూక్ష్మమతిదానచురయుఁగవలయున్
శాంతి—౪—ఆ 350వ పద్యము.

ఈపద్యములో నిన్న మొన్న నచ్చైనభారతములో.

“నరపతి మిత్రుఁ, న్నమ్మి పనులు గొనునది.

అని విపరీతమైన మార్పు కనఁబట్టుచున్నది. ఆమార్పువలనఁ దిక్కన్నగారి యభిప్రాయము పూర్తిగా నన్యథాత్వమునందుటయే కాక సంస్కృతభారతమునకుఁ గూడ వైరుధ్యము కలుగుచున్నది.

శ్లో॥ ఏకాంతేనహి విశ్వాసః కృత్స్నో ధర్మార్థనాశకః । అవిశ్వాసశ్చస
ర్వత్ర మృత్యునాచ విశిష్యతే । అకాలమృత్యుర్విశ్వాసో విశ్వసన్
హి విపద్యతే । యస్మిన్ కరోతి విశ్వాస మిచ్ఛత స్తస్య జీవతి । తస్మా
ద్విశ్వసితవ్యంచ శంకితవ్యంచ కేషుచిత్. ఏషానీతిగతిః—

(శాంతి— అశీతితమాధ్యాయము ౯వశ్లోకము మొదలు ౧౨ వఱకును జూడఁదగు)

తిక్కన్న సోమయాజి.

“క॥ నమ్మమి”.

అను పద్యమునందు పైశ్లోకముల తాత్పర్యము సూత్రప్రాయముగా నిమిడ్చి తనయసమానకవితాధురంధరత్వమును వెల్లడించెను. ఆశ్లోకానుసరణమున కొప్పికొన్నచో.

నమ్మీనమ్మక.

అను పాఠమునకుఁ గలయోగ్యత

“మిత్రున్నమ్మి”.

అను పాఠమునకు లవమైనఁ గలుగ నేరదుగదా! అయినచో నీదిద్దుబాటెంత బాధకరమో పరికింపుఁడు.

తే॥ గీ॥ సంస్కృతపు భారతమునకు సంకటమ్ము
తెలుఁగుఁ బ్రతుల కన్యోన్యము కలఁతపాటు
తదను సారికపిందుప్రల దారికడ్డు
భారతం బిట్లు దిద్దుట పాడియగునె.

మహాకవియగు సోమయాజిగారి.

"నమ్రానమ్రక".

ప్రయోగము దిద్దఁదగిన స్థలమందు లేమిం జేసియోకదా! శ్రీనాథుఁడు.

"వినీవినక".

యని తనశృంగారనైషధమందుఁ బ్రయోగించికొనియె, మఱియు. ధూర్జటాదులు.

"రోసీరోయక" "చేసీచేయక".

లోనగునవి ప్రయోగించికొనుట కాధార మాయొక్క ప్రయోగమే కదా! దానిని మీరురూపుమాపి తిక్కన్నగారికక్షతను గల్పించుటయే కాక యిటువలె మహాకవులకెందఱికిఁ గల్పింపవలసి వచ్చినదో విచారించుకొనుఁడు. అప్రయోగము వ్యాకరణసిద్ధముగాదని దిద్దితిరో! అట్లైన, యెన్ని చోటులనో భారతము దిద్దవలసివచ్చును. దీనికి సమగ్రమగు వ్యాకరణమింకను జనింపలేదు, సంస్కృతమునకు మహాభాష్య ప్రయోగమెట్టిదియో తెల్గునకు మహాభారత ప్రయోగమట్టిది. సూత్రకారుని సమ్మతిలేకున్నను భాష్యకారుని ప్రయోగమున్నచో నది సూత్రమును బుట్టించును. అట్లే మహాభారత ప్రయోగమును ననిర్దుష్టముగాఁ గొనఁదగు.

చ॥ "వరదుఁడు" అను పద్యములో "వృత్తికిన్నరుదుగ".

అనుప్రయోగముండుటంజేసి పోతన్నగారు తమభాగవతమునందు.

"సర్వమున్నతని".

లోనగుప్రయోగములు ప్రయోగించికొనిరి. అహోబలపండితీయరచనవలనను పైభారత ప్రయోగమట్లే యున్నదనుట కాధారముకలదు. ఇటీవల దా

నని దిద్దిరి. మఱియు.

"మదీయభాషిత మెన్నఁడు, న్నేని".

అనుభారతప్రయోగమున కీమధ్యనొకరసజ్ఞభానిద్ధిని దెల్పుచు నాంధ్రభారతిలో నొకవ్యాసమును బ్రకటించియున్నారు. అందు.

"ఉండును" అనురూపమునకు "ఉన్న" అనునది రూపాంతరమనియు, కావుననే "ఉన్నే".

ఇత్యాది మహాకవి ప్రయోగములు సంగచ్ఛమానము లగుచున్నవనియును నభిప్రాయపడి.

ఎన్నఁడు+ఉన్న+ఏని.

అనివిడదీసి.

ఎన్నఁడున్నేని.

ప్రయోగమును సాధింపసాహసించిరి. కాని అది సరియైన త్రోవకాదు. "ఉండును". అను దానికి "ఉన్న" అనిరూపాంతరము లేదు. "ఉన్నేని" అనునది నిపాతమని శబ్దరత్నాకరములో వ్రాసిన మార్గమే యుక్తమైనది. ఆరూపాంతరమున్నదనుకొన్నను. "ఉండును" అనుదానికి "ఉన్నను" అనియుండునుగాని "ఉన్న" అనిమాత్రముండదు. అయినచో, ఉన్ననేని, అగునుగాని "ఉన్నేని" కాదు. విస్తరింపవలసిన విషయమేయైనను ప్రకృతముగామింజేసి యుపేక్షింపబడెను. వీరతమయభిప్రాయమును మాత్రము తెల్పిరి కాని యేపుస్తకమును దిద్దినవారుకారు. పైవారో! ఇచ్చవచ్చినట్లెల్ల దిద్దుచున్నారు..

"చేతుర్".

అనుప్రయోగము లొకటిరెండు భారతములో నున్నవి కదా! యని శ్రీనాథులు ప్రయోగించికొనిరి, చిన్నయ్యసూరిగారు దానినిమాట దక్కించుకొనిరి. నదనడి ఈప్రయోగము బూతనికూడఁ గొందఱు వ్రాయసాహసించుచున్నారు. బాలవ్యాకరణములోని ప్రాంతనాధారము చేసికొని ఆరెండు ప్రయోగములును.

చేయుర్ అని యొకటియు, సేతుర్ అని యొకటియు.

దిద్దివేయఁబడినది. సూరిగారువిశేషపరిశీలకులే యైనను భ్రాంతి పురుష ధర్మముగాన నెందేనిఁ బొరపాటురావచ్చును. దానిఁబట్టి భారతము దిద్దుట కన్న బాలవ్యాకరణమే దిద్దుట యుక్తముగదా! లేదా సంస్కృతవ్యాకరణము వేదమును దనశిక్షకులోఁగని దానిఁగాఁదలఁచి వదలినట్లు భారత మీవ్యా కరణములకు లోఁగనిది యనియేని భావించుటయుక్తము. అంతియకాని యిప్పటి వ్రాఁతలంబట్టి దానిని సవరింపఁబూనుట "రాట్నము రాకను బండి తప్పికొనుట" వంటిది కాకతీరదు. నన్నయ్యభట్టు.

చ॥ అమలినతారకా సముదయమ్ములు.

అనుపద్యములో మహాభారతమును సముద్రముగ రూపించి,

“సముద్రము దరియంగనీఁదను విధాతృనికైనను నేరఁబోలునే.

అని సూక్ష్మవర్ణించి యున్నాఁడు. అట్టివాగను శాసనునికే మహా భారతమట్టిది యైనచో నితరులు దానిని దరింపఁగలరా! అందువ్రయోగము మాత్ర మేయున్నది. ఇది లేదు. అని నిశ్చయింపఁగలరా! అట్లుచేయఁగలమనుట కాని కలరనుట కాని సాహసమాత్రమని మాయభిప్రాయము. ఇట్టిదుష్కరవిషయ ములలో నేఁటిపరిశోధకులు మిక్కిలిగ సాహసించుచున్నారు. 1910 వ సం॥ అచ్చయిన సుత్తరరామాయణ పీఠికలో ౧౮ వ పుటలో.

“పోవలయుఁ” అనుటకు బదులు “పోవలెఁ” అనియును,

“కావలయుఁ” అనుటకుబదులు “కావలెన్” అనియు.

పావరాజుగారు ప్రయోగించినట్లును అదిప్రాచీన మహాకవి సమ్మతము కాని యట్లును వ్రాయఁబడియున్నది. భారతములో, ఉద్యోగములో 3 వ ఆశ్వా సమున.

“ఉ”... శ్రీ “గావలె” నంచు

అనితిక్కన్నగారు వాడియున్నారు. అది యిప్పటివఱకేరును దిద్దలేదు. ఈపీఠికననుసరించి యెవరేని ముందుఁబుణ్యము గట్టికొందురని యూహింపవలసి యున్నది. మనపరిశీలకతా లోపము గ్రంథకర్తలయందుఁ బెట్టుటన్యాయము కా దని పరిశోధకులను వేఁడికొనవలసియున్నది. తిక్కన్నగారు శాంతిపర్వమున.

"అదరు" అనుపదమును, సంకటము, అను నర్థమునఁ బ్రయోగించిరి.

దానింబట్టి ఆముక్తమాల్యదలోఁ గూడ నదే యర్థమున శ్రీకృష్ణదేవరాయలు ప్రయోగించె. తిక్కన్నగారి ప్రయోగము యతిలో లేమింజేసి నిన్న మొన్నటి భారతమున దిద్దఁబడినది. ఈదిద్దుఁబాటునకు హేతువు శబ్దరత్నాకరములో నది యాయర్థమున వ్రాయకుంటయే, నిఘంటువుంబట్టి కవిత చెప్పువారుందురు, ఉన్నచో.

"పుంసివాక్కొమ్మెక్క".

అనులోకోక్తికి భాజనులగుదురు, లోకానుసరణముం జేసియుఁ బూర్వకవుల రచనల ననుసరించియుఁ గవితాధార ప్రవహించెడిని, ఆ పూర్వకవి ప్రయోగముల ననుసరించి నిఘంటు వ్రాయువారొక కొన్నిటిని వదలినచో నానిఘంటువువలన నవిదిద్దఁబడి తుదకుఁ దదనుసారులకు తప్పుట తటస్థించుచున్నది. యతిస్థానమున లేదని దిద్దుదురేని యెన్నియో దిద్దవచ్చును. తెల్గున నింత సాహసించుచుండిరేకాని సంస్కృతమున సాహసించుటలేదు.

అవైహి, అవేహి,

అనురఘువంశ పాఠమునకు సంబంధించిన చర్చవలనఁ బైసంగతి విస్పష్టమగును. కేవలయతిప్రాసస్థానములం బట్టియే, యీపదము కారాది యనియు నిది యకారాది యనియు నిర్ణయింపఁబూనుచో శబ్దరత్నాకరాదులగు నేఁటినిఘంటువులలో ననేకములు పోవలసివచ్చును. సుప్రసిద్ధులగు పెద్దల ప్రాఁతప్రతులనే తఱచుగాఁ బ్రమాణీకరించికొనుచుఁ బూర్తిగాఁ దప్పుగాఁదోఁచినచో నదివ్రాఁత పొరపాటనుకొని దిద్దికొనుట యుక్తముగాని యేదియైనను నేఁటినిఘంటువులలో లేదని ప్రాచీనగ్రంథములు దిద్దుట యుక్తముగాదు. అశ్వమేధపర్వములో.

"అతనికాహారమొనరఁ, జేసికొనుట కఠినమయి చెల్లుచుండ,!

అని తిక్కన్న గారి ప్రయోగము ప్రాచీనప్రతులయందేమి యుండవలెఁ గొంతకాలము వెనుక నచ్చైన ప్రతులయందేమి కానవచ్చుచున్నది. దానిని.

"దుర్ఘటమయి" అనిదిద్దిరి.

వీరితాత్పర్యమిది. కఠినశబ్దమునకు కష్టము అనునర్థము నిఘంటుప్రసిద్ధము కాదు గాన దిద్దవలయును. లేనిచోఁ దిక్కన్నగారి కజ్ఞత సంభవించును. అనిరూపించినట్లు పొడకట్టెడిని. "దుర్ఘటము" అని దిద్దిన దిద్దుపాటు హృదయంగమము కాదని మాయభిప్రాయము కాదు. కానితిక్కన్నగారి ప్రయోగ మౌపచారికమనియువారు లోకము ననుసరించి యట్లు ప్రయోగించియుండిరనియు దేశభాషలవిషయమున.

"వ్యవహారతశ్చ"

అను నదియే శబ్దగ్రహోపకరణములలో నెల్ల మిన్నయనియుఁ జెప్పచున్నారము. భారతములో.

"దిక్కు" అనునది పలుచోట్ల "శరణము" అనునర్థమున వాడఁబడియున్నది.

ఇదిసంస్కృతపదముగదా! దీని నేసంస్కృతకవిగాని శరణార్థకముగా వాడినట్లు లేదు. లోకమందో,

"వాఁడు దిక్కుమాలిన వాఁడుగా నున్నాఁడు".

లోనగుచోట్ల శరణార్థకముగా వాడుచున్నారు. దానింబట్టియే తిక్కనాదులు వాడియుండిరి. అట్లే లోకమున దరిద్రుఁడు "నాకు సంసారము గడపి కొనుట కడుఁగఠినముగా నున్నది" యనియును "దుర్ఘటముగా నున్నది" యని యనువాడుట కలదు. ఈదుర్ఘటపదముకన్నఁ బలువురు "కఠిన" పదమునే ప్రయోగింతురు. తదనుసారముగఁ దిక్కన్నగారు వాడఁగా దానినేలదిద్దవలెనో? దిద్దిరిపో! పాఠాంతరముగా నేని ప్రాచీనపాఠమును జూపకపోవుటయన్యాయము కాదా! సామాన్యముగాఁ బరికించినచోఁ గుదురని ప్రయోగములనేకము లున్నవి. అవియెల్ల దిద్దుట యుక్తమా! ఒక్కచో.

"చతుర్దనుల నుభయపక్షవశేతి వచ్చు"

అని శసలకుఁ బ్రాసము భారతమునఁ దిక్కన్నగారు వాడిరి. దీనింబట్టి యిటీవలి కవులు ప్రాసస్థానముల నీయభేదమును గైకొనుచుండిరి, అదియిప్పుడు దిద్దఁబడినది. శోధకులకు గ్రంథస్థపాఠము హృద్యమని తోఁచనియెడలఁ బీఠికలోఁ దమయభిప్రాయమును దెల్పి యిట్లు దిద్దినచో యుక్తమని మాత్రము వ్రాయుటతో విరమించుట యుక్తమనితోఁచెడిని. భారతాదులలోనచ్చటచ్చట నఖం

యతుల కాధారములు గానవచ్చుచున్నవి. కానింబట్టియే అప్పకవి "అఖండయతిపాంల్పగు నాదికవిప్రణీతమై" అని కొంతయాధారమును జూపెను. ఇప్పటిభారతములో నాయాయిచోట్లుచాలవఱకు మార్పఁబడినవి. ఎట్టిదేనియు నదిభారతసమ్మతమైనచో మనము శిరసావహింపఁదగినదియని పూర్వలాక్షణికులమార్గమువలనఁ దెలిసికొనవచ్చును. చూతుఁడు.

చేసెఁ + మహా, అనునది ప్రాసస్థానమున «చేసెమ్మహా»

అగుట కేవ్యాకరణమని యంతకుమున్ను కలదా! అందులకు శబ్దానుశాసనుని ప్రయోగమే కదా? శరణము. అట్టిచో వారి బుద్ధిపూర్వప్రయోగముల నేలదిద్దవలయును? ఈదిద్దుఁబాటులనుగూర్చి ముందు విపులముగాఁ జూపఁబడును.

ఉ॥ దిద్దకుఁడయ్య భారతము దీనిని దానిని బోలె దాన నా
వద్దకె మూఁడి పూర్వకవిపద్యము లెన్నియొ వన్నెఁ దక్కె మీ
రెద్దియునేని దిద్దునెడ నించుక సంస్కృతి భారతమ్ముపైఁ
దద్దయుఁ జూడ్కి నింపుఁడు పదంపడి దిద్దుఁడు హాని లేనిచో.

ఆ॥ వె॥ సంస్కృతిమ్మున కిది సమమైన తెల్గు గా
దందురేమొ? నిక్కమగును గాని
యెల్లయెడల నట్టులే యుండ దొక్కింత
శ్రద్ధ గలిగి మనము చదువవలయు.

(సశేషము.)

(శృంగారరసమునుగూర్చి.)

ఈశ్వరునికిఁగూడ దేనిలోఁతు తెలియరానిదని మన పూర్వులు నిశ్శంకముగాఁ జెప్పసాహసించిరో, దేని రసమ్మున నిమగ్నులై బ్రహ్మానందాస్వాదమునుగూడ నంతగా మన్నింపక తృణీకరించుచుండిరో, దేనిసాహాయ్యమునఁ దమయశఃకాయము, నస్థాయముగాఁ జేసికొని.

శ్లో॥ జయంతి తే సుకృతినో రససిద్ధాః కవీశ్వరాః ।
నాస్తి యేషాంయశఃకాయే జరామరణజం భయమ్

అనుసూక్తి కుదాహరణములుగాఁ గలిగిరో అట్టిమహాకవుల సూక్తులయందుఁ గూడఁ గొందఱు జ్ఞాలవదుర్విదగ్ధులు వృథాదోషారోపణము చేసి తమ యజ్ఞానవిలసితత్వమును బ్రకటించుచు.

“అహో మూలచ్ఛేదీ తవపాండిత్య ప్రకర్షః”.

అను ప్రాచీనోక్తికిఁ బ్రథమలక్ష్యకక్ష్యయందుఁ బ్రవిష్టు లగుచున్నారని వినుటకెంతయుఁ జింతింప వలసి యున్నది.

శ్లో॥ శక్తిర్నిపుణతా లోకశాస్త్రకావ్యాద్యవేక్షణాత్
కావ్యజ్ఞ శిక్షయాఽభ్యాస ఇతి హేతు స్తదుద్భవే.

శ్లో॥ నస శబ్దో న తద్వాచ్యం న సా విద్యా న సా కలా
జాయతే యన్న కావ్యాంగ మహో భారో గురుః కవేః.

లాక్షణికు లుదాహరించిన పై శ్లోకముల వలన నేమి, యింకను వారి శాసనముల వలన నేమి కవి కాఁదగువానికి 'నానావిషయములయందుఁ బరిశ్రమ కల్గి యుండుట యత్యావశ్యకమై యున్నది. తక్కిన విషయములట్టులుంచి ప్రకృత మునన్యసింపఁ బూనుకొన్నది శృంగారరసమును గూర్చినది కావున దాని తత్త్వవేత్తృత్వమున కుపకరించు వాత్స్యాయన శాస్త్రపాండిత్యము గూర్చి కూడ లాక్షణికులు శాసించి యుండి రనునంశమును మఱవకుందురుగాక.

శ్లో॥ వ్యవహారయతి యథేష్టం సుకవిః కావ్యే స్వతంత్రతయా.

శ్లో॥ అఫలే కావ్యసంసారే కవిరేవ ప్రజాపతిః
శృంగారీచే త్కవిః కావ్యం జాతం రసమయం జగత్
సఏవ వీతరాగశ్చే న్నీరసం సర్వమేవ తత్

ఇత్యాది లాక్షణికోక్తులవలన శబ్దార్థదోషదూషితము గాకుండ నిరంకుశముగాఁ గవివాణి ప్రసరింపవచ్చు నని తేలుచున్నది.

“నిరంకుశాః కవయః”.

అనువార్యోక్తి నేఁడు పుట్టినది కాదు. ఇట్లుండఁగా నేఁటివారు పూర్వ

లనాగరికులనియు నుదారయుక్తముగా శృంగారమును వర్ణించిరనియు నప్పుడు తగినపరిశీలకులు లేమిం జేసి యవి యట్లె నిల్చిపోయిన వనియు నేఁడంతకన్నమిన్నలగు పరిశీలకులుద్భవించిరి కావున వారు వానిని సంస్కరించి కొన్నిటికి మూలచ్ఛేదమును గొన్నిటికి సంగమాత్రచ్ఛేదమును విధించి ప్రపంచమునకు మహోపకార మొనరింపఁ బూనిరనియు వ్రాయఁగా నీవిషయములను బత్రికలయందుఁ జదివికొని ప్రాజ్ఞు లనుభవించువిచారమునకుఁ బారమే కానరాకున్నయది.

“దోషాఃఖలు సాకల్యేన పరిగణితాః”.

అని మహాభాష్యకారులు చెప్పినట్లు పూర్వలాక్షణికుల విమర్శనాముకురము నందుఁ బ్రతిఫలింపనిదోషముగాని గుణముగాని నేఁటినాగరికుల హృదయాదర్శము నందుగోచరించునది లేశమును నుండదని చెప్పుటకు జంకవలసి లేదు. వారు సంభోగశృంగారవర్ణనము దూష్యమని యొకచోఁ గాకున్న మఱియొకచో నైన నొకరుగాకున్న మఱియొకరేని వ్రాసినట్లు మామాగురువులు మాకెవ్వరికిని నుపదేశించినది లేదు. ఎవరేని యెచ్చటనేని యీవిషయము త్యాజ్య మని వ్రాసిన దున్నచోఁ దెల్పి యీసంస్కరణమునకుఁ బూనినచో దీనిని శిరసావహించుట కభ్యంతరము లేదు కాని వట్టిపొడిమాటలచే మహాకవుల కావ్యములను దుమ్ముదూళి గావింపయత్నించువారి వాక్యములను విశ్వసింపఁజాలము సరికదా! పైపెచ్చు మాకుఁ గల ప్రాచీనలాక్షణిక గ్రంథవిశ్వాసముచే నవ్వారియుక్తులను ఖండించి మాకృతజ్ఞతను బ్రకటించుకొని మాజన్మమునకు సార్థక్యమును గల్పించుకొనుటకు సంసిద్ధులమై యున్నారము.

“అదోషౌ సగుణౌ సాలంకారౌ కావ్యమ్”.

అని కావ్యలక్షణమును జెప్పుచు మొట్టమొదటనే “అదోషౌ” అనువిశేషమును సంఘటించినవారి శాసనముకన్న నితరుల పొడిమాటలు మాకుపాదేయములు గావు.

శ్లో॥ “తదల్పమపి నోపేక్ష్యం కావ్యే దుష్టం కథంచన,
స్యాద్వపుస్సుందరమపి శ్విత్రేణైకేన దుర్భగమ్”.

అని చెప్పినమహాభాగులు సంభోగశృంగారమును వర్ణించుట దోషముగాఁ

పరిగణింపఁబడిరి. అట్టిచో దాని నితీవల నిన్న మొన్నటి వారేల గర్హింతురో తెలియఁగ రాకున్నయది. అది రహస్యవిషయ మనియు గోప్యావయవగోపన మెంత యావశ్యకమో యిదియును నంతయావశ్యకమనియుఁ జెప్ప వత్తురేమో? వాదసౌకర్యమునకు క్షణకాలము వీరియుక్తి నొప్పుకొందుముగాక, ఈవిషయమును గూడఁ బూర్వులే కనిపెట్టియున్నారు. దీనిని ప్రత్యక్షముగాఁ జూపరాదని నిషేధించిరి. వర్ణింప రాదని నిషేధించిన వారెవ్వరును గానరారు. అనిషేధమును ప్రధానముగాఁ జేసికొని యీవాదమునకు దిగుట యుక్తము కాదు. ఇది గాక యౌచిత్యముఁబట్టి సంభోగ శృంగారవర్ణనావిషయమునఁ గొందఱు పూర్వలాక్షణికులు కొన్నిరహస్యములను దెల్పియున్నారు. అందొకటినిటఁ జూపుచున్నారము. పార్వతీపరమేశ్వరాది విషయమును పితృమాతృవిషయమును మఱియుఁ దత్తుల్యవిషయకమైనను నగు సంభోగ శృంగార మంతగా వర్ణ్యము కాదని కొందఱు ఔచిత్యవిదులు వ్రాసియున్నారు. అట్లు వ్రాసిన వారే కాళిదాసాదులు వర్ణించిరని కూడ నుగ్గాటించి కొంత చర్చించి "తథాపి" అని యేదో పరిహారోక్తిని జూపియున్నారు. అది యిటనంతగాఁ బ్రస్తుతము కాదు. ప్రకృతమావిషయము నెత్తికొనుటకుఁ బూర్వులు సర్వజ్ఞులనియు వారికి మనకన్న నెక్కుడు శంకలే తోఁచెడివనియు నట్టివారేగాను నిషిద్ధంపని విషయమును మనము తెలిసియుఁ దెలియనిజ్ఞానముతో బయటికిఁ బెట్టి పండితులయు రహస్యముల కాస్పదత్వమును వహించుటయే కాక యీ యవకాశమున్న మనకు లభించిన యోగ్యతనుబట్టిగాని మఱియొక దానిఁబట్టిగాని వారిగ్రంథములను ధన్యసాత్కరింపఁ బ్రయత్నించుటకన్న మహాపాపము వేఱుండఁబోదనియు సిద్ధ్యది.

"వచనాత్ప్రవృత్తిః, వచనాన్నివృత్తిః".

అను శాసనమును బట్టి చేసెడు ప్రయత్నము కాకుండుటకే సర్వజ్ఞుఁ డగు చికిత్సకుఁడు నిరుష్టాంగమును దుష్టాంగభ్రాంతిచే ఛేదించి యంగవైకల్యము నాపాదింపఁ బిదపఁ బశ్చాత్తప్తుఁడైనట్లు పరిణమించెడి ననియు నొక్కి వక్కాణించుచున్నారము. వెనుక నెవఁడో ముగ్ధుఁడు తన భార్యకు యౌవనచిహ్నములు కానరాఁగా నయ్యవి పిటకము లని.

"భ్రాంతిపడి".

తియకాని విస్తరించి వర్ణించిన కావ్యమును త్యాజ్యమని కాని వరణీయము కాదని కాని భాషకు నష్టము కల్గించునని కాని దేశోపద్రవకరమని కాని యెవ్వరును ప్రాజ్ఞులు చెప్పసాహసింపరు. రసమనగాఁ దన్మయత్వము నందించునదియే.

"క॥ ఏరసము చెప్పఁబూనిన, నారసమాలించువారి నలరింపని యా
నీరసపుఁ గావ్యశవముఁ, దూరమున పరిహరింపుదురు నీతిజ్ఞుల్".

విభావానుభావాదులచేఁ బూర్తిగాఁ బోషింపఁబడనిరసము స్వరవిన్యాస మూర్ఛనాదులచేఁ బోషింపఁబడని రాగమువలె వికలావస్థ నందును. కావున నే శృంగారాదిరసాలంబన భూతులగు నాయికానాయకుల విషయమునఁ బూర్తిగాఁ వర్ణించుటయనఁగా? చక్షుఃప్రీతిమొదలు క్రియానివృత్తివఱకును నభ్యనుజ్ఞనిచ్చియున్నారు. అరసికులీకర్మముఁ నెఱుఁగక గురుశుశ్రూష లేక నిర్భయముగా నేమో యాక్షేపింపఁబూనుటయె కాక వృథాప్రయత్నములొనర్చుట కడుశోచనీయము. ప్రతిమనుజుని జన్మమునకును ముఖ్యకారణమగు శృంగారరసము నెంతయభ్యర్హితముగాఁ బరిగణింతుమో దానినెంతపోషించికొన నెంతుమో అప్పుడే మనకునత్యంతానందప్రాప్తి గల్గి యిహపరలోకములయందు సుఖము నిర్బాధమగునని యెఱుఁగునది. ఇదిగాక ప్రతివిద్యార్థియును బహుకావ్యపఠనానంతరము కేవలశృంగారరసపూరితములగు భాణప్రహసనాదులు చదివి సాహిత్యజ్ఞానమును సంపాదించికొనుచున్నాఁడు. దానిని నేఁటివఱకు ఏగురువును నిషేధించినట్లు లేదు. తత్పఠనమువలన నేవిద్యార్థియుఁ జెడినట్లు వినము. ఎవఁడేని యొకఁడుండిన నది యన్యథా ఘటించినను ఘటింపవచ్చును.

"నహ్యేకం లక్ష్యం సాంగోపాంగం ప్రయోజయతి".

కావున నంతమాత్రమున నది శాస్త్రమునకుఁ బ్రయోజకత్వము సాధింపనేరదు. శృంగారకావ్యపఠనమునకుఁ బ్రసరించినట్లు నవనవయౌవనులగు విద్యార్థిహృదయములు భగవద్గీతాపఠనమునకుఁ బ్రయత్నింపవు- కష్టించి మనమట్లు మరలించినను లాభము లేదు. ఏవో శోధించు గ్రంథములను జదివినంగాని సాహిత్యజ్ఞానము కుదరదు. చిక్కని సాహిత్యజ్ఞానము కుదిరినవానికిఁ గావ్యరసాస్వాదన మనునెట్టిదియో తెలియుట కడుసుకరము యగును గాన భాణప్రహసనాదులవలనఁ దెలియఁదగు నీతి విటాదిప్రవర్తనము హేయభావన

మనియు సత్ప్రవర్తన మావశ్యకమనియు నేకాని యన్యము కాదని విస్పష్టమగును. దానిచే వాఁడు విటుఁడుకాక విటవృత్తమును దెలిసికొనినవాఁడుకూడ నగును. దానివలన మున్ను దాహరించిన,

«శ్లో॥ నవశబ్దో».

అను శ్లోకమునఁ గల కొన్ని విషయము లనాయాసముగాఁ దెలిసికొనిన వాఁడుగూడ నగును. ఇప్పటి నవనాగరికుల సాహసమును వర్ణించుటకు నాటకము నుపాయము దోఁచకున్నయది. వీరికిఁ గచాదివర్ణనమే ముఖ్యమగు నెడల దశరూపకములును, తద్గ్రంథకర్తలును, తచ్ఛాస్త్ర విధాతలునుగూడ దూష్యులే కావలసివచ్చునుగదా! ఆయాగ్రంథములెల్ల దుర్నీతినే బోధించు నెడల నిందలునుగూడ నట్టి దుర్నీతిని సమ్మతింతురా! వారెల్లరును సమస్తశాస్త్రములను బఠించి ధర్మాధర్మము లెఱిఁగి వానిని వేదపురాణాదులచే బోధించుటకన్న కావ్యమూలమున బోధించుట సుకరమని యెంచి కదా యిందుఁ బ్రవర్తించియున్నారు. కావుననే సాహిత్యకౌముదిలో, ప్రభుసమ్మితమగు వేదముకతనఁ బ్రభువులు దక్క నితరులు శాసింపఁబడుదురనియు మిత్రసమ్మితములగు పురాణాదులకతనఁగూడఁ బ్రభువులు నియమముగా శాసింపఁబడుట దుశ్శక్యమనియు శంకించికొని కాంతాసమ్మితమగు కావ్యము చక్రవర్తినిగూడఁ గడుసు కరముగ లోఁగఁజేసికొని సత్కార్యప్రవర్తనమునందును నసత్కార్య నివర్తనమునందును బ్రవర్తింపఁజేయునని వ్రాయుచున్నాఁడు.

«కావ్యాలాపాంశ్చ వర్జయేత్».

అను నిషేధముకూడ సంభోగశృంగారాదివిషయములుండుటచేఁ జదివింపఁ గూడదని ప్రవర్తించి యుండలేదు. సంభోగశృంగారమును నిషేధించినచోఁ దదంగభూతములగు చక్షుఃప్రీత్యాదివర్ణనలకు సార్థక్యమే యుండదు. ప్రధాన దేవతకుఁ బూజలేనిపట్టున నంగదేవతలకుఁ బూజ నంగీకరించువారుందురా!

«అంగానాం ప్రధానఫలేనైవ ఫలవత్త్వాత్».

తుదకుఁ బూర్తిగా శృంగారము త్యాజ్యమని తేలును. తత్త్యాగము సిద్ధము నేని తన్మూలకము లగు రసములన్నియుఁ ద్యాజ్యములు కావలసివచ్చును. ఏవో కొన్ని రసములు మిగిలినను నయ్యవి యుత్తమానందమును గలిగింపనేరవు.

కావుననే యీరసమునకుఁ బ్రాధాన్యమునిచ్చి పూర్వప్రాజ్ఞులెల్లఁ దమతమ ప్రావీణ్యమును జూపియున్నారు. అయియీ విషయములకు లక్ష్యలక్షణములు గీర్వాణ భాషయందే కల్గియున్నవి. అది అంతో యింతో చదివిచూడక స్వతం త్రించు వారికిఁ జెప్పఁదగు ప్రత్యుత్తరమేలేదు. ఏవిషయము నేని సంస్కరించు వారు శాస్త్రవ్యతిరేకమును గనఁజేసి సంస్కరించుట యుక్తము. కుజాదిమతము లను శంకరాదులట్లే ఖండించి నిజమగు వేదమతమును నిల్పియున్నారు. భ్రమ ప్రమాదదోషసంయుతమును బక్షపాతాదిసంవృతమును నగుమనుజుని మనము సం స్కరణస్వాతంత్ర్యమును వహించుటకుఁ దగదు. కావుననే లక్షణగ్రంథములు పుట్టియున్నవి. అందుఁ బలుమతములు గలవు. వారిమతములలో దేనికిఁగని మూలపుస్తకము లేదేని యున్నచో నయ్యవి సంస్కార్యములో బహిష్కార్యము లో కావలసివచ్చునుగాని లక్షణజ్ఞుల పోకడలకు సంబద్ధములైనగ్రంథములను వృథాశంకలవలన నాక్షేపించి మననాగరికతకే కాక మనపూర్వులకెల్ల నపకీర్తి నార్జించుట మనకు యుక్తముకాదు, వెనుకటి లాక్షణికులు చూపినమార్గము ననుసరించి గ్రంథములు చెప్పినమనపూర్వులను, మనము తద్గ్రంథములను జగువ క యేదో యొక యాత్మసిద్ధాంతమును బురస్కరించికొని త్యజించి క్రొత్తచట్టము లను నిర్మించితిమే యనుకొనుఁడు, నిర్వ్యాజముగ—

శ్లో॥ బ్రాహ్మణేన నిష్కారణో ధర్మ, షడంగో వేదోఽధ్యేయో జ్ఞేయశ్చ॥

అను తెలుఁగున విద్యనభ్యసించి లోకోపకారమునకుఁ దమజీవితమును వెచ్చించిన వారిపోకడలే నింద్యమగునెడల నవ్యాజముగ విద్యనభ్యసించు మనశాసనములుమాత్రమెంత కాలము నిలువనేర్చునో? ప్రాజ్ఞులు విచారించుకొందురుగాక. శృంగారవర్ణన విషయమున ధర్మశాస్త్రాది ప్రతిబంధకమునుగూడ మహాకవులు పరిగణించినట్లులేదు. కాళిదాసు, శకుంతలాదుష్యంతసమాగమమును బగటి కాలమందు జరిగినట్లు వర్ణించియున్నాఁడు. ఇది ధర్మశాస్త్రవిరుద్ధము. దీని వలన గ్రహింపఁదగిన నీతికాముకునకు శాస్త్రోల్లంఘనము గూడఁ దృణప్రాయము గనుండును. కావున కాముకుఁడు కాకుండుటకై యత్నింపవలసినది. యను నతమేకాని దేశాకటికాదని కావ్యరసజ్ఞులు నిర్ణయింతురు. ఈ విషయమున నియమమును పాటించుట ఛాందసత్వమని కొందఱు తెల్పియున్నారు.

"శ్లో॥ సామగాయనపూతం మే, నోచ్ఛిష్ట మథరం కురు
ఉత్కంఠితాసిచే ద్భద్రే వామం కర్ణం దశస్వ మే"
"కావున నెల్లరు గవులు...యీగతి నుండువటం చెయుంగునే"

(మానానా రాజసందర్శనము చూడుఁడు.)

ఇదియిట్లుండఁగాక, శ్రీలాక్షణికుఁడును వసలక్షణగ్రంథమునందు
"శ్లో॥ నిశ్శేష చ్యుతచందనమ్,,

అను శ్లోకమునెత్తికొని చర్చించియున్నాఁడు. కవకుచాదివర్ణనము వనికి రానివారి కాయాగ్రంథములేల కనికివచ్చును. నాయికాదిభేదములనునిర్వచనము చేసి లక్ష్యములను జూపినరసమంజర్యాదు లేలకనికివచ్చును? తుకతుఁగాణ్య ధోరణి ధర్మశాస్త్రరీతిని జెప్పవలసినదని తేలును. దానిచేఁ గాంతాసమ్మితత్వము మూలఁబట్టును, దానితోఁ జమత్కారకారిత్వముడుగంటును. దానితోఁ గావ్యమనఁగా—

"తుమ్మచెట్టుమీఁదఁ గాకి గూర్చున్నది తుపాకి తేరా కొడదాము"

అనునదియే కావ్యమనవచ్చును. అంతదుస్థితియింకను మనసంస్కృతాంధ్రములకుఁ బట్టనితలఁచెదను, ఏమందురా! మనదేశమునందే కాక జర్మనీలోనగు దేశములయందుఁగూడ మనమాతృభాషావిషయక పాండిత్యముకలవారు పెక్కుండియున్నారు. వారదీవిషయము ననన్యభాషాధ్యేతలపాలు చేసి మిన్నకుందురని తలఁపను. ఇయ్యదినిన్న మొన్న తలచూపి వృద్ధి నందుచున్న యాంధ్రభాషపైఁ బడుట చేఁగాని సంస్కృతభాషపై వచ్చినచో నీనథకెంతయు మహాపండితులు కాశ్మీరముల నుండివచ్చి యెట్టియుపన్యాసములనిచ్చియుందురో తెలియవచ్చెడిని. అంథ్రీము సర్వమును సంస్కృతలక్షణమును బురస్కరించుకొని వర్తించుచున్నది. ఆగ్రంథములను జనించి మనపూర్వులాంధ్రమునఁగవిత్వమును రచించిరేకాని అరబ్బీ భాషనుగాని, పేటోకభాషనుగాని, యథ్యయనమొనర్చి రచించిన వారుకారు. కావుననే సంస్కృత సాహిత్య వేత్తలకు మనయాంధ్రగ్రంథములయందు నేఁటి నవనాగరికసోదరు లాపాదించుదోషములు కనుపట్టవు. ఇప్పటికే విస్తరింపఁ

బడినదిగాన మన పూర్వుల పరిశీలనాజ్ఞానము నొకింత ప్రకాశించి విరమించుచున్నాఁడను.

«శ్లో॥ చకాశే పనసప్రాయైః పురీ షండమహాద్రుమైః»

ఇందశ్లీలాదుల నాపాదించి చర్చించియున్నారు. ఇట్టివారు సంభోగశృంగారవర్ణనము నిందశ్లీలమయగునెడల సహింతురా! గ్రామ్యాదిదోషములుకూడ నౌచిత్యముంబట్టి క్వాచిత్కముగా సమ్మతించియున్నారు.

«శ్లో॥ ఉత్తానోచ్ఛూనమండూక పాటితోదరసన్నిభే
క్లేదిని స్త్రీవ్రణే భ్రాంతి రకృమేః కస్య జాయతే»

ఇది జుగుప్సాకరమైనను శాంత్యుక్తియందు దోషముకాదని కావ్యానుశాసనాదులలో వ్రాసియున్నారు. కొన్ని విదూషకోక్తులలో దుష్టములు కావని విడఁదీసియున్నారు, ఆయావిషయము లెత్తికొన్నచో నివ్వుడు తుదముట్టదు. మీవంటి ప్రాజ్ఞులెఱుఁగనివిషయము నావంటి కించిజ్జ్ఞునకు సులభసాధ్యముకాదు.

«అనుక్తమన్యతో గ్రాహ్యమ్»

తేలిన సారమిది. నేఁటినవనాగరికులశంకలు పిచ్చిశంకలు. కొందఱు లేనిపోని రోషమునుగల్పించికొని తర్కాదిపానమును మానుకొనుచున్నవారు కలరు. అట్లే వీరును నని యెఱుఁగునది. వీరిని మనము సంస్కృత విద్యాభ్యాసమునకుఁ బురికొల్పవలసియున్నది. వారే తదనంతరమున దీని మంచిచెడ్డలు గుర్తింపఁగలుగుదురు.

«గోకులాష్టమికి తురకసాహేబు నడుగుట యుక్తముకాదు.»

మఱియుఁ గావ్యనాటకాది పఠనము నిర్భరమును నిరతిశయమును నిర్ద్వంద్వమును నగు బ్రహ్మానందము ననుభవించుటకే పుట్టినదికాని కేవల చరిత్రమాత్రవిజ్ఞానమునకుఁ గలుగలేదు. తత్తద్వర్ణనలు మానుకొన్నచో నది కావ్యమేకానేరదు. వలసినచో గుహ్యద్వయవయవములనుగూడ వర్ణించుటకుఁ గ్వాచిత్కముగ సమ్మతించియే యున్నారు. కాని నైఘంటిక పదములచే వర్ణించినచో నశ్లీలాదులలోఁ జేర్చియున్నారు. మోహనాలయాది పదములచే వాడుట తప్పుగాదని రఘువంశాదు లుద్ఘోషించుచున్నవి. వ్యంగ్యమునకు లక్షణము చెప్పుచు.

«కామినీకుచకలశవచ్ఛమత్కారకారిత్వమ్»

అని లక్షణవేత్తలు నిర్వచించిరనుచో సహృదయులకు సర్వమును విస్పష్టమే యగునుగాన విస్తరింపక యింతతో ముగించుచున్నారము.

(చతుర్థాంధ్ర మహాజనసభ, కాకినాడ.)

శ్లో॥ వందేమాతర మార్యచుంబితపదా మాసేతుశీతాచల
ప్రఖ్యాతాం కమనీయశైలవిపిన స్వాదూదకప్రహోదినీం
నైకస్వాదిమపూరపూరితఫలత్సొరుటస్నమేంశోర్వరాం
నానాభాషిత భూషితాంచ విదుషీం వీరప్రసూ శేఖరాం. 1

సీ. అభ్రచుంబితశిరోదభ్రంబులగు పూర్వ
పశ్చిమోత్తరగిరిప్రతతిచేత
మధురనిర్మలపయఃప్రధితంబు కామ సం
తతముగఁ బ్రవహించునదులచేత
తరులతాగుల్మకందవనౌషధీనిదా
నములచేఁదగు కాననములచేత
సంపూర్ణసర్వసస్యప్రశస్యములైన
కమనీయభూమిభాగములచేత

గీ. నుప్పతిల్లెడి దీమ్మిదిశలకు కాకప్రదేశ
మునకుఁ బోకుండ సంసారమును భరించి
వీరులును పండితులునగుసుతులఁగన్న
తల్లులకు తల్లి! భరతమాతకు జయంబు. 2

సీ. చాళుక్యభూపాల సర్వతోముఖరాజ్య
పరిపాలనంబున గరిమవడసి
కాకతీయనరేంద్రకలితసింహాసన
శాసనంబున సుప్రశస్తిఁగాంచి

ఆర్వీటివంశజాంగోర్వీశ్వరప్రాభ
వమున నిస్తులితవైభవముఁ బొంది
విజయనగరరాజ్యవిక్రమసాహచ
ర్యంబుచే విఖ్యాతి సగిలించి.

గీ. రెడ్డిరాజులచేత కీర్తినివహించి
వెలమ సంస్థానములచేత వినుతికెక్కి
నేటి కాంగ్లేయ సామ్రాజ్యపాటవమున
ప్రబలు మన యాంధ్రమాతకు వాదనములు. 3

సీ. గోదావరీనదీపాదోదకముఁ ద్రావి
ఫలియించు కేదారవసతివలన
కృష్ణానదీమహాత్కృష్టనీరప్రయో
గముచే ఫలించుభూగణమువలన
తుంగభద్రానదీతోయంబు సస్యసం
పూర్ణంబుగాఁ బెంచుపుడమివలన
పెన్నాతరంగిణీసముదాయముననీర
సాంద్రమగుచుండు నేలవలన.

గీ. మఱియు ఋషికుల్య మొదలైనఝరులవలన
తనుజులను కష్టపడి పెంచుచును నాత్మ
గౌరవముతోడ తనసుతాదులతో
డలరు మాయాంధ్రమాతకుఁ బ్రణతిశతము. 4

సీ. రాజరాజనరేంద్ర తేజోవిభూతితో
నెయ్యంబుగన్నన్నయ్యవలన
సుకుమసిద్ధిస్ఫాలుమహనీయకీర్తిచే
మహనీయగన్నతిక్కన్నవలన

ఘనవేమభూపాలుఘనయశోలక్ష్మికిఁ
బట్టైన శ్రీనాథభట్టువలన
కృష్ణరాయనికీర్తి కిరవులై పేరుజెం
దినఘనుల్ పెద్దనాదికులవలన
గీ. మఱియు సోమన పోతన మారనాది
కవులవలనఁ గవిప్రసూఖ్యాతిఁ గాంచి
యాంధ్రభాషాప్రపంచ మేమంత నేటి
దనుక నిలిపిన యాంధ్రమాతకు జోహారు. 5
సీ. మనభాషలో చదువే మనతల్లికి సపర్య
విఘ్నము లేకుండఁ గావింపవలయు
మనయింటిపెత్తనం బొనరించుచును మఱి
యమ్మయే మనలఁ గాపాడవలయు
మనమండలంబున మనతల్లి వేఱ న
సింహఁగా గృహముఁ గట్టింపవలయు
మనసహోదరులు సామంజస్యమున నేర్పు
చదువులే మనమెల్ల చదువవలయు
గీ. మనము గాపాడఁదగు ప్రముఖసతులెల్ల
బలభటుల రీతిగా మన సోదరులకు
మాతృభాషనె వార్త బపాగవలయు
నాంధ్రదేశీయులార మా యన్నలార. 6
సీ. ఆంగ్లేయసామ్రాజ్య మధిపతి స్వాతంత్ర్య
మునొసంగ మనకిది మొదటిమెట్టు
మనమెల్ల నైక్యసంపద మీరగావించు
మనపురోవృద్ధికి మునికిపట్టు

మనభాష యభివృద్ధి ఘనతయు సర్వశా
స్త్రపరిపూర్తి వహింప రచ్చపట్టు
మాతృసేవ త్యజించి మన మన్యసేవకై
దాటిపోనీయని త్రాళ్ళకట్టు
గీ. మొనయుసంఘదురాచారములను నెట్టు
రాజభక్తిని గూల్పని రాతిగట్టు
స్వీయగౌరవ మరికట్టు చెంపపెట్టు
మానకుం డాంధ్రజనులార మనలపట్టు. 7

సీ. విభజించియును ప్రజాభిప్రాయమునుబట్టి
వంగదేశము గలుపంగలేదె
కోరినమాత్ర బేహారు రాష్ట్రంబది
ప్రత్యేకముగఁ జేయఁ బడఁగలేదె
శాసనసభకుఁ బ్రజాప్రతినిధులను
నెన్నుకో నధికార మీయలేదె
అనుమతింపఁగలేదె హైందవంబగు విశ్వ
విద్యాలయంబు స్థాపించుటకును
గీ. కోరికలు కోరినంత చేకూరలేదు
మాకటంచుఁ బ్రయత్నంబు మానరాదు
పట్టుదలమానకుం డాంధ్రపట్టులార
తెగువఁ జూపిపుడీ తెల్గుదిట్టలార. 8

సీ. మనపురోవృద్ధి సాధనము లాలోచించు
సభ లిట్టులే యేట జరుగుఁగాత
మొలకలెత్తిన తెల్గు 'మూమెంటు' మనపెద్ద
యన్నల కభివృద్ధియగునుగాత

ఆబాలగోపాల మాంధ్రు లందఱు రాష్ట్ర
విభజన కేకీభవింత్రుగాత
సామ్రాజ్యశాసనసభలోన నీరీతి
తీర్మాన మొక్కటి తెత్రుగాత
గీ. భాషలంబట్టి రాష్ట్రవిభాగ మొకటి
మొదటఁ గావించుదురుగాత పిదప నిండి
యాను నాస్ట్రేలియాభోలునట్టిదాని
నొనరుతురుగాత మన దొరతనమువారు. 9

(ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు, కాకినాడ.)

గీ. చెన్నపురమునఁ గాఁపుర మున్నయట్టి,
యాంధ్రపరిషత్తునకు శుభప్రాప్తిరస్తు
ఆంధ్రభాషకు వాదంబు లాడుచున్న
యుభయపక్షంబులకు నైక్య మొదవుఁగాక.
సీ. ఆఙ్గ్లేయభాషాఙ్గనానుకూల్యంబున
సరిలేని సాహిత్యగరిమ నడసి
దేవభాషాంగనాసేవనాబలమునఁ
దులలేని సౌభాగ్యకలనఁ గాంచి
నన్నయాదులు కవినాథు లేర్పఱచిన
మొనలేని మార్గంబు ననుసరించి
ప్రతివేశికుల నన్యపరిషత్కులశ్రీల
ప్రతిలేని యాచారపటిమఁ గాంచి
గీ. ముద్దుబిడ్డలు మాటాడుసుద్దులెల్లఁ
జక్కపఱచుచు నభివృద్ధి కెక్కుఁగాక

నాంధ్రసాహిత్యపరిషదబ్జాయుతాక్షి
సద్యశోలక్ష్మి దిక్కులఁ జాటుకొనుచు.

సీ. దాతృత్వమందు రాధాతనూజాతున
కవల నేడాకు లెక్కువ పఠించె
నపరిమితాదృష్టమందు సుదర్శన
ధరణీజానిని దలదన్ని మించె
శౌల్యంబునందు సౌశీల్యాదిగుణముల
ధర్మరాజును దఃదాఁటి మించెఁ
జిన్నతనంబునం దన్నిదిగంతంబు
లును తనకీర్తికామినికిఁ జూపె
గీ. నాంధ్రభాషను బోషించె నట్టిఘనుఁడు
రావుకులమణి శ్రీసూర్యరాయనృపతి
నేఁటియగ్రాసనాథపుం జోట నూఁడ
నాంధ్రపరిషత్తు చేయుపుణ్యంబు గాదె.

సీ. ఇంగ్లీషుభాషలో ఎం. ఏ. బి. ఎల్. దాఁక
ప్యాసుచేసిన మహాపండితుండు
సంస్కృతాంధ్రంబుల శతఘంటకవనంబు
పచరించినట్టి విద్వత్ప్రభుండు
ఆనందదంతీశ్వరాఖ్యరాజాఖండ
లుస కెంతయును బ్రీతి మనినమేటి
విజయపురీమహారాణవిద్యామహాశాల ప్రి
న్సిపల్ పదవి గాంచినఘనుండు
గీ. ధరఁ గిలంబ్యన్నవాయసుధామకీచి
యనఁగ నొప్పారు రామానుజార్యమౌళి

నేఁటియగ్రాసనాధిపుం డౌట చూడ
నాంధ్రపరిషత్తు సేయు భాగ్యంబు గాదె.

(ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు, రాజమండ్రి)

మ. స్మయమానాంధ్రిమయప్రసిద్ధకవితాసామ్రాజ్యపట్టంబు న
న్నయ కర్పించిన నీపయఃప్రసృతి కీనాఁ డాంధ్రసాహిత్యవా
జ్మయవల్లీతతి నాంధ్రలోకహృదయాలవాలస్థితిన్ బెంచి భ
వ్యయశోభూతులు గూర్చు టొక్కవిషయంబా? తల్లి ! గోదావరీ. ౧

సీ. చినిఁగిపోయినప్రాఁతచీర కట్టక పట్టు
కోక లేటి కటంచు గొణఁగువారు
ముసుఁగు వేసి విభూతి నొసటిపైఁ బూయక
సింగార మే లంచుఁ జెప్పువారు
ఇష్టమొచ్చినట్లు లూహింప కేటికి
పదసాధనం బంచుఁ బలుకువారు
పదిసువర్ణములు సంపాదింపఁ జాలక
కైసేఁతలే లంచుఁ గనలువారు

తే. గీ. నీమతము నీస్వరూపంబు నీనియమము
పాడుసేయక యుండఁ గాపాడుఁ గాత
మాంధ్రసాహిత్యపరిషద మహరహంబు
సరసగుణపేటి ! యాంధ్రభాషావధూటి ! ౨

సీ. అష్టభాషలకు వాగనుశాసనుండైన
నన్నయ్యకవి పెంచినాఁడు నిన్ను
ప్రేమానుబంధమ్ముతో ముద్దుముచ్చటల్
తిక్కన్నకవి మున్ను తీర్చినాఁడు

పసుపుగాఁ బల్లకీపై సర్వదేశముల్
శ్రీనాథకవి మున్ను ద్రిప్పినాఁడు
లలితశయ్యారసాలంకారవస్తువుల్
పెద్దన్నకవి మున్ను పెట్టినాఁడు
తే. గీ. అట్టికవితావధూటి కోయార్యులార !
యిచ్చవచ్చినయట్లు మీవచ్చినట్లు
నగలు నాణెమ్ములును బెట్టఁదగును గాని
సూత్రములు ద్రెంపకుం డాంధ్రసూరులార ! 3

— భక్తి —

(శ్రీ సత్యనారాయణస్వామి.)

సీ. ఇనుగంటిరామరాయనికొండయందు స్వ
యంవ్యక్తమయ్యె నేయనఘమూర్తి
తాఁజనించినచాది తత్పర్వతమునకు
రత్నగిర్యాఖ్య నేర్పఱచె నెవఁడు
అన్యసంసేవనం బంగీకరింపక
యినుగంటికులులఁ గైకొనియె నెవఁడు
ఎన్నివిఘ్నము లాఁగ నున్న నవ్వాని నాఁ
టరి సేవకులచేత నడిపె నెవఁడు.

తే. గీ. తనదుభక్తుని నినుగంటిఘనకులీను
సుప్రకాశుఁ బ్రకాశుఁ బ్రోచుత మతండు
ఇంతకన్నను విభవమ్ము లెసకమెసఁగ
సత్యనారాయణస్వామి నిత్య మోమి. ౧

ఉ. ఎన్నియొయుత్సవమ్ములు మహిం గల వయ్యెడ కేగువార లౌ
ఘనత గాంచుటల్ గల దబద్ధము గాదిట సట్టిపీఠ మే
మెన్నఁడుఁగాని మందునకు నేనియుఁ గన్నది లే దొకప్పుడున్
విన్నది లేద యీమహిమ వే ఱిటువంటిశరణ్యు లుండిరే? 2

సీ. ఇనుగంటివంశపావను లైనరాజుల
ప్రాభవంబునఁ బ్రోవఁబడినవారు
సత్యనారాయణస్వామి కళ్యాణోత్స
వంబుల కై సాయపడెడువారు
బ్రాహ్మణభక్తి దైవప్రపత్తియు గల
వినయంపుఁగలిమిచే వెలయువారు
బడిమీఁద నిలఁబడి పంచి బొబ్బులినైన
నడిదంపుఁజోటుచేఁ బొడుచువారు

తే. గీ. అన్నవరమునఁ గాఁపురం బున్నవారు
నేఁటికిని బూర్వపద్ధతి నిలుచువారు
పరమభక్తులు నైన రెయుంటరుల నెల్ల
సత్యనారాయణస్వామి సాఁకుఁగాక. 3

సీ. పదియాఱువేలగోపస్త్రీలపాలిండ్ల
నిల్లటం బుండిన యొమ్మెకాఁడు
పంపానదీతీర బాలపుష్పారామ
మాకంద లలిత పుంస్కోకిలంబు
పాండుకన్యలవేల్పు మొదలైన జేజేల
కెల్ల నీడ నొసంగు నల్లమబ్బు
సూర్యప్రకాశ భాసురచిత్తనీరజం
బిల్లుగా నెపుడు వర్తిల్లుబాగ

తే. గీ. అన్నవరమునఁ గాఁపురం బున్న గేస్తు
రమ్యగుణుఁ డైన సత్యనారాయణుండు
మమ్ము మాప్రభువర్యుని మమతఁ జూపి
ప్రోచుఁగావుత మెప్పుడు ప్రభూతకరుణ. ౪

దశావతారము.

ఉ. ముచ్చిలి వేదముల్ జలధి మున్గినరక్కసు నుక్కడంపఁగా
మచ్చెమవై మహాజలధిమధ్యమునన్ జొరఁబాఱి యచ్చటన్
గ్రచ్చఱ వానిఁ జంపి యలకాంచనగర్భున కాగమంబు లం
దిచ్చిన నీచరిత్ర కివియే పదివేలనమస్కృతుల్ హరీ. ౧

చ॥ జలనిధి పేరి హీరకలశంబున మందరభూధరంబు పే
ర్గలయులకవ్వముం జొనిపి త్రాడుగ సర్పవిభుం బొనర్చి దై
త్యులు సురలున్ మథించుతఱిఁ దోడన మంధర మప్పయోధిలో
పల మునుఁగంగఁ గూర్మమయి పైకెగనెత్తినదేవు నెంచెదన్. ౨

చ. తపమునఁ బద్మసూతికి ముదం బొనరించి వరంబుగాంచి దే
వపతి నదల్చి దేవతల బాధలు పెట్టుచు హేమనేత్రుఁ డి
ట్టిపనులచేత భూమికి ఘటించెడియాపదఁ బాపనెంచి యా
రిపుని కిటీంద్రమై త్రుటి హరించినదేవు హరిన్ దలంచెదన్. ౩

చ. కొడుకు హరీ! హరీ! యనుచుఁ గోవిదమాన్యుఁడు సంస్మరింపఁగా
దుడుకుతనం బటంచుఁ బగతోఁ గొమరున్ గను గోడు వెట్టినా
చెడుగును రూపుమాప నరసింహమవై యుకుకంబమందునన్
బొడమిన సర్వలోకజనపూజ్యచరిత్రుఁ దలంతు నిన్ హరీ. ౪

క. కడుఁజిన్నివడుగవై మూఁ
డడుగులు పుడమిని బలీంద్రు యాచించిన యా

గడుసుందనంబు భక్తుల
యఘసుందనమున్ హరింప నగుఁగాక హరీ. ౫

చ. ఇరువదియొక్కమాఱు ధరణీంద్రుల నుక్కడఁగించి రక్తసా
గర మొనరించి యందుఁ బితృకర్మ మొనర్చి మహానుభావుఁడై
పరశువు మహాఁపునుండి యిలపై నిడి శాంతమనస్కుఁడై శివం
కరముదపం బొనర్చినజగన్నుతు రాముని సంస్మరించెదన్. ౬

చ. జనకునియానతిన్ గహనసద్మములన్ బదునాలుగేండ్లు దే
వన మొనరించి యయ్యెడ నపాత్రుఁడు రావణరాక్షసుండు భా
ర్యను హరియింపఁ గోఁతులదొరన్ జెలిగాఁగొని వానిసేనప్రా
పున దనుజేంద్రుఁ గూల్చి యశముం గయికొన్న నిను న్నుతించెదన్.

ఉ. ఘాతుకుఁ దల్లిదండ్రులను గాఱియవెట్టిన యుగ్రసేనజున్
మాతులుఁ గంసునిన్ గెడపి మధ్యమపార్థుని చిత్తశుద్ధికై
గీతలుసెప్పి కౌరవుల గీటడఁగించినవాసుదేవు వి
ఖ్యాతుని సంస్మరించెద మహాత్మునిఁ గృష్ణుని వీతతృష్ణునిన్. ౮

తే. గీ. బుద్ధరూపంబుచేతఁ బ్రబుద్ధుఁడవయి
జనులఁ దత్కాలదుర్మత శ్రవణమనన
దుష్టులను శిష్టుల నొనర్చి పుష్టి జగతి
కొసఁగు నీకు నమస్కార మోమహాత్మ ! ౯

తే. గీ. దుష్టజనతాప్రభూతమై శిష్టరహిత
మై యధర్మభూయిష్ఠమ్ము నైనధరణిఁ
గలి హరించి ప్రోచుటకునై కలికిమూర్తి
వగుదువఁట ! దేవదేవ ! నీకగుత జయము. ౧౦

(శ్రీసర్పవరపు భావనారాయణస్వామి.)

సీ. ఇందిరాసుందరీమందిరాంతఃపురా
 ళిందచారిమిళిందనందనములు
భక్తమానసవియత్పదవీనిరాయాస
 సంచారభాస్కరస్యందనములు
అమరలోకాధిపప్రముఖమౌళికిరీట
 కురువిందమాణిక్యకుందనములు
ఏకహారప్రసారాకులీక్రియమాణ
 రక్షఃకులాంగనాక్రందనములు
తే. గీ. నీకటాక్షమ్ము లోకకొన్ని నెఱపుమయ్య?
 కలితతులితేశ్వరత్వసంక్రందనములు
 భావనారాయణస్వామి పరమపురుష !
 భక్తరక్షణ నీ కివే వందనములు. ౧

సీ. శ్రీవైష్ణవులు ప్రక్క సేవకై గుమిగూడ,
 గాయకుల్ సంగీతకములు పాడ
విప్రోత్తములు వెస్క వేదముల్ పఠియింప
 నర్తనాంగనలు ముందఱ నటింప
వైణికులు బిట్టువాద్యముల్ వాయింపఁ
 జూచువారల కెల్లఁ జూడ్కినింపఁ
ప్రతియింట మంగళారాత్రికల్ గ్రహియింపఁ
 జందనగంధులు సంచరింప
తే. గీ. గరుడవాహన మెక్కి శ్రీవరవరముని
 తోడ శ్రీదేవితోడను గూడి నేఁడు

భావనారాయణస్వామి బయలుదేరె
సర్పపురమున ముక్కోటిసమయమందు. ౨

సీ. జోహారు దుష్టరక్షోరాజశిక్షణ
దక్షబాహుతంప్రతాప! నీకు
దండంబు భక్తవత్సలకటాక్షవిలాస
జాలపాలితజగజ్జాల! నీకు
వందనంబు దిగంతపాలమౌళికిరీట
పీడితమణిపాదపీఠ! నీకు
మ్రొక్కులు దేవతాపూజనీయాధిక
ప్రీయమాణవలచ్చరిత్ర! నీకు
తే. గీ. శరణు సంపూర్ణరాఘవాచార్యహృదయ
పంకజాతనివాసనిష్పంద! నీకు
గరుడవాహన మెక్కి నిగ్రామ మేగు
చుండు దేవుండ! నారాయణుండ! నీకు. 3

నారాయణదాసు.

తే. గీ. ఎన్నియో వత్సరములాయె నేను నిన్నుఁ
గాంచి నారాయణుండ? నీకథను వినియు
మాప్రకాశరాయనుని కుమారిపెండ్లి
కారణమ్మున నినుఁ జూడఁ గల్గె నేఁడు. ౧

చ. కడియము వచ్చితంట? ననుఁ గాంచెడిపూనికతోడ, నాఁడు మా
బుడుతని నడ్గితంట! పోలమూర్జనె సంచువదించెనంట! వెం
బడిగ 'మోటారు' నెక్కి మునుపచ్చినత్రోవనె యేగితంట? మి
త్రుఁడ? యలరాజరాట్సురికిఁ దొందరపాటు సేయ నాయమే. ౨

క. తొందరపాటునకుఁ ఫల
మందితి మావిభునిచేత నానీతుఁడవై
యిందఱిలో నేదెప్పఁగ
సందిచ్చితి వౌర? యెంతచతురుఁడ వోకో? 3

గానము.

సీ. సంజీవరాయనిసంగీత మెచ్చన్న
నాగరత్నము నేమనఁగవచ్చు?
నాగరత్నముపాట నాణెం బటందుమా?
కోటయ్య కేమాట గూర్పనొప్పు?
కోటయ్యపాటయే గొప్పదటందుమా?
సంగన్న నేమి యనంగ నగును?
సంగన్నపాటయే సరసం బటందుమా?
కలుగునేమో? వేఱొకండు ఘనుఁడు
తే. గీ. అదియునుంగాక గానరసాబ్ధి మునిఁగి
తేలలే కెట్టులో తేలి యోలి మరల
మున్గి మఱితేలి మఱిమున్గి మొనసి తేలఁ
జాల కున్నట్టిసభ కేమి శక్తి గలదు. ౧

క. సంగన్న యనుట కన్నను
సంగీతన్న యనఁ గొంతసంగతమౌ నీ
సంగన్నశాస్త్రిగారి న
నంగా వాయించితపరనారదమౌనీ? ౨

ఉ. మ్రింగునొ లేక ముక్కుగొని మిక్కిలి నొక్కునొ? లేక మీఁదికిన్
జెంగున దాఁటునో? యనఁగ చేష్ట లొనర్చెడివారి పాటలే

రంగుగనుండుచో వినఁ గరంబుఁ గుతూహల మబ్బు రామసు
బ్బాంగజుపాట శ్రోత్రముల కక్షులకున్ ముద మారఁ జేయదే? ౧

క. తెగఁబాడినఁ బైఁ బాడెడి
వగయొద్దికలును ననంగు వగలఁ బొంగులపై
నొగిలిన మగువల కళలును
సొగియించున్ రామసుబ్బసూరి వరేణ్యా. ౨

శా. కాంతస్వాంగతి జంత్రము న్నవపుటన్ గాంతమ్ముగాఁ బాడుటన్
గాంతప్రక్రియఁ గీర్తనల్ నుడువుటన్ గాంతాస్వనం బూనుటన్
'గాంతయ్యా' యని యూరనిం బిలుతురో? కాకంతయున్ మున్నె వా
క్కాంతుం డారయఁగాన నీతని కిటుల్ గల్పించెనో? నామమున్ ౧

ఉ. పాడినపాట యంతయును బ్రాణదమై తనరాదనప్పుడే,
సూడిదగా సుధృక్తతిని జొక్కఁగఁ జేసెడిఁగాక గానమే
జాడనొ యెట్టులో యొకటి చక్కఁగ నుండిన నేమి? యంతయున్
గాడిదగత్తరైన నది గానమె? గాయకుఁ డౌనె? యూతఁడున్. ౧

క. తన యెదుట నున్నవారల
ననయముఁ దలలూఁపఁ జేయునాతఁడు దాఁగా
యనుఁ డౌనుగాక మాటికిఁ
దనతలఁ దాఁ ద్రిప్పికొనునతఁడు గాయనుఁడే? ౨

క. మునిసాములనఁగ నెందును
ననురాగము నందు వారలా? నీగాన
మ్మునయందు వెఱ్ఱిమోహము
గనునీమునిసామి యెట్టిగానమ్మొకదా ? 3

ఉ. బాదుగుఁ దన్న కారణముఁ బట్టి వచించుటగాదు నిక్కమీ
చందపుగాత్రముఁ బృథుళశైలియు నైపుషి గూడఁ గూడుటల్
మాదలవేల చుక్కటను వహ్వారె లక్షలఁ గల్గు నేమొకో?
సందియ, మొంతయేనియును జక్కఁగఁ బాడితివయ్య! లక్ష్మణా? ౪

ఉ. గానమునన్ గవిత్వమున గాయకగాయనులన్ గవీంద్రులన్
ధ్యానమునన్ జపమ్మున మహాత్ములచిత్తములందు వెన్నెలన్
జ్ఞానమునందు మానమునఁ గల్గినశక్తి నెపం డెఱుంగు వి
ద్యానిధులైనవార లెవరైనను వంద్యులు వంద్య లెమ్మెయిన్ ౧

క. ధనకోటిపాట కేమి
చ్చిన ఋణముఁ దీర్చఁగోరు చెప్పవలయు యు
క్తిని నొక్కఁ డీచట నయ్యా
ఖ్యానె యిటునటు చేసి యొసఁగ గౌరవము గదా? ౨

తే. గీ. తిత్తి మన్నింపఁ బడదొక్కొ? దేవదారు
కట్టెకును లేదె మిక్కిలి గౌరవంబు
గుఱ్ఱపున్ వెండ్రుకల కెంతగొప్ప లేదు
విద్య గలవస్తువుల కెంత విలువయుఁ గలదె. 3

మ. భువిలో విద్య లనంగ నెట్టివియొ? సంపూజ్యత్వ మవ్వానిలోఁ
గవు లెద్దానికి ముం దొసంగ వలెనో? కాకన్నియున్ విద్దెలో?
చవి యెద్దానికి నిర్వివాద్యమొ? యశస్సంపత్ప్రదం బేదియో?
యువతీగానము లెట్టివో? తెలిసె నోహో నేఁటికిన్ గోటిరో. ౪

క. ధనకోటికి ధనమిచ్చుట
మనవిదొ? యది యెట్టులుండ మన మోదమ్మున్
ఘనతయు వినుతియు విత్తము
ధనకోటికి నొక్క లెక్క? ధనమున్ గినమున్. ౫

తే. గీ. మోహినీవేషధారియౌ శ్రీహరిఁగని
మోహవార్ధిలో మున్గు బాహువులేయ.
జనకు ననిమిత్తమగు కృపాధనమువలన
మోహినీగానసభ వృద్ధిఁ బొందుఁ గాక. ౬.

ఉత్పలమాలిక.

ఉ. 'కోటయగారు గానమున గొప్పవహించి' రటన్న యుక్తి యి
మ్మాటకుఁ గోపమంది యొక మాన్యుఁడు నన్నుఁ దలఁగాలునన్ నిరా
ఘాటత నన్నియో గొణఁగెఁ, గాని యదేమి పురాకృతంబొ? యీ
పాటకు నామనమ్మున నపారముదంబు జనించినట్టు ల
ప్పాటకుపాటకున్ గలుగు పద్ధతి నొప్పడ జేమి సేతు? నీ
కేటికి గానపున్ విషయ మించుక యేని యెఱుంగ పూర కే
మాటికిమాటికిన్ దెలియుమానిసివోలె నటింతు వందురా?
నోటికి బుద్ధిచెప్పికొన నూఱువిధాల యతించినన్ నిరా
ఘాటతఁబూని వాఁగుటకుఁగాఁ బ్రయతించిన నేమి సేతు? నే
మాటలకేని యోర్చి తనమానసమందలి యూహ తెల్పు కే
బూటక మూడ నోరువనిపూరుషు లక్షణమయ్యు నేని "యీ
కోటయగారు గానమునకున్ మన బాదరునందు మేటి" యం
టేటికి హెచ్చరున్? జగతినెల్లెడఁ జేసువహించు యోగ్యుఁ డీ
మాటకుఁజాలఁడే? యకట? మాయప్రపంచములోన సత్యపూ
మాటకుఁగూడ నెట్టి యవమానము వచ్చుచునున్న దద్దిరే! ౧

చ. కనకయశాస్త్రి! నీ దయిత గాత్రము సర్వవిధాల మిక్కిలిన్
వినుతికిఁ బాత్రె, మొత్తయు గభీరము మేసురవోషమాంబు నిక్
వినుటకు నేఁడు చూచుటకు చిన్నది భేదము గానఁజోకు గా
యనకశిరోవిభూషణను వైతివి నీ సుకృతంబు స్వల్పమే? ౧

తే. గీ. గాత్రముండిన జ్ఞానంబు గలుగఁబోదు
జ్ఞానముండిన గాత్రంబు గలుగఁబోదు
రెండుగల్గినవాఁ డొక్కఁడుండు నూట
నాఁట, వారలలోఁ గడు మేటి వీవు ౨

ఉ. మోము వికారచేష్టలకుఁ బో గమకింపదు, గొంతుకస్వరా
ఖ్యామయదోషమున్ గొనదు, హస్తము శస్త్రము తంతివాద్యమం
దేయుట లోటు నీకు? స్వరమే గెడిపట్టునఁ బర్వతాగ్రపున్
భూములనుండి క్రిందఁ బడఁబోవు ఝరంబు భరంబుఁ జూపెడిన్. ౩

—: కవులు. :—

(రవీంద్రనాథఠాకూరు.)

శ్లో. సర్వద్వీపవతంసచారుకవితామల్లీప్రసూనస్రజే
వాగీశాయ రవీంద్రనాథకవయే కుర్మ శ్శుభాశంసనం
హేలానిర్మితయాఽపి కావ్యసుధయా భాషాంతరీభూతయాఽ
ప్యామోదం వితనోతి య స్సుమనసాం సర్వప్రపంచేఽధునా. ౧

శ్లో. ఠాకూరువంశాంబుధిపూర్ణచంద్రో
దేవేంద్రనాథస్య సుతో మహర్షేః
బంగాళహూణాము దేశ భాషా
నిధిః పురో భాతి రవీంద్రనాథః ౨

శ్లో. ఖండేఖండే నగర్యామపిచ జనపదే దేశభాషా స్వనూత్నం
పుణ్యా దేకాగ్రచిత్తాః పులకితవపుషో యస్య కావ్యం పఠంతి
వాగ్దేవీ యస్య వాచి క్షిపతి మధురుచిం శీతలాం భూతధాత్రీ
సర్వేషా మక్షియుగ్మం సపది వినుతా మాతిధేయం రవీంద్రః. ౩

సీ. అఖిలదేశసముచ్చయంబైనబహుమతి
గణియించె నేసూరికౌశలంబు
రసవత్కథానకప్రసరణావిఖ్యాతి
కల్పించె నేకవికల్పనంబు
భరతఖండము కవిప్రభుజన్మఖని యన్న
ఖ్యాతి స్థాపించె నేఘనునిపేరు
సర్వవిద్యాగారచత్వరమ్ములయందుఁ
దాండవంబాడె నేధన్యుకీర్తి

తే. గీ. సుకవితాశక్తి నట్టిభాసురగుణుండ
వరుగుదెంచితివయ్య మాపురికిఁ గాకి
నాడ కీనాఁటికి రవీంద్రనాథ సుకవి
సార్వభౌమ! యిదే నీకు స్వాగతంబు. ౪

సీ. వంగరాష్ట్రము గర్వపడునట్టులు మహర్షి
దేవేంద్రనాథుఁ బుత్రీకరించె
భారతీయులు తుష్టిపడఁగ "నోబిలు ప్రైజు"
గైకొనె సరసమహాకవనమందు
సర్వానుభవనీయసంగతుల్ చొనుపుచు
వర్షించెఁ బెక్కుకావ్యములు జగతి
నన్యఖండముల బ్రహ్మైక్యమ్ము వివరించు
గీతాంజలి రచించి కీర్తివడసె

తే. గీ. జ్ఞానమునయందెకాక యైశ్వర్యమందు
నైతము రహించె భాగ్యవిస్ఫూర్తి మెఱయ
నవసుధామూర్తికి రవీంద్రనాథుకీర్తి
కభ్యుదయ మబ్బుఁగాత నిరంతరంబు. ౫

(ఒకకవయిత్రి.)

మ. జననంబందితి సత్కవీట్కులముచేఁ సత్సేవ గావించి పెం
చినకైతన్ బరమాత్మసాత్కృతిగ వాసిన్ సర్వమర్పించి స
జ్జనమాన్యత్వము గాంచి శాశ్వతయశస్సంతాన మార్జించితో
కనకాంబా? సతులందు నీ కుసుమ లోకంబుదు లేదెందులన్. ౧

శా. కాశీనాథునివంశదీపకుఁ దనంగా నెందుఁ బెంపొందు నా
గేశుం డేనును శ్రీపదాన్వయుఁడు శ్రీకృష్ణుండు లోనా సుధీ
వైశంపాయనులట్లు నీకవితన్ వర్ణించి నాఁడిచ్చునా
యాశీర్వాదము చాలదే? సుకృతి బ్రహ్మానందమున్ జెందఁగన్. ౨

క. ఉవిదకుఁ దిలకముకన్నన్
బ్రవిమలభూషణము లేదు ప్రారబ్ధమునన్
తవులదది నీకుఁ గోన్న,
కవితిలకమవైతి లోటు గనుపడ దింకన్. 3

—: నానాసందర్భములు. :—

(కాకినాడ మ్యునిసిపలు సంఘము.)

సీ. అనుకూలసభ్యుల నరసి నేమించుటోఁ
గల్గిన పౌరసంఘుంబు గల్గి
ప్రజలమాటలఁ బట్టి పట్టణసౌభాగ్య
మొనగూర్చు మంచిసభ్యులును గల్గి
పట్టణం బభివృద్ధి బడయుచుచుఁ బరిశుద్ధి
సలిపెడి యుద్యోగిజనులు గలిగి
సకలకార్యమ్ములు సవరించుటోఁగల
మేటియైనట్టిచైర్మను గలిగి

తే. గీ. అన్నిపట్టణములకంటె మిన్నవగుచుఁ
గీర్తినడయుచు సుజనైకగేయమైన
గారవమ్మున కెక్కెనే కాకినాఁడ
మ్యునిసిపల్ సంఘమా? వృద్ధిఁబొందుమమ్మ? ౧

సీ. ఓటర్ల భయపెట్టి చాటులంచములిచ్చి
సభ్యతాపదవి కాసపడువారు
అధికారులగువారి యాశ్రయబలమున
"మెంబరీషిప్పు" కామించువారు
సభకు విగ్రహపుష్టిసలుపుచు యజమానుఁ
జేదిచెప్పినఁ జేతులెత్తువారు
చదువుసందెలురాక పదిమందిలోఁ దలఁ
ద్రిప్పికోఁగోరి యత్నించువారు

తే. గీ. సభ్యతాపద మాసించు సమయమందు
దప్పఁ దమవీధిచూడని ధన్యతములు
నీకు మెంబర్లుకాకుండఁ గాకినాఁడ
మ్యునిసిపల్ సంఘమా? వృద్ధినెనయుమమ్మ? ౨

(జర్మనీయుద్ధము.)

సీ. కదనప్రసంగంబు కలలోనిదగుటచేఁ
గనుమాటు చెందిన కత్తిపోటు
ప్రస్తుతావస్థకు బనికిరాకుంటచేఁ
గ్రాంతగిల్లిన ధనుఃపాటవంబు
సౌఖ్యానురక్తి విస్తారమైయుంటచేఁ
గ్రాలుమాలిన మేటి బాహుబలము

అవసరం బిసుమంతయైన లేకుంటచే
మాయమైపోయిన మంత్రశక్తి
తే. గీ. మరల మనమెల్ల నొకసారి స్మరణసేయ
సమయ మేతెంచె నిప్పు డాజర్మనీల
దోర్మదం బడఁగింపఁ బమింపు పదుఁడు
రండు లెండయ్య! సంగ్రామరంగమునకు. ౧

(వినుకొండ.)

శా. ద్రవ్యాశన్ గొని కాని లోకమున సంస్తవ్యత్వసంపాదక
త్వవ్యామోహముచేతఁగాని యిటులేతాదృఙ్మహాధారణా
దివ్యాప్త్యంబవధానముల్ సలుప నేతేఁబోము ప్రాజ్ఞుల్ కవి
త్వవ్యుత్పన్నులు పిల్వనంప నిరసింతుర్ రామి నేతెంచుటల్. ౧

మ. అవధానమ్ములు మానుకొందమన మా కాయేటి కాయేఁడు చి
న్నవొ లేకుండినఁ బెద్దవో యొనరుపన్ మాన్యుల్ కవిత్వాభిలి
ప్సునులీరీతిగ శ్రద్ధసేయునెడ నిష్టుల్ గామి మాకేల? యీ
వ్యవసాయమ్మును మాన మామరణ మో వాగ్దేవి! వీక్షింపుమా.

మ. సెలవమ్మా వినుకొండ! నీకిదె శుభాశీర్వాదపుర్ దండ, ని
మ్మలబాపి! భవదీయ నిర్మల పయోమాధుర్యముల్ క్రమ్మఱన్
గలుగుంగావుత మాకుఁ దావకశుభాకారాంఘ్రియుగ్మంబు నాఁ
డలఁబాల్తున్ దయయుంచు గుంటుహనుమద్దైవంబ! రామేశ్వరా. ౩

(ఒక ప్రశ్న.)

మ. కవితాశోచ్యులు మాననీయులనియున్ గవ్యాగ్రణుల్ తాదృశో
క్తివిశేషమ్మును నోఁచికోరనియునున్ దెల్లమ్ముగావించు నీ

దు వివేకమ్మున కీపుర మ్మఖిలముఁ దుఃఖంబె చేయున్ దీని నే
సువివేకమ్మున మెచ్చఁ జేసెదవొ? యో సుబ్రాయ! వ్రాయుమ్ము మా

మ. కవినా? నెట్టిఁడనో? కళావిత్వకలనాకష్టుండునా? నెట్టిఁడో?
కవియే మాన్యుఁడొ? కళావిత్వకలనా కష్టుండె తా మాన్యుఁడో?
సువివేకుల్ గుఱుతింప నేరుతురు శోచ్యుల్ నేర రీకర్మ, మీ
వో? పరీక్షించి వివేకి, వేటిభ్రమ నీకో సుబ్బరాయ! గురా? యిటుల్. ౨

శా. శాఖైక్యభ్రమఁ గల్మి మానసమునన్ జాడ్యంబు జన్మించి యా
లేఖన్ దాదృశరీతిగా నడపెనో? లే కన్యమేమున్నదో?
మాఖర్యమ్మున మ్రోఁగు బాదరుపురిన్ మన్నించి వ్రాయుచ్చు భూ
లేఖాగ్రేసర! సుబ్బరాయ! తెలియన్ లే నేను నీ భావముఁ. ౩

శా. నీ తేజం బభివర్ణనీయము కదు నీ తెల్వి మాన్యమ్ము నీ
చాతుర్యంబు కవీంద్రగణ్యము, యశస్సాంద్రమ్ము నీరీతి నీ
కేతాదృఙ్మతిభేద మెట్లొదవె? నెంతే మూఢుడన్ లోక మీ
పాతిత్య మ్మెటు దాఁటెదో? తెలుపు సుబ్బారాయ! నాతోఁడుగన్.

శా. ఆలేఖన్ గని బాదరట్టుడికి న ట్లాబాలగోపాలముఁ
"జాలున్ జాలునఁటో?" యటంచు నెచట న్జాలన్ని నన్ దూఱు నీ
శీలం బెట్లిది? తెల్వి యెట్టి? దకటా? చేతమ్ము తా నెట్టి దా
యీలోప మ్మొనరింపఁ గారణ మదేమీ? తెల్పు సుబ్రాహ్మణీ. ౫

శా. సామాన్యుండవుగా వుదారుఁడవు వాక్చాతుర్యధుర్యుండవున్
ధీమన్మౌళివిభూషణుండవు జగద్విఖ్యాత పాండిత్య వా
గ్వ్యూహముల్ మాన్యులుగాక కాకవులు నీకున్ మాన్యులైరి? నీ
యామోదం బది యెట్టిదో? తెలుపుమయ్యా? సుబ్బరాయాగ్రణీ.

శా. ఉండున్ గాక స్వశాఖగౌరవము లేదో కొంత? మహాపాండితీ
శౌండీర్యమ్మున నట్టి ప్రేమ లవలేశమ్మున్ గటా? దీని కా

ర్పించుక్ మెచ్చిన వాఁడు గన్పడఁడు నీ కార్పణ్య మిట్లింతలోఁ
బండారమ్ముగ బైటపైచె నిటు సుబ్బారాయమంత్ర్యగ్రణీ. ౭

మ. జరిగెన్ బొరపాటు, దీని కెదియో శాంతిన్ వచింపంజనున్
బొరపాటెఱుంగిగాకయున్న యెడ నిష్ఠో రేప తద్ధేతుతా
స్ఫురణమ్ముల్ వెలిఁబుచ్చి బాదరుపురీశోకంబు నాఁగన్ దగున్
వ్యరలో నిందులకున్ గడంగఁదగు సుబ్బారాయ! వేయేటికిన్. ౮

శా. నా కాలేఖకతానఁ బొందఁగినవిన్నాణమ్ము లేశమ్మునున్
లేకున్న న్నిను శోచ్యుఁగా నొదువ నాలీలల్ సహింపంగ రా
కేకాంతమ్మున నీకుఁ దెల్పితిని నీవేమేని బ్రత్యుక్తిచే
లోకమ్ముల్ దనియించు పద్ధతుల నాలోచింపు సుబ్రాయఁడా! ౯

శా. శాఖాగౌరవమూని యొదవు యశస్సన్న్యాసముల్ గాంచిరో
మౌఖర్యమ్మున బ్రహ్మాఁగు గర్తపురసీమన్ గబ్బముల్ జూడు వి
ద్యాఖమ్యుల్ కడుమాన్యులై సుకవితాధన్యుల్ తదన్యత్వధీ
రేఖన్ జేరిరె? సుబ్బరాయ! యెఱు లీకీర్తిన్ లిఖింపించితో. ౧౦

శా. చాలున్ మూలములేని తప్పుకవితాసంసార మం దీఁదుటే
వాలాయమ్మును వృత్తిగా మెలఁగు కొంప్రం బన్నటా? మాన్యమై
హేలాపాలితదిక్కటాహకవితాహేవాకశైబభవుల్
తూలమ్మోసయుఁ గాకపోయి రెటు లీ దుఃఖమ్ము? సుబ్రాగ్రణీ. ౧౧

మ. ఎవనిన్ స్వప్నమునందుఁ గన్గొనినచో నేవారి వాచాలతా
ద్యవివేకంబులు గాంపుమాయు నొకటా? యవ్వానమాన్యుల్ మహా
కవి నీకట్టెఁడు కాఁడ నే ఘనులు దుఃఖంబొందరో దీనికిన్
సువివేకం బిఁకఁ జేయుకే నోడువుమా! సుబ్బారాయమంత్ర్యగ్రణీ. ౧౨

మ. అవధానంబు, బవధానమున్ జదివి యేయార్యుండు రాఁజొప్పు వా
ర్త వినాగాఁ బఠంగానె పాఱఁ గల ధీరమ్మన్యు శాకవుల్

కవితాలోకమునందు మాన్యులె? యటుల్ కాతర్యముంగూర్చు నా
కవివర్యుండసుబ్బరాయఁడె? యెట్టులిది? చక్కఁగఁ దెల్పు సుబ్బరాయఁడా?

శా. నీకే తోఁచెనో? యెవ్వరే నొడివిరో? నీవంటి ప్రాజ్ఞాళియుల్
లోకంబుం దురపిల్లఁ జేయు నయశోలోలత్వపున్ మానికిన్
బ్రాఁకం గోరుదురే? యటేని జగతిం బ్రాజ్ఞత్వ మెంనుండునో
వాక్రుచ్చంగదవయ్య? నా కిపుడు సుబ్బారాయమంత్ర్యగ్రణీ. ౧౪

శా. నీశాఖం జనియింప నంతటనె నన్నేల్ దక్కునే? తెల్పు స
ర్వాశామండలమండనాయితయశఃప్రాగ్భారధౌరంధరీ
వైశాల్యప్రథమానుఁడౌ సుకవి, గర్వాల్ నీకుఁ జుట్టమ్ములై
యాశల్యమ్మువహింతురే? కవితయుం దేమయ్య? సుబ్బాయఁడా? ౧౫

శా. చుట్టాలన్నమహాభిమాన మది యచ్చో నున్నచో వారికిం
బెట్టింపందగు భక్ష్యభోజ్యములు నీ పెంపొందు నింపొందఁగాఁ
బట్టుంబుట్టము లిచ్చి పుచ్చఁదగు, సంబంధంపు బాంధవ్యముల్
రెట్టింపందగు నంతెకాని యొరుఁ గాఁటింతయ్య? సుబ్బాగ్రణీ. ౧౬

శా. నీయాహూతికి నేను వచ్చునెడల న్నిన్నప్పుడే "యేమి య
న్యాయం బియ్యది"యంచుఁ బెండ్లిసభలోనం జేర్మిఁబ్రశ్నించి పై
నీయౌంతర్యము బైటఁబెట్టి పురము న్నీచేతఁ దన్నింతుఁ గా
నీ యట్లబ్బమి నేఁడు గోరవలసె న్నిన్ సుబ్బరాయాగ్రణీ. ౧౭

శా. లోకం బొప్పిన నొప్పకున్న నెటు లాలోచించియో వ్రాసి తా
కాకవ్యగ్రణులంత మాన్యులని నిక్కం బస్మదీయాగ్రమం
దాకాంక్షించెదు బంధురుం దనిపి నీ వవ్వారికిన్ మాన్యతన్
నా కన్యాయ్యము సంఘటించెద వె? యన్నా! సుబ్బరాయాగ్రణీ. ౧౮

శా. ఏసారస్యము లేని పిప్పికవితం "హీంహీలు" లోకమ్ములో
ధీసంపన్నులు సారెకుం గురియ, వందిస్తోత్రముల్ సేయు మీ

దాసుల్ మాంద్యులె? కాకవిత్వకలనాదైన్యంబు మాఱుచు వి
ద్యాసంపన్నులు కారె మాన్యు? లిదియన్యాయమ్ము సుబ్రాయఁడా?

శా. నీ కీసంగతి లేశమున్ దెలియదో? నీ కంటికిన్ జూపకే
యేకష్టాత్ముఁడుగాని ముద్రణమునం దీతప్పు గల్పించెనో?
లే కీపాకము నీకె తోఁచినదొ? యాలింపం బ్రయత్నించు నీ
లోకంబుం దనియించి నీనోడువు వెల్గుం గాక సుబ్రాణ్మణీ. ౨౦

మ. "ఎవఁ డాపండితుఁ?" డన్నయంతఁ దెగనీ ల్గింతేల? మీకక్కటా
కవితామర్మ మెఱుంగవైతిరి వృథాకాఱుల్ వృథా ప్రల్లదాల్ ?
వివిధమ్ముల్ లిఖియించుచుంటి రెవఁ డావిద్వాంసుఁ డీలాటిదు
ష్టవిధుల్ నేర్పినవాఁడు? చెప్పఁ దగదే? సర్వజ్ఞ నాధీనరున్.

మ. ఎవఁ డాతం డతఁ డెందునుండు, నతఁ డేయేపిద్దెలన్ మేటి? పే
రెవ, రూ రెయ్యది? యీసమస్యయెడఁ దప్పేలా నిరూపించె? స
త్కవియేనా? యతఁ డైనచోఁ దమకు మిత్రం బెట్టులయ్యెన్? వృథా
డివిడిప్వల్ లిఖియింప నేల? చెపుఁడా? డీకొందు మాసూరితో.

మ: ఎవఁ డాపండితుఁ డన్నఁ దప్పగునె? యేమీ? తెల్వి తేటల్? వృథా
శివమున్ బూని దురాగ్రహాగ్రహములై "సీ"యంచు విద్వద్వయుల్
"తుపుతు" వ్వాంచు నిరాకరింపఁ దగు మీదుష్పంకపుంబల్లదా
"లవు మే"లంచని మెచ్చునాతఁ డెవఁడయ్యా? యెవ్వఁ డెవ్వాండయా.

మ. ఎవఁ డాపాడితుఁ డెవ్వఁ డెవ్వఁ డతఁ డేఁడీ? యేఁడి? సాక్షాత్తుగా
శివుఁడో? బ్రహ్మయొ? చక్రపాణియొ? భవత్సేవ్యుంఁడు చెప్పుండు మీ
కవనమ్మున్ సభ నిల్పునేని యపు డక్కవ్యగ్రణీపాదవా
ర్భవముల్ శీర్షమునన్ ధరింతు మతఁ డెవ్వఁ, డెవ్వఁ, డెవ్వాండహో.

ను. సవిశేషమ్ము నెఱుంగనప్డు పయిపై సవ్యార్లు గాపించి యి
ష్టవివేక మ్మదిబైటఁబడ్డయపు డేలా? రాఁడు, విద్వత్సభా

భవనప్రాంగణసీమ కెవ్వఁడతఁ డెవ్వండో? వచింపుండు ధీ
రవరేణ్యుల్ విని సంతసించెదరు సారజ్ఞత్వముల్ మెచ్చుచున్. ౫

మ. ఎవఁ డెవ్వం డతఁ డెవ్వఁ డెవ్వఁ డలవాఁ డెవ్వాఁ డెవం డెవ్వఁడో
యవివేకమ్ములు గిల్కనేల? స్పృహణీయాత్ముల్ మహాభాగు ధీ
రవరుల్ దెల్పుఁ డతండు మా కవితయుల్ రావాడుఁగా కమ్మహా
కవి పాడేయొనరించుఁగా కతఁడె ప్రామొక్కంబూనుఁగా కమ్మెయున్.

మ. ఎవఁ డాతం, డెవఁ డాతఁ, డెవ్వఁ డతఁ, డేఁడీ? యేఁడి? రాఁడేమి? భా
రవియా? భారవియా? సభాస్థలికి మీరల్ రా నొనర్పుండు, తా
రవలోకింతురు పండితాగ్రణులు, కర్ణ్యం బూరకే సారెకున్
గవినింద్యుల్ పొసఁగింప నేమియగు? వక్కాణింపుఁ డప్పండితున్.

మ. ఎవఁ డాతండు? వృథా మిముల్ జెఱిచె మీ రింకేమి సేయంగలా
రెవని న్నమ్మినవాఁడు మీ యెడల నిక్లేయమ్మొ మీ సల్పు దు
ర్వ్యవసాయం బిఁక నెట్లు నెగ్గుఁ? జెడినాతయ్యా గడేకార్లు? మీ
బవరమ్ముల్ జెడె మందభాగ్యులరు? మీ పాల్గొంక నెట్లున్నవో? ౮

మ. ఎవని న్నమ్మితి నాది, నాతఁ డిఁకలమ్మ్యో, న్నేఁ డితం డిట్టుల
య్యె, వివేకం బడి సున్నయైనయపు డిక్లే బంగరుల్ జేతఁ బ
ట్ట వృథా మన్నగుఁ, బైడి పాడువడఁ గొట్టన్ జాలు మీ వ్రాతలం
దెవఁ డానందముఁ జెందు నాతనిని మీ రిద్దేని వార్కుచ్చుఁడీ? ౯

మ. ఎవఁ డాతండు భవత్పరాభవము నేఁ డెట్లో నివారించువాఁ
డవివేకంబునఁ గ్రొవ్వి తెచ్చికొని నేఁ "డల్లల్లబీ"రన్న చో
నెవఁ డేమేడ్చెను, గొంతువట్టికొని నన్దైవాఁడు చొచ్చున్ సభా
భవనంబుల్, వనరోదనంబు లిఁక మీ పక్షమ్ము రక్షించునే? ౧౦

మ. ఎవఁ డాపండితుఁ డెవ్వఁ డెవ్వఁ డెవఁడో? యెవ్వండొ? యెవ్వండొ? దు
ర్భవులన్ జేర్చుక తప్పువ్రాఁతలను ఛత్రా ల్పింపఁగాఁ జేసి మా

నవధర్మమ్మును వీటిబుచ్చుచు దురాంధ్యమ్మందునన్ మ్రగ్గి కా
కవియో? ఘూకవియో? యనందగుసుధీకాంతుం డతం డెవ్వఁడో.

(దా దా భా యి నౌ రో జీ.)

శా. యుష్మత్స్వపవశమ్మునం గలిగె నయ్యో! పారసీకాంబుజ
గ్రీష్మాదిత్యుఁడు సర్వజాతిమతసంకీర్త్యుండు నీయుండియూ
భీష్మాచార్యులు దాదభాయి యనునుం బేర్గొన్న నౌరోజి కా
యుష్మత్తావధి; పెద్దదిక్కెవరు? నీ కోహో యికన్ భారతీ! ౧

సీ. జాతీయభావసంస్కారంబు గావించె
నఖిలభారతవర్ష మైక్య మొంద
"సాసాపుకామన్సు" నం దొకమెంబరై
భారతావని కెల్లఁ బేరు దెచ్చె
బ్రదికెఁ దొంబదిరెండువత్సరమ్ములు సుజ
నశ్లాఘ్యమౌ జీవనమ్ముతోడ
హిందూజనులు వృద్ధి నొందుసంస్కారంపు
ఘుటాపథంబు సంఘటిలఁ జేసె

తే. గీ. మనుజమాత్రుండె మతిదేవమంత్రి దాద
భాయినౌరోజి మనపెద్దభాయి యరఁగె
తల్లి భారతభూమికిఁ దగనికడుపు
మంట గల్పించె దుఃఖాబ్ధి మనల ముంచె. ౨

సీ. అంబరచుంబితాయామంబు గల్గుఘ
నాలయ మ్మొక్కటి కూలిపోయె
గౌరవం బెసయు చక్రనిహార్మ్యరాజంబు
కను జీర్ణమై నేలఁ గలిసె నొకటి

ఒకసౌధరాజంబునకుఁ గట్టఁ గల్పితా
కుప్రథ గల ప్రతిబంధకంబు
తక్కిన పెక్కుసౌధంబులలోపలి
ప్రాకారకుడ్యముల్ పగులఁజొచ్చె

తే. గీ. పలుగృహంబులు పాడుగాఁ బాలుపడిన
వనుమఁ దలపోయకమ్మ యున్నంతలోనఁ
జిన్నయిలు పెద్దయిల్లుగాఁ జేసికొనుచుఁ
బాసిపోకమ్మ భారతీ! భరతభూమి. 3

తే. గీ. ఐహికసుఖమ్ము వదలియు నచట "దాద
భాయినౌరోజి" శాంతాత్మ పరమసుఖము
గొనుచు మనసేమమెల్లఁ గన్గొనుచు మిగులఁ
బాటుపడుఁగాక కైవల్యపదమునందు. ౪

శా. జంబూద్వీపమునందు మేల్భరతవర్షంబందు ముఖ్యంబు చూ
డం బాత్రం బయియున్న దీభరతఖండం బింపు మున్ముందు ను
ద్దండుల్ పుట్టిరి, పుట్టుచుండ్రిపుడు దాదాబాయినౌరోజిపీ
ఠం బెవ్వారిని నెక్కఁ జేసెదవో? వేడ్కన్ జూచుకో భారతీ? ౫

(హంటరుదొర ప్రిన్సిపాల్)

ఉ. హంటరు గొప్పమేటి యని యాఖ్యలు మాటికిఁ జెప్ప వింటి నీ
వంటిపరీక్షకుండు తలఁపన్ మఱియొక్కఁడు గాఁడటంచు మా
వంటికపీంద్రులన్ దెలిసి వచ్చినకార్య మొనర్తు వంచు ని
ష్కంటక మైనపేర్మి నిరుఁ గానఁగవచ్చితి వేంకటేశుఁడన్. ౧

తే. గీ. రాజు లెందఱినో చూచి రాణ నలరి
యిపుడు నీదర్శనమున కే నేగుదెంచి

యుంటి నాదువిద్వత్తుకు యోగ్యమైన
పదవి నిడి గౌరవింతువం చెదం దలంచి. ౨

క. బీ, యే, కే కాదు సుమీ?
పాయక యెమ్ యేకు దాని పైతరగతికిన్
ధీయుతులు మెచ్చం బారం
బీయన వచియించు దాంప నేమిటి కిచటన్. 3

(మల్లాడి సత్యలింగము.)

క. మల్లాడిసత్యలింగం
బెల్లెడ వెదంజల్లినట్టి యీధర్మము వ
ర్థిల్లుత సూర్యుండుం జంద్రుం
డెల్లలు నున్నంతవఱకు నెనకం బెసంగన్. ౧

శా. సంపాదించుట దానికిం దగినసంస్కారోపయోగంబు గా
వింపం బూనుట దానికిన్ మఱియు నిర్విఘ్నప్రచారంబు యో
జింపం బూనుట సత్యలింగమునకే చెల్లెన్ సమస్తంబు చే
యింపన్ గల్గిన కాకినాండసుకృతం బేమందు వర్ణించెదన్. ౨

ఉ. శ్రీకరుం డుత్తముండు దురిసేటికులాంబుధిశీతరశ్మి వి
ద్యాకరుం డైనదాత వినయంబు నయంబును గల్గుప్రోడ యీ
ప్రాకటధర్మము న్నడుపు భారము శేషగిరీంద్రుం డూని ధ
ర్మాకృతియై వదాన్యమణి యాదెయ రెడ్డియుం దోడునీడగన్. 3

తే. గీ. వేలవేల్ దానధర్మముల్ వేడ్కమీఱ
స్వాయముగాం జేయంగల్గిన చతురమతులు
ధర్మకర్తలుగా నున్న ధర్మమునకు
లోప ముండునె? మఱియెంత ప్రాపు గాక. ౪

ఉ. అందముఁ గోరఁగాఁ దగిన వన్నెము, విద్య, సదాస్తికత్వ మీ
చందము సర్వముం దెలిసి సత్యవదాన్యుఁడు సత్యలింగ మ
న్నందుకు సార్థకంబుగ మహాత్ముఁడు ద్రవ్యము నిచ్చిపోయె ని
ర్నిందితచిత్తులైన మహనీయులు ధార్మికు లెల్ల మెచ్చఁగన్. ౫

సీ. అఖిలపాంథశ్రేణు లనుభవింతురు గాక
పుష్టితుష్టిగ మృష్టభోజనంబు
చదువుకొందురు గాక సకలవిద్యార్థులు
సర్వవిద్యలు లోకసమ్మతముగ
కాచియుందురు గాక కాణపంగ్వంధాది
దీను లన్నార్థులై దినదినంబు
అన్నసంప్రాప్తిచే నఖిలభూతశ్రేణి
సుచిరకాలము తృప్తిఁ జొక్కుఁగాక

తే. గీ. ఇట్టిసుకృతంబుకతన నీద్యగ్విధప్ర
దాత యలసత్యలింగాఖ్యధార్మికుండు
మరల భూలోక మరయని సురవరేణ్యు
పట్టణనివాసభాగ్యంబు వడయుఁగాక. ౬

(నండూరి రంగనాయకులు.)

శా. సంగీతమ్మునఁగాని కొండొకమహాసాహిత్యపుం ధోరణి
భంగింగాని ప్రసక్తి లేదు భగవద్భక్త్యున్నతిం దక్క నే
మింగానంబడ దిట్టిఁడయ్యుఁ బురి “మేల్! మే!” లనుచు న్శ్లాఘింపఁగా
రంగం డెక్కుడుపేరు గైకొనియె శ్రీరామాయణంబాదునన్. ౧

ఉ. ఉండిరి శిష్యు లెందఱో మహోన్నతసూక్ష్మకృషి సల్పి విద్దెలోఁ
గొండొకపేరు గైకొనినకోవిదు లీతఁడు వారిలోన నొ

క్కంబును గామి నిశ్చయముకాని గురూత్తమభక్తి నేకల
వృత్యుం డటుగాన నీతనికి నుత్తమకీర్తి ఘటిల్లె నింక రం
గం డౌటకేగ నేమియగు గండరగండఁడు భక్తిపెంపునన్. ౨

చ. గురుఁడు నటేశుఁ డీతనికిఁ గొండొక యాతనిఁ గొల్చినాట్యపుం
గరిమమునం బ్రశస్తి గనినాఁ డలవిద్దియలోన హాస్యపుం
బరిమళమందు నీతనకిఁ బొండిలి మిక్కుట మిట్టిభక్తిసం
స్ఫురణము పూర్వజన్మకృతసత్కృతిలభ్య మటంచు నెంచెదన్. 3

చ. నలువదియొక్కనాఁడులు ఘనాఘనవర్ణుని రావణాంతకున్
దెలుఁగునఁ దేటతెల్లముగ స్త్రీపురుషుల్ గుమిగట్టివచ్చి యొ
క్కలలిఁ బ్రపంచమున్ మఱచి కైవసమై విన రంగనాయకుల్
సలలితరీతిఁ బాడు టది శాశ్వతకీర్తిని గాంచుఁగావుతన్. ౪

ఉ. నందురిరంగనాయకులు నా కొకశిష్యుఁడు గాకపోయినన్
మోదముగ నాయెడం గలుగుమేదురభక్తిని వెల్లడించి శి
ష్యుండ నటంచుఁ జేరొకనెడిచొప్పున కే నిటు లొఁగి వానికిన్
గొండొకదీవనల్ సలిపికోలున కియ్యెడ కేగుదెంచితిన్. ౫

ఉ. ఈతఁడు సెప్పఁగాక కత లెన్నియు నేని ఘటించు నట్టిప్ర
ఖ్యాతులు లేసిచో నతనికౌశల మేగతిఁ బైకివచ్చు న
ప్ఖ్యాతచరిత్రులన్ దెలుపఁ బోలుఁ గదా? యొకకొంత నాకటం
చీతఁడె వారలన్ గుఱిచి యించుక యిందుఁ బ్రశంస సేసెదన్. ౬

సీ. అర్చకోత్తముఁడు గోపాలార్యవరుఁడు పె
ద్దింటివంశ్యుండు సుధీరుఁ డొకఁడు
వంకినేని కులుండు వరగుణుండైన వేం
కటసుబ్బయాభిఖ్యఘనుఁ డొకండు

వాకచర్లకులుండు ధీకలితుండు రామ
చంద్ర నామకుండు నిస్తంద్రుఁ డొకఁడు
కలిమిప ట్టగుమహాంకాళి వంశ్యుండు శ్రీ
రాము లనెడిగుణారమ్యుఁ డొకఁడు

తే. గీ. నడుముగట్టుక నిలుచుండినారుగాన
హేలపురిని సంతానగోపాలుగుడిని
రామపట్టాభిషేక మీరహిని జెలఁగె
నోముఁగావుత వీరి నీయుత్సవంబు. ౭

సీ. శిష్యుఁడు రంగఁడు చెప్పిన రామాయ
ణపుహరికథ కారణమున నన్నుఁ
బట్టాభిషేక సంబంధ్యుత్సవమునకు
సబహుమానముగ నిచ్చుటకి వచ్చు
నట్లుగా ఘటియించి నలిని శ్రీ పెద్దింటి
కులుఁడు గోపాలార్య కోవిదుండు
వంకినేనికులుండు వరమతి పెద్దవేం
కటసుబ్బయాఖ్యుండు ఘనుఁడు శ్రీమ
హాంకాళి శ్రీరాము లనఘుండు శ్రీవాక
చర్ల వంశ్యుఁడు రామచంద్రరావు

తే. గీ. పరమభక్తిని సేలువు వస్త్రములును
గనకకంకణము నొసంగి ఘనతరముగ
మేళతాళములొప్ప మేల్! మే! లనంగ
మున్న యూరేగఁజేసిన ముచ్చట యిది
శాశ్వతంబయి ధరణి నెసంగుఁగాక
ఘనత సంతాన గోపాలుకరుణఁజేసి. ౮

తే. గీ. ఆలయంబిది యభివృద్ధి నందుఁగాక
భక్తజన మెల్లెడల వృద్ధిఁ బరఁగుఁగాక
దేవభక్తుల కన్యోన్యభావగరిమ
మెఱుకపఱచెడి సత్కృతుల్ జరుఁగుఁగాక.

(ఆంధ్రనాటకసమాజము, కాకినాడ.)

ఉ. ఆడితి వాంధ్రనాటకసమాజమ! పాండవనాటకంబు నీ
ప్రౌఢతనంబు నీనటనపుంగవులున్ గని గ్రంథకర్తలె
గ్గాడక లగ్గలాడిరి యితోధిక మైనయశఃప్రసక్తిఁ దూఁ
గాడుము కాకినాడఁ జెలువారుము నాఁటికినాఁటి కెచ్చుగన్. ౧

సీ. అఖిలాంధ్రదేశవిఖ్యాత నాటకసమా
జంబుల మిగులయశంబుఁ గొనుచు
సకలాంధ్రకవిరాజచారునాటక సంప్ర
దర్శనంబునకు నిదాన మగుచు
నిఖిలాంధ్రరంగవర్ణిత మైనపద్ధతిఁ
బాత్రౌచితికి నుతిపాత్ర మగుచు
సర్వాంధ్రలోకహృత్సరసీజములపట్ల
విలసత్సహస్రాంశుబింబ మగుచుఁ
గీ. గాకినాడను గొందఱుఘనులచేతఁ
బ్రకటితం బైనయాంధ్రనాటకసమాజ
మవని దేశోపకారపర్యాప్త మగుచుఁ
దనరుగావుత మా చంద్రతారకముగ. ౨

(విశాఖపట్టణములో జరిగిన ఐదవఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ ప్రతినిధుల మహాసభయందుఁ జదివినపద్యములు.)

సీ. మీఁకున్న ధనశక్తిమేరకుఁ దగినయా
చితి గల్గుపాత్రముల్ చేర్పుఁడయ్య
ప్రత్యాలయంబునఁ బ్రతిదినంబు పురాణ
పఠనగౌరవముఁ గాపాడరయ్య
పగలు రాఁజాలనిబహుగువారలకు రా
త్రులఁ బాఠశాలలు నిలుపరయ్య
తమసేయుపనుల నాదర్శంబుగాఁగఁ ద
క్కినవారిసేత తక్కింపుఁడయ్య
గీ. భారతీసేవ సేయంగఁ గోరుఁడయ్య
నిచ్చలును మాతృభాష మన్నింపుఁడయ్య
గ్రంథభవనంబులను జేర్పఁ గడఁగుఁడయ్య
తథ్యమతులార! ఆంధ్రసోదర్యులార! ౧
ఉ. ఒక్కకచోట నీకరుణ నొక్కకరీతిగ నుంచుచుందు వే
దిక్కునఁ దావకీనమగుదీప్తి వెలుంగుచునుండు దానికిన్
జక్కని తెల్వి వచ్చునని సజ్జనులే వచియింత్రుగాన మా
ప్రక్కనువచ్చి పల్లెల నివాసముసేయుఁగదమ్మ! భారతీ. ౨

(చంద్రోదయము.)

శా. అభ్యాసించె శశాంకబింబ ముదితంబై తిర్యగంతశ్చల
ద్రథ్యాకారపయోధరస్థగితమధ్యస్థానమై తారకా
వీథ్యాదిక్ సురతావసానవిగళద్వేణీశిరోజావలీ
మధ్యాచ్ఛాదితపారవైరితరుణీ మాణిక్యతాటంకమై.

(సాలగ్రామము చింతామణిగారి కుమారుని వివాహసమయమునఁ జెప్పిన పద్యములు.)

మ. కలుగున్ గావుత సంపదల్, సిరియుఁ జక్కన్ గల్గెడింగాతఁ దా
నోలయుంగాత మరోగతా బలముతో నొప్పారునాయుర్బలం
బలరుంగావుత భద్రముల్ సతములై యాయుస్సుతో పాటుగా
లలి నీకోడలికిన్ గుమారునకు సాలగ్రాము చింతామణీ. ౧

మ. నిను శిష్యత్వమునందుఁ గైకొనిన మాణిక్యాంబకున్ జేర్చి ని
న్నును గన్నమ్మకు రాజరత్నమునకున్ శోభాయమానమ్ముగా
ననుగుంబుత్రుని పెండ్లికిం బిలిచి నీదౌ విద్దియన్ మాకుఁ జూ
పిన చింతామణికిన్ శుభంబు లిడుతన్ వెన్నుండు శ్రీరత్నమా. ౨

(అణివిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారు.)

ఆ. వె. కైతయేగాని గీతియేగాని సభను
గోలనాపఁగ లేనిచో గోలగాదె?
గోలనాపెను బ్రహ్మయిల్లాలు తనకుఁ
దోడుగా నుంటచే బ్రహ్మ నేఁడు సభను. ౧

తే. గీ. వారణాసినామకమగు వంశమందుఁ
బుట్టి నీబ్రహ్మ యితఁ డెట్టిసట్టె నంపుఁ
గోటిజను లున్న సభనైన గోల నాపఁ
గలఁడు నిస్సంశయమ్మసి కలుకు గాదె? ౨

తే. గీ. అణివిళ్ళయొ? లేకున్న గోణబిళ్ళ
యో? యెవఁ డెఱుంగు నిటువంటి యుత్సవంపు
సమయముల నిట్టిగాయకోత్తములఁ బిలువ
నంపి సభకు సంతోషంబు నింపుకున్న. 3

తే. గీ. ఆమలకవనాన నగ్రహారముల గములు
తెచ్చి వంశస్థులకు నిచ్చె ధీవరుండు
వేంకటమనీషి, యద్దాని విపర మెఱిఁగి
కర్చుసేయఁదొడంగె వేంకటమనీషి. ౪

(ప్రతిజ్ఞ.)

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు విక్రాంతాఖిలాశాంతసై
రంతర్యప్రతిభానమగ్రకవితా రాజ్యంబు పాలించుచున్
మంతుల్ దేశికు దూఱనాడినభవన్మంతుస్థితుల్ వోవఁ ద
త్కాంతాంఘ్రిద్వయి మీశిరంబు లిరవొందన్ జేయ కేనాఁటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు సారగ్రాహివిద్వన్మన
శ్చింతాధాయితభాకృతాసుకృతరాశీభూతవాగ్జాతస
ద్ధ్వాంతాలంకరణైకతానకవితాధార్త్యంబునం జేసి గు
ర్వంతేస్తాప మొనర్చు మీచరిత మేదన్ జేయ కేనాఁటికిన్ ౨

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁ డనర్ఘగ్రావభూమీనట
త్కాంతుద్వేషిశిరస్సరామరసరిత్కల్లోలలోలార్భటీ
సంతానోపమచారుధారకవితాసంతోషితాశేషభూ
కాంతాస్థానచరుల్ గురుల్ జెనఁకుపాపం బాప కేనాఁటికిన్. 3

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు రారాజద్యశఃకన్యకా
సంతానాయితభూమిపాలకసదాస్థానంబునం దుండియున్
జంతాకంతయు లేక పౌరుషముతో సిగ్గున్ విసర్జించి య
త్యంతాసభ్యము లాడుకాకవుల క్రౌర్యం బార్ప కేనాఁటికిన్. ౪

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు సర్వక్ష్మాభృదాస్థానస
ద్ధ్వాంతస్థానచిరప్రసాధితయశస్స్వీసదోపాసనా

శ్రాంతశ్రాంతయశఃప్రభూతకవితాసామ్రాజ్యసింహాసనా,
క్రాంతుఁ దేశికు దూఱుమోఱకులపాంశం బార్ప కేనాఁటికిన్. ౫

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు పర్యాయాదృతానేకసా
ధ్వంతేవాసికృతావధానసమయవ్యాఖ్యానవిఖ్యాపితా
శాంతస్థాయియశఃప్రసూనకవితాసౌందర్యరాజద్గళో
పాంతున్ దేశికుఁ దిట్టుకట్టెఁడుల గర్వంబార్ప కేనాఁటికిన్. ౬

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు నిర్యన్మాధుకీహూత్రస
ర్వాంతర్వాణివరేణ్యపూతరసనాధారాదరోదాహృతా
నంతశ్లోకరసారుపద్యరసపానాప్తాయుసాధుస్తుతో
దంతున్ దేశికుఁ గూర్చి వ్రాసినయసత్యాల్ మాన్ప కేనాఁటికిన్

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు పారంపర్యసంప్రాపితా
చాంతామేయరసప్రసిద్ధకవితాసౌకర్యసాఫల్యకృ
చ్వాంతాసంఖ్యనవప్రబంధపరనవ్యాప్తత్రిలింగాభిధా
నంతున్ దేశికు నొంచువంచకులపొం గార్పంప కేనాఁటికిన్. ౮

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు నిర్లజ్జావలేపుల్ వృథా
హంతాదంతురితాంతరాత్మకులసత్యాలాపమూలాక్షరుల్
భ్రాంతుల్ దుష్కవితారసజ్ఞులగుమూర్ఖశ్రేణి ప్రత్యర్థులై
గంతుల్ వైవఁగ వారిగంతు లడఁగాఁగం జేయ కేనాఁటికిన్. ౯

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు మార్జారాభియానాదృత
స్వాంతంబాగజమొట్లు కత్తృణము గాల్పం బూను కాలాగ్నియ
ట్లంతేవాసికృతాపరాధజనితాహంకారుఁడై పోరుది
గ్దంతిన్ దేశికు వేడఁ బోనిఖలకృత్యం బార్ప కేనాఁటికిన్. ౧౦

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు ప్రారబ్ధాతిరేకమ్మునన్
గొంతేరమ్మలు ముందు కయ్యమునకున్ గూఁకట్లు జాడించి కా

సంతైనర ద్రపలేక పాఱుదురు గా కవ్వారిఁ బాకాలయా
శ్మంతస్థాయుల బైట కీడ్చి వదరుల్ మూయింప కేనాఁటికిన్. ౧౧

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు దుర్గర్వప్రకోపమ్మునన్
క్షంతవ్యమ్ములు గాని నేరములు లక్షల్ సేసి యాపిమ్మటన్
గంతవ్యంబు నెఱుంగలేక మనముఁ గంపంబు వేధింపఁగా
గ్రంతల్ దూఱియుఁ బ్రేలువాండ్రపస గంగం గల్ప కేనాఁటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁ డనిర్వాచ్యప్రభావోల్బణా
క్రాంతానేకశతావధానకవనప్రారంభవేళాకృతా
త్యాంతస్తోత్రసముత్సముత్కహిమవత్కన్యాదయాగణ్యకృ
త్యాంతర్గ దేశికు నల్వఁ గొల్వనియకృత్యం బార్ప కేనాఁటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు సారస్యజ్ఞచే గ్రంథమున్
సాంతంబుఁ జదివించి యందలియసత్యాలాపముల్ చించి మీ
చెంతన్ మీకృతులందు గోమయపయస్సేకంబు చేయించి భూ
కాంతాస్థానములందుఁ దద్యశముఁ బ్రాఁకంజేయ కేనాఁటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు స్వారాజేనియుం జారుపా
క్రాంతంబైన మనమ్ముతో సతతముం గాల్ద్రవ్వ మాతోడ స్వో
పాంతంబందో మఱెందో యొక్కసభఁ జేయఁ జేయ మీ మా కవి
త్వాంతర్యమ్ములుచూపి మీపొగరు మాయఁ జేయ కేనాఁటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు సంరంభమ్ముతో వర్ధితా
హంతావేగముతో వధానభృతవిద్యాచాతురీధాటితోఁ
బంతం బొప్పఁగవచ్చి పండితకవీట్ప్రాంతమ్మునం బాంచితీ
కుంతాగ్రమ్మున గొంతునొక్కి చపలోక్తుల్ మాప కేనాఁటికిఁ.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు మర్యాదావిదుఁ భూపతిన్
దాంతుఁ దాత్మశిరోవతంసు నయవిద్యాజన్యసౌజన్యసి

ద్ధాంతుఁ గొల్చియు సుంత యేని యభిమానాహంయువుల్ రాక వి
క్రాంతాలాపము లాడువాండ్ర తలభారం బూడ్ప కేనాఁటికిన్.

శా. ఆంతుల్. మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు వైరంబున్న చోఁ బౌరుషం
బెంతేఁ జూపెడి నెల్లరాజ్యమున "మేమే" యంచుఁ గైతమ్మునన్
గంతుల్ వేయుచు వ్రాఁతవ్రాయుచుఁ గ్రియాకాలమ్మునన్ భీతి నా
పాంతం బోవని మోసగాండ్ర కలరూపుం దెల్ప కేనాఁటికిన్. ౧౯

శా. "ఆంతుల్. మాను" మటంచు మిక్కుదవు నీరంధ్రావివేకాన్విత
స్వాంతున్ నిన్నొగి సత్సభాస్థలికి నీడ్వంజేసి యుష్మత్కృతా
గ్వాంతుల్ మాన్చి శిరోభరం బుడిపి పై వాత్సల్యమున్ జూపి ధీ
మంతుల్ మెచ్చ ననుగ్రహించునఁట! యామర్యాద లాలించితే.

శా. "ఆంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు" నీరంధ్రావివేకాన్విత
స్వాంతభ్రాంతనిరంతరానృతవచఃప్రక్రాంతదుష్కల్పనా
ధ్వాంతక్రాంతకుకావ్యనవ్యరవిదీవ్యద్భవ్యతేజోంచితా
హంతాదంతురవాక్ప్రకాశికల నీవు మాన్పఁగ కేనాఁటికిన్. ౨౦

శా. "ఆంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు" ధర్మమ్మన్యతాముద్ధత
స్వాంతాత్యంతదురాగతప్రవణనీచాచారవాచాటకా
చాంతానంతకృతఘ్నతాభరసురాసర్వస్వనిర్వాపణా
ద్వాంతుల్ కొండొక వృద్ధి చేసి మొగముల్ వాడింప కేనాఁటికిన్.

మ. "అలంతన్ జెందకు" మంచు మిక్కుటపు నిన్నుం దేవసద్ధర్మసం
చలితున్ దుర్గలితున్ దురాగతు దురాచారప్రచారున్ సభా
స్థలి కెక్కించి స్థలద్వచస్కు గళదుద్యత్స్వేదుఁ గావించి లో
కులకున్ జూపి శిరోనతుల్ గొని కృపాంకూరచ్ఛటల్ నించి ని
చ్చలు రక్షించి యనుగ్రహించునఁట! తచ్చాతుర్యమున్ గంటివే?

మ. అలంతన్ జెందఁడు వేంకటాచల మహాత్రాంతేవసద్దుర్మదా
విలసిర్భికకృతఘ్నతాజ్వరభరోద్వేగగ్రహభావప్రభా

స్ఖలదాచారవచఃప్రపంచావిలయాఖండౌషధప్రాయుని
ర్మలనీహారమనోహరాత్మకృతిఁ బగ్వాం జేయ కేనాఁటికిన్. ౨౩
శా. “రాపుల్ వీడు” మటంచు మిక్కిదవు ధీరమ్మన్యుని న్నిన్ను దు
ర్వ్యాపారున్ సభలోని కీడ్చి భవదారబ్ధాపవాదానృతా
లాపంబుల్మదలంటఁ గాల్చి పయి వాలాయంబు శిక్షించి నీ
పాపంబూడ్చి నతుల్ గ్రహించునఁట! తత్ప్రాగల్భ్య మూహించితే?
శా. ‘రాపుల్ వీడఁడు వేంకటాచల’ మసారస్ఫారఘోరానృతా
లాపాంతేవసదాస్యకర్కటవిశాలశ్వభ్రదుర్గ్రావభిః
ప్రాపత్త్రాతరావిలాంబుపృషదాపత్ప్రాపకాత్మీయవా
గ్రూపాసాంపరంపరావిభవముల్ గుప్పింప కేనాఁటికిన్. ౨౪
శా. ‘డంబాల్ మాను’ మటంచుమిక్కైదవు ప్రౌఢమ్మన్యతాదోషమూ
ఢం బైనట్టిభవన్మనంబునకు ప్రీడన్ బుట్టఁగాఁ జేయ ని
న్నుం బాండిత్యనిధాను లుండుసభయందున్ బట్టి రెట్టించి గ
ర్వాంబు న్మాన్చి యనుగ్రహించునఁట! తద్వాత్సల్య మూహించితే?
శా. ‘డంబాల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు’ ప్రీడాశూన్యధన్యేతరా
లంబాలంబితగర్వఘూర్ణహృదురాలాపానులాపస్వన
చ్ఛాంబూకాయితనష్టశేకవికృతచ్ఛాత్రాపచారస్వరూ
పంబున్ బూత్తిగ రూపుమాపి దెసలం బ్రాఁకింప కేనాఁటికిన్.

(మల్లేశభక్తసమాజము, కొన్నిపద్యములు.)

శా. శాస్త్రాభ్యాస మొనర్చుటో? సభలలో శాస్త్రార్థముల్ సల్పుటో?
నిస్త్రాసమ్మున వేయిమందికయిన న్నేర్పొప్పఁగాఁ బద్యముల్
శస్త్రోత్సర్జనరీతిఁ గుప్పుటయొ? దేశా లేగుటో? కాక ది
గ్వస్త్రా! నిన్ను వశమ్ముచేసికొను భాగ్యాం బెన్న మల్లేశ్వరా. ౧.

మ. కలకాలమ్మును నాదుగర్వమున నీక న్నిల్వమీ యంటినా ?
బలిమి న్నాదగునింట బుటుతన మాపాదించి రమ్మంటినా?
తుల లేనట్టివిసమ్ము ద్రావుమని నీతో నంటినా? లేక, నీ
తల హస్తం బిడఁబోతినా? యిఁకను నాతప్పేమి మల్లేశ్వరా. ౨

సీ. కుశలమల్లంపల్లిగోత్రసంజాతుండు
మల్లేశపూజాభిమానహృదయుఁ
డునసద్గుణాఢ్యుండు గురుసునీమండల
పూజనాసక్తుండు భూమిసురుఁడు
పాపాంబికాసతీపాపయారాధ్యత
పఃఫలం బత్యంతపావనుండు
శంభులింగాభిధసత్తమరామలిం
గానుజుండును సునీమాననీయుఁ
డానందసాంద్రచిత్తాబ్జుండు భైరవ
కరుణాకటాక్షవీక్షణబలుండు
మల్లేశభక్తసమాజసంస్థాపకుం
డస్మద్ధితుఁడు భైరవాభిధుండు

తే. గీ. ఆత్మభైరవముద్రాక్షరాలయమునఁ
గూరుచుండి యొకప్పుడు కూర్మి దసర
దీనిఁ జేయు మటంచుఁ బ్రార్థింప దీనిఁ
దెలుఁగునను జేసినారము దీనిపేరు
మహితమల్లేశనక్షత్రమాల యండ్రు
కవులు తిరుపతివేంకటాఖ్యవరమతులు. 3

(దివ్యజ్ఞానసమాజము.)

శ్లో. యూరప్ఖండనివాసకో నిరుపమో విద్యాసుధావారిధి
స్స్వక్స్వాత్మీయమతం యథార్థధిషణాస్సిడ్నివియెడ్బ్యాహ్వాయః
అస్మాకం మత మేవ యుక్త మితివై సంబోధయత్యాదరా
త్సర్వే హిందూమతానుసారిమనుజా స్తం శ్లాఘయేయుఃపరం.

శ్లో. పూర్వం శంకరముఖ్యై రుజ్జీవిత మస్మదీయమత మేతత్
ఇహతజ్జీర్ణప్రాయం పునరుజ్జీవయ త్యేష హ్యూణోపి. ౨

శ్లో. గీర్వాణభాషాధ్యయనం వరం స్యా
దిర్థం భృశం ప్రోక్తమనేననూనం
ఇదం సమాలోచ్య తథైవకర్తుం
బాలాయతంతా మురుభక్తి యుక్తాః. 3

చ. జనకుఁడు దా మిషన్మతవిచారమువాఁడయియొప్పుచుండఁగా
మనమతమే మనమ్మనను మంచి దటంచును నెంచి బోధచే
సిన సుగుణాబ్ధిహ్యూణుఁ డగు సిడ్నివియడ్జినిఁ జూచియైన నె
మ్మనమున హిందుసన్మతము మన్ననఁజేయుఁడు బాలకోత్తముల్. ౪

క. ఈదివ్యజ్ఞానసమా
జాదినిమిత్తం బసంగ నలరెడినాఁగ్కా
డాదుల నీసిడ్నివియె
డ్జిదోర నెల్లప్డుఁ బ్రోచు శ్రీపతి కరుణన్. ౫

(పలూముకాంగ్రెస్సుసభ.)

క. పన్నఁట! యూపై నింకొక
పన్నఁట! యామీఁద నొకఁడు పన్నఁట! యూపై

పన్నఁట! పైపన్నఁట! పై
పన్నఁట! వర్తకుఁ డిఁకెట్లు బ్రతుకంగలఁడో. ౧

ఉ. అక్కట యావేళ నీ యిడినయాతనిపై లోకకాంత, పైపయిన్
బాకెక్కిడితీరువాయి యనుభూతముపై లోకకాంత, యూపయిన్
దక్కఁగలట్టిపన్నులకు దాఁపినపై లోకకాంత, హాలికుం
డక్కట! యప్పుపా లగుచు నాలిని బిడ్డల నమ్ముకోవలెన్. ౨

(జిల్బేరుదొర-యానాము.)

సీ. శేషునిఁ బోలి లెక్చరు చెప్పఁగాఁజాలు
జిల్బేరుగా రొక్కచెంత నొప్ప
నత్తని లెక్చరు విని యలగునానావిధో
ద్యోగస్థులును మఱిం గొకట నలర
తెలియ దేమందురా దేవుఁడా? ప్రాన్సుభా
షయును మాంధ్రము లొక్కచక్కఁ దనర
ప్రాన్సుభాషను మీఁదఁ బలికెదు నంచును
బల్కువారలు నొక్కప్రక్క నెసఁగ

తే. గీ. సర్వదేశసమాచారసంగతులను
సర్వజనులకు విస్పష్టసరణి నెఱుక
పఱచుటకుఁ గాదె యీసభ జరుపఁబడియెఁ
బోలుపు మీఱ యానాముపురమునందు. ౧

సీ. పదియు నెన్మిదియును బరఁగుద్వీపములఁ బ్ర
బలులైనవారు మా ఫ్రాన్సువారు
శ్వేతముఖాఖ్యఁ బ్రసిద్ధిఁ గాంచినహూణ
వరులపై వారు మా ఫ్రాన్సువారు

ప్రజలమీఁదనె కార్యభరము మోఁచి రాజ్య మ్ము
పచరించువారు మా ప్రాన్సువారు
కలియుగమ్మును సత్యకాలమ్ముగను నొన
ర్పఁగఁ జూచినారు మా ప్రాన్సువారు
తే. గీ. పన్ను హెచ్చించి ప్రజలకు బహువిధముల
బాధఁ గల్పింపఁ బోరు మా ప్రాన్సువారు
పలుపలుకు లాడ నేల? బిడ్డలకుఁ దల్లి
వంటివా రెల్లప్రజకు మా ప్రాన్సువారు. ౨

సీ. అంగవంగాదిదేశాంతరమ్ముల కేగఁ
గాన నీతఁడు బహిష్కార్యుఁ డనియు
పోగ యోడపై సముద్రగతి నీతఁ డొనర్చె
వెలి యీతనికి వేయవలయు ననియు
హూణసంపర్కమ్ము నొందె నీతం డనా
చారుఁ డీతని కసత్కార మనియు
నన్యభాషను భోజనాదివేళలఁగూడఁ
బల్కువాఁ డీతఁ డప్రాశ్యుఁ డనియు
తే. గీ. మనమతస్థు లొనర్చునిందను సహింప
లేక మనహిందువులు భూమిలోకమందుఁ
గొంతయైనను మఱియు నొక్కింతయైనఁ
జూచియెఱుఁగరు చూడరు చూడఁబోరు. 3

ఉ. కన్నులు గల్గియుండియును గన్నులు లేనివిధమ్మునన్ జగ
మ్మున్నది, లేనిపోనియవయోగము లీమతమందు నుంటచే
నన్నియు నొక్కరీతిగనె యాంశ్రయణం బొనరించుహూణు ల
న్నన్న ! మఱెట్టిపుణ్యముల నంది జనించినవారలో కదా. ౪

సీ. బుద్ధిచేతనకాదె? పొగ సహాయముచేసి
నౌకల నీటిలో నడపుటెల్ల
బుద్ధిచేతనకాదె? పొరుగుదేశములకు
నంతలో వార్తల నంపుటెల్ల
బుద్ధిచేతనకాదె? భూమినన్నిడలఁ గా
ల్వలు పాఱఁగాఁ జేయఁగలుగుటెల్ల
బుద్ధిచేతనకాదె? పొగబండి నొక్కొక్క
గంటలో దూరమ్ము గడపుటెల్ల

తే. గీ. అట్టిబుద్ధులు హూణులయందె కాని
హిందువులయందు లేవని సూచింపఁ
గాని మనహిందువులబుద్ధి కార్యకార
కత్వమును బొంద దిది యేమి కర్మఫలమొ? ౫

తే. గీ. అట్టిహూణులయందు ముఖ్య మగునట్టి
దెద్ది యన్నను? లోకోపకృతికిఁ బాటు
పడుట, యయ్యది ధనమున బలిమికతన
బుద్ధిబలనను నొనరింపఁ బోలుఁ గాదె? ౬

చ. ఇది యిటు లుండ నిప్డు వచియింపఁగఁబూనిన దెద్ది యన్న? న
ర్వదిశ యిమూఁడువే లనఁగఁ బర్వెడిమైలులదేశ మీతఁ డిం
తదనుకఁ గాళ్ళచేఁ గడచి తద్దయు నచ్చట నచ్చటన్ ముదం
బొదవఁగఁ జేయుచిత్రముల నొప్పఁగఁ జూచె మనుష్యమాత్రుఁడే.

సీ. జనియించినాఁడు ప్రాన్సునుదేశమున బాల్య
మంద విద్యాభ్యాస మందినాఁడు
అటుమీఁదఁ గొన్నాళ్ళచటఁ దనదేశము
నందుండురీతుల నరసినాఁడు

అటుమీఁద సర్వదేశాంతరమ్ముల నుండు
చిత్రముల్ జూడ వాంఛించినాఁడు
వాంఛించి తా నింతవఱ కఱువదిమూఁడు
వేలపై ళ్ళగియు వెలసినాఁడు
తే. గీ. ఏగి యందలిచిత్రమ్ము లెల్లఁ జూచి
వాఁడు చూచినవెల్ల నందఱకిఁ జెప్పి
నాఁడు మన కీదినము చెప్పినాఁడు గానఁ
బ్రియకరుఁడు గాఁడె ప్రజకు జిల్బేరుగారు. ౮
క. ఏకోనవింశతిశతా
ఖ్యాకలితాబ్దమ్మునందుఁ గానున్నసభన్
జేకొని లెక్చరు నీయఁగ
నీకష్టం బోర్చి దేశ మీతఁడు దిరిగెన్. ౯

(ఆకొండి రామమూర్తిగారు.)

మ. కవితన్నైపుణి గాంచి చక్కఁ జదరంగం బాడఁగా నించి గా
నవిధిన్ బద్యములన్ బఠింపఁ దగువిన్నాణంబు నార్జించి, వం
శవశం బై యెడఁబాయకున్న యలభైషజ్యమ్మునన్ జక్రవ
ర్తివి నై యొప్పితె? రామమూర్తి! శమితార్తీ! కీర్తికిన్మూర్తివై.

శ్రీరంగేశ నవరత్నమాలిక.

శా. దారిన్నీచులు పూలు లంచమిడినం దానం బ్రమోదింతు వౌ
రౌరా! యెంగిలిపం డ్లొసంగినను వింతౌ మోదముం బొందెద
య్యా రే! ‘‘లంచము లేసమాట’’ యను సామ్యం బేనిజం బాయెఁగా
శ్రీరంగేశ్వర! నీవుదక్క మఱి వేరే లేరు దిక్కెవ్వరున్. ౧
శా. దారిద్ర్యంబునఁ బొట్టకూటికయి నిన్ దర్శింపఁగా లేదు లే

దూరా! కట్టఁగబట్ట లిమ్మనుచు నిన్నాసింపఁగా లేదులే
ధారాళంబగు నొక్కమాటవిను నీతత్త్వంబు నేఁ గోరితిన్, శ్రీ. ౨

శా. ఘోరంబౌ విషముండుగుంటయొ మహాసర్పంబొ లేకున్న నా
భీరాగారమొ గోష్ఠమో మలినగోపీపీనవక్షోజమో!
యేరీతిన్ వసియింతు నామనమునం దేలాగు కాలాగునో? శ్రీ. 3

శా. భారంబౌగిరి మీఁదఁబెట్టి నిను నే బాధింపఁగాఁ బోనుగా?
నారథ్యంబులఁ దోలుమం చననుగా? నాకార్యసంసిద్ధికై
నాశ్రీహత్యను గట్టుకొ మ్మననుగా నాతప్పిదం బేమియో? శ్రీ. ౪

శా. దారిం దొంగిలినట్టివానియనుగుం దమ్ముండనా? తండ్రితో
వైరం బొందినవాఁడనా? మఱియు నెవ్వాఁడన్ననుం బ్రోవఁగా
భారం బేమగు నీకుఁ బాప! మయినం బాలింపకే తీరునే, శ్రీ. ౫

శా. నేరంబు ల్గ్రహఁ జేసినాఁడననుచు న్నిక్కంబుగా నీవుచే
తోరాజీవమునందుఁ దోఁచినను నాతో ముచ్చటింపంగ నీ
వేరన్మోసను వచ్చి కూర్కలిపరాదే? నేను సద్దాసునే? శ్రీ. ౬

శా. ధారంబోయుము సర్వలోకముల నౌదార్యంబుతో నంచు నేఁ
గోరంబోదుసటంచు భీతిపడి నాకుం దర్శనం బీయవో
క్రూరుండంచుఁ బట్టిగ్రహింపవో మఱిన్ గోపమ్ము చెప్పంగదే, శ్రీ.

శా. సారంబౌ భవదీయనామమును మెచ్చ న్నోరు రాదేతో ని
స్సారాలాపములన్ వచించుటకు వాచాలత్వము ల్మొదు చే
తోరీతిన్ మరలింప నాతరమె? నాతో నీకు వాదేల? యో, శ్రీ.

శా. ఘోరంబైనతపంబు జేయుటకు నాకున్ శక్తి నీ వీయలే
దేరీతిన్? గనుగొందు నిన్ను నిఁక నే నెవ్వారలం జేరుదున్
గారుణ్యం బెద నుంచి నిక్కముగ వేగ న్నన్ను రక్షింపుమా!
శ్రీరంగేశ్వర! నీవుదక్క మఱి వేరే లేరు దిక్కెవ్వరున్. ౯

(నాంది.)

తే. గీ. వేఁగునంతకు వలవంత వేగిరంత
నంతిపురమునఁ బ్రమదవనాంతరమునఁ
గృష్ణ ! కృష్ణా ! యటంచు నాకీరవాణి
రామ ! రామా ! యటంచు నారాజసుతుఁడు.

(నాంద్యంతమున)

సూత్రధారుఁడు—(నిట్టూర్పుతోఁ బ్రవేశించి తూలిపడిపోయి గుఱ్ఱు పెట్టుచు నిద్రించును.)

నటి—(ప్రవేశించి) బావా ! బావా ! (కొట్టి లేపును.)

సూత్ర—(కొంచెము కదిలి కన్నులు నల్పి నీలిగి మరల నిద్రించును.)

నటుఁడు—(ప్రవేశించి విచారముతో భూమివంకఁ జూచి) అక్కటా! చంద్రమండలంబెల్ల ప్రకాశించుచున్నదో ? వెల్లవేసిన దిష్టి పిడతమీఁదిమూఁకుడువలె నున్నది.

నటి—(కన్నీరునించి) బావా ! కముఁ జక్కఁగా వర్ణించితివి. (కౌఁగిలింపఁబోవును.)

నటుఁడు—(మీఁదఁబడి గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొని) మంచిదానవే ! నేను నీబావను గాను. నన్నుఁ గౌఁగిలించుకొన్నావేమో? నే నేకపత్నీవ్రతుఁడను నావ్రతము చెడఁగొట్టకుము.

నటి—(విడిపించుకొని సంతోషముతో) పొరఁబడితినికదా !

సూత్ర—(ఉలికిపడి లేచి దిక్కులు చూచి చిఱునవ్వుతో) యేమి టీఅల్లరి? మి మ్మిక్కడి కెవరు రమ్మన్నారు ? త్వరగా పెడతారా ? లేకపోతే తన్నమన్నారా ?

నటు—నీ వెందుకు వచ్చేవు ?

నటి—(బిగ్గఱంగా) మా బాగా అడిగినాఁడు. దీని కేమిజవాబు చెప్పి
నో చూడవలెను ?

సూత్ర—(ప్రీతితో నావలికి గెంటి) అట్టే తెగనీలిగితే నీకు తస్యప్ర
హారణాలు తగులుతాయి. నేను పిలవందే నీవు రాకూడదు.
కావలిస్తే పండితులని కనుక్కో! (సభవంకఁ జూచి) నీవుగూ
డా అతనితో లోపలికి పో, రమ్మనేదాకా రాకు.

నటి—(ఆకాశమువంక చూచి) ఆర్యపుత్ర! మీరెంతకోప్పడ్డా నే వె
ళ్ళేదాన్ని కాను. ఆమాటకువస్తే నిన్నెవరు రమ్మన్నారు? వచ్చి
నవాఁడవు నిద్దరోవడ మెందుకు ?

సూత్ర—(గడగడ వడఁకుచు) నాకు నిద్దరొచ్చింది పోతూవున్నాను
నన్నడగడానికి నీకేమి అధికారం ? కావలిస్తే నిద్దర నడుగు.

నటి—(పరిక్రమించుచు) నే నడక్కమానను. జవాబు చెప్పితీరాలి.
[తెరలో కలకలము. బొడ్డుబాలతాత ప్రవేశించుచు]

బొడ్డు—(ఇటునటు దురుసుగాఁ దిరుగుచు) మాదిగముండాకొడుకు
ల్లారా ! మీరన్యోన్యం జుట్టూ జుట్టూపట్టుకొని కొట్టుకోవ
డానికేనా ! యిక్కడికి వచ్చింది. ఈపాటికి తెరలోనికి చావండి
నేను కోర్టుచేసి మంత్రితో రాచకార్యాలు మాట్లాడాలి.:

సూత్ర—(విచారముతో) గాడిదగత్తరకొడకా! నీవు రానడానికి నీ
వెవఁడవు? నేను రమ్మనందే రావద్దని యెన్నిమాట్లు నీకు
చీవాట్లుతగిలినా బుద్ధి లేదు. సూచనలేనిదే నీ వేలా వచ్చా
వు? రావడమే కాక, అది తప్పంటాఁమేమో అని మమ్మల్ని
తిట్టడంకూడానా? ఇంకా ప్రస్తావనేకాలేదుకదా! యెఱుఁగవా!
మళ్లా తిట్టిచూడు! నీపని శ్లేమవుతాయో।

బొడ్డు—అలాగయితే యీవేళ నేను మీనాటకంలో కేరక్టరే వే యను. నేను కింగునని యెఱుగుదువా? వెధవసూత్రధారు ముండాకొడుకువు నీసూచన నాకెందుకు? ఆప్రస్తావనేదో యేడువు మళ్లా వచ్చి నీపని చెప్తా.

సూత్ర—(బిగ్గరగా) అబ్బో! వీఁడి కెంతపొగరున్నది. ఈనాటకంలో రాజుగా వేష్ని వేసికొన్నంతమాత్రాన్ని వీఁడు మాఅందఱికీ నియామకుఁడనని విఱ్ఱవీగుతూవున్నాఁడే? (తనలో) నీవే లోపలికిపోయి అఘోరించు.

బొడ్డు—ఈయేడుపు నీది. నాది కాదు. తెలిసిందా? నిన్ను సూత్ర ధారుణ్ణిగాఁ బెట్టుకున్నందుకు మేనేజరు ననాలి కాని నీలోప మేముంది. (నిష్క్రమించును)

[తదనంతరభళ్లూఁడు ప్రవేశించును]

తద—(దిక్కులుచూచి) స్టేజిలో మొక్కలు చక్కఁగాఁ బెరుఁగు చున్నవి. ఇవి క్రోటన్సు కాంబోలు. ఈనేల మాగట్టిగా నున్నది. ఇది పాటినేల కాంబోలును. (కళ్లుమూసికొని) ము రాజేఁడీ? దిక్కుమాలినముండాకొడుకు నేరానిదే యెక్క కెళ్లేఁడో?

సూత్ర—(కన్నీరుతో) మానాటకానికి కింగెట్టివాఁడో మినిస్టరున్న నీవున్నూ అట్టివాఁడవే. అంచానికి నేనున్నూ, గానానికి మా అప్పా అన్నట్టు కుదిరారు. ఈకాస్తసేపైనా, కాస్తలౌక్యంగ సంచరించమంటే, నీకు చేతకావడం లేదు. పౌరోహిత్యంచు డాకొడుక్కి మంత్రి కేరక్ట రేంతెలుస్తుంది? నీమంత్రికేరక్ట న్నూ, వాడిరాజు కేరక్టరున్నూ చూస్తే నాకు ప్రతాపరు యంలో చాకలిపేరడివేషం జ్ఞాపకం వస్తుంది. యిదేనా? కాక ము; రాజును చీవాట్లుపెట్టి లోపలికి పొమ్మంటే ఆసులోకం

లాగు మళ్ళా నీవొచ్చేవు? ఓరీ! వైదీకిముండాకొడకా! యీ పాటికి లోపలికి తగులడు. రాజులేనిదీ యిక్కడ నిన్నెవడు చూస్తాడు.

తద—(సంతోషముతో) ఆట్టే తెగనీలిగితే చెప్పుతీసుకు కొడతాను. నీసూత్రధారుతనమాత్ర మేమాత మండింది. రావడంతోనే నిద్రబొమ్మని యెక్కుతుంది. "ముద్దుగుడవరా! మునిపెళ్ళికొడకా"అంటే "అవిరేణికుండలదగ్గర చచ్చినట్టే తొంగుంటా" నన్నాడడట. నీతెలివింత శ్రాద్ధయోగ్యంగా వుండగా నువ్వు నన్నాక్షేపించవచ్చావు?

సూత్ర—(భయముతో) అవును. నేను శ్రాద్ధపుకూళ్ళు కుడిచేవాఁడనే; లోపలికి దయచేయి. వృథాగా నన్ను తిడతావుగాని, మనవిదూషకుడిచేత బ్రాహ్మణార్థాలు మానిపించావు కావు కదా? ఆవెధవ నిన్న యీవూరు వచ్చేరావడంతోనే, యెక్కడో, గొట్టెక్కలు విరిచాడుసుమీ; పోనీకాని, యిఁక ప్రస్తావనకు మొదలుపెడుతూవున్నాను కొద్దిగొప్ప నాసూచన లేందీమాత్రం వూరికే చెవిపుచ్చినకుక్కలలాగు రావద్దని మనవాళ్ళతో గట్టిగాఁ జెప్పు.

తద—నేనుచెప్పను. అపాత్రమ్ముండాకొడుకా! నన్ను శ్రాద్ధపుకూళ్ళంటావు కాదూ! నీరోగం కుదురుస్తా! నేనీవేళ మంత్రివేషం వెయ్యనేవెయ్యను. వైదీకి మంత్రిత్వానికి పనికిరానప్పుడు నేనెందుకు? ఒకవేళ వేస్తినా? అప్పుడు రాజు నాకు చెప్పినట్టు వింటాడు గనుక నీపని బట్టేస్తాను.

సూత్ర—ఏడిశా వీపాటికి లోపలికి చావు.

తద—నువ్వే చావు. ఈడ్చిపాటవేసేవాళ్ళను పిల్చుకొస్తాను.

(అని సభకేసి పోఁబోవును)

సభాపతి—(రంగస్థలంలోకివచ్చి తదనంతరభళ్లుణ్ణి పట్టుకొని) అయ్యా! నాటకులు! నే నీనాటకము నెళ్లని చూడవలెనని మొదలుపెట్టించినందుకు మాట దక్కించండి. అంతేకాని, మీలోమీరు కుమ్ములాడకండి. వైదీక మేమిటి? నియ్యోగ మేమిటి? బ్రహ్మసమాజ మేమిటి? ఆర్యసమాజ మేమిటి? కిరస్తాన మేమిటి? మఱియొక టేమిటి? అంతా వకటే. అందఱమును భగవంతుని బిడ్డలమే?

సూత్ర—అయ్యా! సభాపతిగారూ! అడియన్ను తమ్మునే కింకుమగా భావించినట్లున్నారు. వణుస్మారు అంటున్నారు. ఇదిగాక, యితరులు రంగస్థలంలోకి వచ్చుట మాకు తప్పు.

సభా—ఓహో! ఈసంగతి మాకు తెలియదు.

తద—(నిష్క్రమించును.)

సూత్ర—ఆర్యులారా! మా కీదినమున నీవూళ్ళో కడుపునిండినయన్నము దొరకనందున నాకు నిద్రవచ్చినందుచే పరున్నందుకు మీరు మఱివకలాగు అనుకోవద్దు.

[అంతసభలోనుండి యొకపురుషుఁడు ప్రవేశించును.]

పురు—ఆట్టేచూడఁగా, మీరు పల్లెనాటకుల లాగున్నారే?

సూత్ర—యజమానినే నేను రంగంలోనికి రానియ్యలేదు కదా? మళ్ళా నీవొచ్చేవు? నీవెవరఁయ్యా! అవతలికిపో!

పురు—(పండ్లుపటపటగొరుకుచు) నే నెవరినో నీకు చెప్పాలేమి? ఇదిగో చెప్తా (గొంతుకు పిసుకఁబోవును)

సూత్ర—(తనలో) ఇతఁ డెవరో దుండగుఁడు లాగున్నాఁడే! ఈపారుగూళ్ళో మనాటలు సాగవు. ఇతనిచేతిలో నాకు చావు తటస్థించేలాగున్నది. (వణకుచు ప్రకాశము) చంపకు బాబూ! చంపకు! మీచిత్తం. మీ కీస్టేజిలో ఈజీచైరు వేయిస్తాను.

కూర్చుండండీ. మీచిత్తము కూ రెల్లా చెప్పితే అల్లా వింటాను.

(తెరలో)

నీకుతగ్గ ప్రాయశ్చిత్తం జరిగిందా! మేముగనుక నీవు పిలిస్తేకాని రావద్దంటే మానేము. అతడి నాపలేకపోయినావు సరికదా! పైగా నాటకం నట్టేట్లో కలిపి ఆయన చెప్పినట్టు వినడ మేమిటి? మా బాగా జరిగిందిలే.

సూత్ర—(విననియట్లునటించి) క్షమచిత్తం నన్ను గొట్టకండి. మీకాళ్లకు మ్రొక్కుతాను. (కౌఁగిలించుకోఁబోవును.)

పురు—(అవతలకుత్రోచి) మ్రొక్కుతానని మీఁదఁ బడతావేమి? నీకు తన్నులు తగలాలా?

సూత్ర—(వణకుచు) క్షమించండి! బాబూ! మానటి అనుకున్నాను.

[నటి పటాక్షేపమున ప్రవేశించును.]

నటి—నీవు పిలవనిదే రావడానికి నాకేమైనా నీలాగే బుద్ధి లేదనుకున్నావా?

సూత్ర—(కనులెఱ్ఱఁజేసి) బానిసతొత్తా! అట్లాగయితే యిప్పుడేలా వచ్చేవు?

పురు—(దవడలుదగ్గరగానొక్కి) ఓరి పండితంమన్యుఁడా! నీనోటమ్మట వచ్చినమాటనుబట్టి ప్రవేశించవచ్చును. అదికూడా సూచనలోనే చేరును.

సూత్ర—అలాగునా? చిత్తము. ఇందాకా యిదిన్నీ మానటుఁడున్నూ వాళ్ళంతటవాళ్ళే వచ్చేరులెండి.

పురు—నేనిక్కడి కెందుకు వచ్చినానో యెఱుఁగుదువా? దీనికికూడా సూచన చెప్పవలెనంటావా? మీ వైఖరిచూస్తే మీరెప్పుడున్నూ నాటకమర్యాద యెఱిఁగినట్లు కనుపడడంలేదు.

సరికదా! మీరు చదివిన నాందిలోకూడ, నాశీర్వచనాదిక
ము కనుపడలేదు. పైగా మీయల్లరి చూస్తే నాకు వళ్లు మం
డింది. పైపెచ్చు నీవు చెప్పడానికి మొదలు పెట్టిన ప్రస్తావన
తో పూర్తిగా మీరేకాక మీకు నాటకం చేసియిచ్చిన ఆధరు
కూడా తెలివిహీనుఁడని ధ్రువపడ్డది. నాంద్యంతమున సూత్ర
ధారుఁడు నిద్రబోవుట యెందుకు?

సూత్ర—మాకీ నాటకం చేసియిచ్చిన గ్రంథకర్త బ్రాకెట్టులో అట్లు
వ్రాసి యిచ్చినాఁడు. అందుక్కు నన్నేమంటారు?

పురు—మీ కాగ్రంథకర్తెక్కడఁ దొరకినాఁడు? అందుకేనా! నాం
దికూడా తన స్వంతముది కాకుండా విజయవిలాసంలో పద్యం
వ్రాసినాఁడు.

సూత్ర—ఏమండీ! అలాగంటారు. వారు చాలా గొప్పవారండీ!
తమ రాలా మనవిచేస్తే నేనేమి తెలవియ్యాను?

పురు—నీ తెలివంతకన్నా బాగుంది. వారిగొప్ప గొట్టైలు దొలిరి
కాని, సభాపతి మంచివాఁడు గనుక సరిపోయినది. లేకపోతే
ఆధరుకూ నీకూ కూడా తగినమర్యాద కావలసినదే.

సూత్ర—మీరెన్నన్నా వారు గొప్పవారేనని నేననుకొంటాను.

పురు—అనుకో! నీ తెల్వికి సరిపోయినవాఁడు గనుక నీవు మెచ్చడం
బాగానేవుంది. నేనున్నూ వప్పుకుంటాను. వారు పొడుగుగానే
వుంటారని నేను అనుకుంటాను. కవిత్వంమాత్రం వేఁదుటుక
విత్వం గాక తప్పదు. అందుకు నీవు మొదలుపెట్టిన ప్రస్తావన
యే సాక్ష్యము.

సూత్ర—వెదు రేమిటి? కవిత్వం వెదు రెప్పదున్నూ కాదు.

పురు—వెదురు కాదు; వేఁదులు.

సూత్ర—అల్లా చెప్పండి వేదమందురూ!

పుర—ఇంత తెలివైనవాఁడవు నీవు సూత్రధారుఁడవా? సూత్రధారునికి మంచి చతురతయు పాండిత్యమున్నూ వుండా లన్నసంగతి విన్నావా? లేదా? వేదము శబ్దానికి వేదమర్థము చెప్పేవాఁడవు సూత్రధారుఁడవైతే యిఁక నాటకం బాగుండడానికభ్యంతర మేమిటి? "సీకంటం సీకంటమే చాపకంటం చాపకంటమే" అన్నతఁడు నీ కేమికావలెను?

సూత్ర—నాంది నాక్షేపించితిరి కదా? ఆనాందిలో లేకేమిటి?

పుర—లేఁగా? లోఁటా? వాక లేఁబు కనకనా? అంతా లేటే! శుద్ధపల్లెవాని మాట ల్లాగున్నాయి.

సూత్ర—హో! హో! లేటనాన్నని యాక్షేపించుచున్నారూ? ఆమాత్రం పొరపాటు మీకు వస్తుంది.

పుర—నాచే ఆక్షే వాగించక యీపాటికి దిక్కుమాలిన నాటకం కట్టిపెట్టి యెవళ్ళ టికెట్లసొమ్ము వాళ్ళకు వాపసుచేసి క్షమాపణ చెప్పి పంపించండి. లేకపోతే బాగా జరగదు. నాందిలో కొంచెమైనా నాటకానికి సంబంధించడం లేదు. "కుర్వీత బుధసోమయోః" అన్నట్లున్నది. ప్రస్తావనలో యిఁక కవిత్వమంతా డొల్లోటుగానే వుంటుందని తెలుస్తూనే వున్నది. యిక మీ నాటక మెవఁడున్నూ చూడఁడు. కట్టిపెట్టి సొమ్ము పారవేయండి.

సూత్ర—ప్రస్తావనేనా చిగురుదాకా చెప్పనిస్తారా?

పుర—అసలే చూచేది లేదంటే మాకు మీ ప్రస్తావ నెందుకు? భోజనానికి వద్దంటే పట్టుచీర కట్టుకొని వస్తాననటం వేమి? ఇది యొక పన్నుగడ పెట్టుకొని లోకాన్ని మోసంచేయడానికి వచ్చినట్లున్నారే?

[తెరలో కలకలము.]

సూత్ర-మీ తల్లికడుపులు కాలా! లోపల కొట్టుకొంటూన్నారెత్తా! ఓకీ మీవీరమ్మ తాపాలు తగులబెట్టా. ఇది వినండి. మెవళ్ళ సొమ్ము వాళ్ళ కిమ్మంటూవున్నారు. లేకపోతే తన్నుతారఁట. మనం చదివినది నాంది కాదఁట. మఱ కీనాటక మెక్కడదో రకిందో? చెప్పుదెబ్బలు తినడాని కీవ్వూరు వచ్చాము కాఁబోలును.

పురు—చెప్పుఁగూ లేవు, పైజారులూ లేవు. మెవళ్ళసొమ్ము వాళ్ళ కివ్వండి.

సూత్ర—అయ్యో! మనవి. యీనాటకం మావూళ్ళో ప్రదర్శించినామండీ! అక్కడివారంతా బాగా వున్నదన్నారు? ఆథరు కూడా ఆసభ నలంకరించినారు.

పురు--ఎవఁడాథరు? నాకు కనపడితే చెప్పుదును. విజయవిలాసంలో పద్యము నాంది యేమిటి? అదేనా! ఆశీర్వచన మున్నది కాదామె "యేందవ్వుఁడు గోవ్వులూ మాదవ్వుఁడు గాయఁగా మాదవ్వుఁడు మచ్చావతార మైనాఁడా" ఇదేలాగుందో మీ నాంది ఆలాగుంది. మీవ్వూరు పల్లెయో, పట్నో పాలెమో కాఁబోలును. పట్నవాసాల్లో ఈగాడెదగత్తరగరిటిభాగవతాలు పనికిరావు జల్దీగా టిక్కట్టుసొమ్ము తెండి.

సూత్ర—పట్టనికూడా అనకండి. మీ బందరు పట్టి కాదా యేమిటి?

పురు—ఈబందరుపట్టు మజా నీకు చూపేచా యేమి? సిగ్గులేక యింకా జవాబు చెప్తుతా వేమి? ఏపల్లెనాటకమునో మొదలు పెట్టినా విడి మీపట్టివంటి పట్టే అనుకున్నావా? యేమిటి? సొమ్ము ఖుచ్చివేయి.

సూత్ర—(తెరవంకదిరిగి) ఏమిరోయి! మీారంతా బాగానే వున్నారు "సొమ్ము తెస్తావా! ఛస్తావా"అని యీాయన నన్ను ధిక్కరిస్తూ వున్నాఁడు. మీా రెవళ్లైనా రండి.

[తెరలో]

మేము నాటకంలోకి తగినవేషాలు వేసికొని వున్నాము. నాటకకర్త్యా నీవు సూచనగాని పిలవడంగాని చేస్తేనే వస్తాముకాని లేకపోతే వచ్చేవాళ్ళము కాము.

పురు—వాళ్లెందుకు రావాలి? నీవు లోపలికివెళ్ళి సొమ్ము పట్టుకొని రారాదా?

సూత్ర—చిత్తము. (కొంతవఱకువెళ్ళి,మరలి) అయ్యా! మనవి. అంకమధ్యమందు రంగం శూన్యం కాకూడదని మీావంటివారే చెపుతారే నేను వెడితే యేలాగు?

పురు—(నవ్వి) నాటకమే మానుకున్నప్పుడీకట్టుబా టెందుకు? ఇది అంక మేలాగైనది? తిన్నగా తెలియకపోయినను మూర్ఖులకేవో కొన్ని సంప్రదాయపుమాటలు, తెలుస్తాయి. అవి అనుపయుక్తసమయంలో జ్ఞాపకానికి వస్తాయి. గాలీ వానా వస్తే కథే మానుతుందని యెఱుఁగవు?

[టిక్కట్టుకలక్టరు ప్రవేశించును.]

టిక్క—(రూపాయీాలసంచిచేతికిచ్చి) నే చెప్పలేదూ? మన మీా బందరుకు రావద్దని. యేచేతఁగాని వాళ్ళున్న చోటనో అయితే యీానాటకమే నెత్తిమీాఁద పెట్టుకొందురు. మనకున్నూ గౌరవము కలుగును. ఆధరుకున్నూ మాట దక్కును. "సాలిజేంద్రసభామధ్యే సాతానిః పండితాయతే" దీనికేమి? రేపీవూరునుంచి బుజ్జగోక్కుంటూ పోవాలికదా? రైలుఖర్చెక్కడనుండి తెస్తావు? సూత్రధారుఁడవుకాదు! అంత భారం నీదే?

సూత్ర—అట్టే పేలకు. మేనేజరు నడుగు. నన్నడుగుతావేమి? ఈ
యన యెవరో మహావిచిత్రమైన మనిషి. నిన్నుం గూడా తన్న
వచ్చును. ఈవూరుసంగతి ముందస్తుగా మనకేం తెలుసును?
మన మేమైనా దేవుళ్లమా యేమిటి? ఎక్కడా ప్రైజిమీందనే
ఆడియన్సు రావడమే యెఱుఁగము. పైపెచ్చు తన్నడానికిసిద్ధ
పడడంకూడా మొదలుపెట్టినారు.

పురు—ఇంకా యీవూరిమజా నీకు తెలియదు. ఇక్కడి పిల్లలను
నీవు గుఱుతించలేదు. ప్రతికుఱ్ఱవానికిన్నీ నాటక మంటే యే
మిటో అది యేలాగు ప్రదర్శించవలెనో బాగా తెలుసును.
మహాసభ్యగ్రంథకర్తలుగాని, నాటకులుగాని యిక్కడ పనికి
రారు. ఎప్పుడున్నూ ఈవూళ్లోకూడా ఇట్టిపని జరగలేదు.
కాని, వెనుక యేకంపెనీకోగాని జరిగినది. నేఁడు మీకు జరి
గినది. నేను గనుక మీకు మెల్లిగా చెప్పుతూ వున్నాను.
నిజముగా ఇదే మఱివక కుఱ్ఱవాఁడైతే యీమాత్రం ఓపిక
పెట్టఁడు. సొమ్ము యిచ్చివేయండి. వృథాగా నాలస్యమెందు
కు? నిద్ర చెడుతుంది.

సూత్ర—(లెక్కపెట్టి యిచ్చును.)

పురు—(లెక్కచూచి) ఇంకను పదిహేనురూపాయీల నాల్గుఅణాలు
రావలెను.

సూత్ర—ఏమోయి! తక్కిన లెక్క యేమిచేసినావు?

టిక్క—కాపిపాలకు, సోడాబుడ్లకు, టమటమాకు క్షౌరాలకు
అయిపోయినాయి

సూత్ర—వీట్లకు పదిహేనురూపాయిలదాకా యెందుకు?

టిక్క—నోటీసుల ప్రింటింగుకు కొంత యిచ్చాను.

పురు—వీళ్లకన్నిటికీ రేపు యిస్తారుగాని యింకా నాటకం కాందే యివ్వరు. యేపల్లెవానికో చెప్పినట్లు చెప్పుచున్నావే? అగుఁ గాక, స్వంతములోనుంచి యివ్వండి.

సూత్ర—మాకు స్వంతంలో డబ్బు లేదు. పోనీ డ్రస్సైనా అమ్ముదా మంటే అదిన్నీ మంచిది లేదు; అందులోనున్నూ వకడికుంటే రెండవవాఁడికి లేదు. అనుగ్రహించక తప్పదు. మా కయిన ఖర్చులు తమ రెఱుఁగనివి కావు కదాండి.

పురు—ఆదంతా నైజాంతా హే. టిక్కట్లసొమ్మంతా యిక్కడకక్కండి. లేకపోతే హార్మోనియమ్ పుచ్చుకొంటాము.

సూత్ర—చిత్తం. మీగ్రామానికి వచ్చినాముగదాండి. మమ్మల్ని మీరే వొడ్డెక్కించాలి. "అన్యథాశరణంనాస్తి త్వమేవ శరణం మమ"

[మఱియొకపురుషుఁడు ప్రవేశించును.]

మఱి—ఏమయ్యా! నాటకులు. మా రెంటువమాట యేమిచెప్తారు?

సూత్ర—అయ్యా! మేమేమైనా నాటకమాడి సంపాదించిన దున్నది గనుకనాండి, మీకు అద్దెయివ్వడానికి.

మఱి—ఏం పెద్దమనిషి వయ్యా! అట్లా అంటావు; మీకీవాళ నాలుగువందలరూపాయిలు వస్తే మాకేమైనా యెక్కువ యిస్తారా? యెట్లాగునున్నూ మేము పదిహేనురూపాయిల వాళ్ళమే. గుఱ్ఱంగుడ్డిదైనా గుగ్గిళ్ళు తప్పవుకదా?

సూత్ర—చిత్తం. రేపు మనవిచేస్తాను.

మఱి—రేపేమిటి? "పశ్చాచ్ఛబ్దో నాస్తిపర్యాయః" ఇఁక నీవ్రాళ్ళో మీనాటకాని కెవఁడువస్తాఁడు? కాబట్టి రేపు మీ కాసీమాంతం తప్పదు. మాఅద్దె యిప్పుడే యివ్వండి.

పురు—(ఏకపక్షముగా) సూత్రధారుఁడుగారూ! మీ రేనాటక మాడఁదలఁచుకొన్నారో మీనాంది వల్లగాని ప్రస్తావన వల్లగాని తేలలేదు గాని యిప్పుడు హరిశ్చంద్రనాటకంగా పరిణమించింది. ఈయన నక్షత్రకుఁడులా తగులుకొన్నాఁడు.

మణి—మీరుమాత్రం వదలిపెట్టినారా యేమిటి? విశ్వామిత్రుఁడులా మీరు బాధిస్తూవున్నారు. ఎవరైనా సొమ్మువదలిపెట్టరు.

టీక—మొర్రో! యీఅవలోఁడునాటకం మొట్టమొదటనే మొదలుపెట్టవద్దంటే వినకపోయినందుకు నీ కీప్రాయశ్చిత్తం కావలసిందే;

మణి—అయితే యీనాటకం పేరేమిటి?

పురు—నోటీసు లంటించినారు. చూడలేదు? 'బోడ్డుబాలతాతీయము'

మణి—బాలతాత దీనిలో నాయకుఁడా యేమి?

సూత్రి—కాదు; నాయకునితండ్రి.

పురు—నాయకునిపే రుండవలె లేదా, నాయిక పేరుండవలె. ఇంకను మఱికొన్ని గుణితులంబట్టి యుండవలెను గాని యీముసలాడి పేరెందుకు?

సూత్రి—అదంతా గ్రంథకర్త నడగండి. మాకు తెలియదు.

మణి—గ్రంథకర్తజోలి మా కెందుకు? కాని, మా రెంటఁమాట చెప్పండి.

పురు—గ్రంథకర్త సజీవుఁడేనా?

సూత్ర—ఆ! సజీవుఁడే. ఆఱువై యేళ్లుంటాయి?

పురు—ఇరవై యేళ్లేనా? అలాగైతే చిన్నవాఁడే?

సూత్ర—ఇరవై కాదు, ఆఱువై.

పురు—అయితే చాలా పెద్దలు. ఆయనతో నేనిట్లు మనవిచేసినానని చెప్పు. నాంది అంటే యేమిటో; ప్రస్తావన అంటే యేమిటో

తెలియనివాళ్ళు నాటకం వ్రాయకూడదనిన్నీ ఒకవేళ గొప్ప కోసం వ్రాసినా మీవంటి అనూయకులకు ఇచ్చి చదివించ కూడదనిన్నీ పైగా యీలాటి పట్నవాసాల్లోకి ప్రదర్శించే నిమిత్తం వెళ్లేటప్పుడు బొత్తిగా వప్పుకోకూడదనిన్నీ తప్పక చెప్పండి. వారు పెద్దలయితే అయినారుకాని యీదినం వారి కృషంచే యీమర్యాద అంతా వారికే జరగవలసింది. వారి తరఫున మీకు జరిగింది. దీనిని వారు జమకట్టుకోవలసి యుండును. ఆయనకు నాటకమే వ్రాయవలెననియుంటే యీపూరు వస్తే యేకుఱ్ఱవాడైనా దానివిధానమును చెప్పి పంపుతాడు. తర్వాత వ్రాస్తే కొంతగాకపోతే కొంతైనా బాగుండవచ్చును. ఈ సంగతులన్నీ ఆయనతో చెపుతారుకాదూ?

సూత్ర—చిత్తం. చిత్తం. మేమిక్కడ చిక్కుకుపోకుండా యింటికి వెడితే తప్పకుండా మీరు చెప్పినారని వారితో మనవిచేస్తా. అయ్యా! తమపేరెవరండీ?

పురు—ఎవరైతే నేమిలే. పేరుతో పనేమున్నది? యీబందరు చెప్పినదని చెప్పదుమూ; అయితే మీలో నెవళ్లైనా తెలివైనవాళ్లున్నారూ?

సూత్ర—ఉన్నారు. ఏమిలాభము? మొదటనే యీ దిక్కుమాలిన నాటకం మొదలుపెట్టడంచేత వాళ్ళతెలివంతా "సానకింద వన్నగా" నిష్ప్రయోజనం అయిపోయిందండి. (కన్నీరుపెట్టి కొనును.)

మణి—(జాలి సూచించి) విచారింపకయ్యా! అలాగయితే యేదేనా మంచినాటకం రేపు ప్రదర్శించండి. దానిపైని మీకు త్రోవ ఖర్చు వగైరా కలిసిరావచ్చును.

సూత్ర—(కన్నీళ్లు తుడుచుకుని) తామూ బహుమంచివారు. యీ యా
డియన్సుతో మనవి చేయవలెను.

మణి—విచారించకండి! ఈయన చెపితే అందఱున్నూ విశ్వసించు
తారు. పాపము ద్రవ్యం కోసం కాదుగాని అవమానంకోసము
మీకు కంటమ్మట నీళ్ళు వొచ్చాయి.

పురు—వీళ్ళకోపమే నైనచో వీళ్ళను మనమవమానపఱచుట యు
క్తముకాని నాటకము దున్నలోపానికి వీళ్ళేమి చేయుదురు?
వీళ్ళల్లో విదూషకుఁ డొకఁడు మంచిసమర్థుఁ డున్నాఁడని
విన్నాము. ఇంకా ఎవళ్ళైనా ఒకరిద్దఱు ఉండకుండా యింత
దూరం రారు. ఇట్లన్నుఁగాక. (ప్రకాశముగా) ఎందుకు విచారి
స్తావయ్యా? విచారించకు. నేను విన్నన్నమాటలన్ని నాట
కానికింద జమకట్టవలసినదిగాని నీకుసంబంధించవు. మీలో
మీకు పడ్డగందఱగోళమంతా ఆనాటకములో ఉండికాంబో
లును. విచారించకు. ఆడియన్సుతో నేను చెప్తాను. (సభవంకఁ
దిరిగి) అయ్యా! ఈలోపమంతా నాటకమందున్నట్టున్నూ వీరి
యందు లేనట్టున్నూ తోస్తూవున్నది. గనుక తమఱందఱున్ను
అనుగ్రహించి రేపేదేనా మఱియొక మంచినాటకము వీరిచేత
ప్రదర్శింపించినూచు వీరిని ఋణవిముక్తులను చేయవేడెదను.
ఈవాళ మనము టిక్కెట్లసొమ్ము పుచ్చుకుంచామన్నను వీరి
వద్ద పూర్తిగాలేదు. (వినుటనటించి) ఇందుకు సభ్యు లంగీకరిం
చినారు. మీయదృష్టమును నాయదృష్టమునుఁగూడ మంచిది.
ఈసొమ్ము మీయొద్దనే యుంచికొనుఁడు (ఇచ్చును.)

విదూ—(ప్రవేశించి) హీ, హీ, హీ, అయ్యా! మీరు నేడు మాసూ
త్రధారుని తెల్వితక్కువచే ప్రదర్శింపఁబూనిన బొడ్డుశాలత్తా
తీయమునకు దయచేసి వృథాగాఁ దాము నిద్దుర చెడఁగొట్టు

కున్నారు. ఇదిగాక సామ్యముకూడా ఒక్కపరిగా నంతరించియు
వన్నెయిపోయినది. కావున,

సీ. కాంతిచేతనె గాక కాయమ్ముచేఁ గూడ
నెనుఁబోతుగున్న చె న్నీసడించుఁ
గొమరుచేతనె కాక గొనములచేఁ గూడ
మాలమాదిగల సామ్యమువహించు
దేవభక్తినె కాక ద్విజభక్తిచేఁ గూడఁ
దురకసామ్యంబయ్యె నెఱుఁగఁ జేయుఁ
గులముచేతనె కాక గళమాధురినిగూడఁ
గాకకులంబు బెగ్గడిలఁ దరుము

గీ. వాఁడు వీఁడని మీకు నావాలకంబె
చెప్పుఁ గావున నే వేఱె చెప్పికొనను
మమ్ము దరిసించుకతన మీసామ్యముట్టె
నెల్లు సంతస మంది మీ రరుగుఁ డిఁక.

పుర—నమస్తె మోరు! నమస్కారు! (కరతాళధ్వని)

ఎల్ల—[నిష్క్రమించుచుండఁగా)

టిక్కెట్టు—(సవినయముగా) అయ్యా! ఈభరతవాక్యము విని మఱి
యుఁ జనుఁడు.

చ. కలుగునుగాక సంతతు లఖండుల కన్నము గల్గువారికిన్
జెలఁగునుగాక సత్కవిత శ్రీకరమై జగమందు నెల్లెడన్
దొలఁగునుగాక మోసమును ద్రోహమును న్నశియించి పూర్తిగా
మెలఁగునుగాక యోగ్యుఁడు సమీరకుమారునిభంగి ధీరుఁడై.

[అందఱును నిష్క్రమింతురు.]

ఆంధ్రకవులు.

ఉ. సారమతార్థసంపదలు సారససారసరఃప్రసారము
గ్గారసవత్తరంబుగ నిగారము గారము దోఁప సాహితీ
భారతిభార మంతయును భారతమందిరవొంద నాంధ్రభా
షారమణీరమం గొలుసుసజ్జను నన్నయభట్టు నెన్నెదన్. ౧

ఉ. తిక్కనసోమయాజికి నతిం బొనరింతుఁ గవిత్వలక్ష్మికిన్
దిక్కగువాఁడు, నన్నయ గతించినమీఁద నతండు చేయునా
తక్కినభారతంబును సుధామధురంబుగఁ దెల్గుఁ జేసి పెం
పెక్కినగొప్పవానికిఁ గవీశ్వరకామితరాజధానికిన్. ౨

ఉ. భాంతక్కృక్కవీశ్వరులఫక్కిని దాఁటఁగ రాని వాఁడికిన్
మాఱటకూపనంగ నసమానతరప్రతిభాసమృద్ధి పెం
పార నరణ్యపర్వమును సాంతము చేసినమేటికిన్ సునీ
హీంసునకుం ప్రబంధపరమేశున కంజలి సంఘటించెదన్. 3

ఉ భాగవతంబు సర్వరసబంధురముల్ దెలిఁగించినాఁడు స
ర్వాగమసారవేది జఠరార్థముగాఁ జెయిసాఁచకే మహా
భాగుఁ డితం డటంచు నరపాలురు మెచ్చఁగ జీవితంబు సొం
పాగతి నోమినాఁ డితరు లాదురె? పోతనవంటిసత్కవుల్. ౪

సీ. పసితనంబున నుండి బహురసప్రథితప్ర
బంధనిర్మితికిఁ బాల్పడినవాఁడు
నన్నయాదికవీంద్రశ్రేణి కెనవచ్చు
పాండితీగరిమ చేపట్టినాఁడు
దేశంబు లన్నియుఁ దిరిగి తత్రత్యభూ
పతులసన్మానంబుఁ బడసినాఁడు

శయ్యాచమత్కారసంప్రదాయంబున
నతనుప్రతిష్ఠచే నలరినాఁడు

గీ. భాసురానూనకవితాప్రసారసార
తోషితాశేషభూపతిస్తూయమానుఁ
డతఁడు పొగడొందు శేముషీవితతకీర్తి
ధట్టచరితుండు శ్రీనాథభట్టసుకవి. ౫

ఉ. కాతరభావ మించుకయుఁ గాని యెఱుంగని పాండితీబల
స్ఫీతకథావిధానసరసీకృతచారుతరప్రబంధని
ర్మాతలు సాహితీముదితమానవపాలకులై చెలంగు నా
కేతన మారనాదికవికేతనులన్ గణుతింతు నిచ్చలున్. ౬

ఉ. సంగతచాతురీమహిమసారఘుమంఘుమితప్రసిద్ధస
ర్వాంగమనోహరాయు కవితారభటీపరిపూర్ణ సర్వది
క్ప్రాంగణు హాస్యకృత్కవి ననర్గళచారుపదప్రయోగశా
లిం గణుతించువాఁడఁ గవిలింగని లోఁగని భక్తిపెంపునన్. ౭

సీ. ఆంధ్రకవిత్వమ్మునందుఁ బితామహ
ఖ్యాతిఁ గైకొన్న పెద్దన్న యొకఁడు
అంగనామధురాధరాకారసుకవితా
స్వాదిమ గలుగు ధూర్జటి యొకండు
ముద్దుమాటలచేత మోదమ్ము గలిగించు
నసమానసుకవి తిమ్మన్న యొకఁడు
తగుచతుర్విధకవిత్వంబులందును చాల
కీర్తి గాంచినభట్టుమూర్తి యొకఁడు

గీ. మొదలుగాఁ గలసుకవి సమూహమునకుఁ
దనసుధాసమకవితచేతప్రమోద

మాచరించినకృష్ణరాయరావనీంద్రు
నపరదేవేంద్రు నెంతు ననారతంబు. ౮

ఉ. నాటకశైలి యాంధ్రకవనంబునకుం దలఁ జూపఁజేయుచున్
మోటుతనంబు సూపనివి నూతనవర్ణన లుద్ధతిన్ మనః
పేటిక నిండుతుష్టి, కవివీరులకుం గలిగించినట్టి యా
మేటికవీశ్వరుండు కవిమిత్రుఁడు సూరనకున్ నమస్కృతుల్. ౯

తే. గీ. మఱియు నాంధ్రప్రబంధముల్ మహితకీర్తు
లొనరఁ గావించి యాంధ్రలోకోపకార
మాచరించినసుకవుల కాచరింతు
వివిధనామములకు న్నతుల్ వేనవేలు. ౧౦

తే. గీ. పెక్కు లాంధ్రప్రబంధముల్ కుక్కుటేశ్వ
రునకు నంకిత మిచ్చి పేరుం బ్రతిష్ఠఁ
గొనినసత్కవిచంద్రుండు కూచిమంచి
తిమ్మకవి కిష్టు డే వందన మ్మొనర్తు. ౧౧

తే. గీ. ఆశుధారాకవిత్వవిఖ్యాతిచేత
శతవధానవిధానప్రశస్తిచేత
మధురతరసుప్రబంధనిర్మాణమున య
శంబుఁ గాంచినవేంకటాచార్యుఁ దలఁతు. ౧౨

చ. సరసతరప్రబంధము లసంఖ్యముగా రచియించి భూమిపైఁ
బరపి శతావధానము లపారముగా రచియించి సర్వభా
స్వర మగుకీర్తి నల్దెసల వ్యాప్తము జేయుచు సర్వదేశముల్
తిరిగినవేంకటేశకవిదేశికు సన్నుతిఁ జేతు నిచ్చలున్. ౧౩

(బందరు హిందూ హైస్కూలులో మఱ్ఱిచెట్టు కొట్టినప్పుడు చెప్పినవి)

సీ. నీపైని నివసించునీపుల్గు లెల్ల నిం
కే చెట్టు చేరునో? యెఱుఁగరాదు
నీయాకు లాసించునీబీద లెల్ల ని
య్యెడ నెంత గుందిరో? యెఱుఁగరాదు
నీనీడ నాటాడునీబాలు రెల్ల నిం
కే పాట్లు పడుదురో? యెఱుఁగరాదు
నీపాల కేతెంచు నీపాంథులకు నెల్ల నిం
కేది గతియొ? మా కెఱుఁగరాదు

తే. గీ. అన్నిమాటల కేమి? నీయం దొకింత
యేని యపరాధమును లేక యిట్టు లైతి
వక్కటా? యేండ్లు నూఱైన యట్టినీకు
వగవ నేటికి? దుఃఖ మాపంగ లేము. ౧

సీ. ఊరెల్ల దిబ్బైనయుప్పెనగాలి కొ
క్కింతేని చలియింప కిట్టులుంటి
వాపైని వర్షమావంతేని లేకున్న
కఱవు లెన్నెన్నియో కడపియుంటి
వవసరమ్మునకు నీదాకొమ్మ లెందఱిం
దఱు గొట్టినను దానఁ దలఁకవైతి
ఏంతేల? మొన్నఁ జెళ్లెన్నియో వడిన యా
గాలి కేనియును దూఁగాడవైతి

తే. గీ. వక్కటా! పాపపువిధాత యనపరాధి
వైననీఫాలమున నిట్టు లడఁగు మంచు

ప్రాఁయ నల్లెలపోయెదు వాదు మాకు
వచ్చుటకు నుంటి విన్నాళ్ళు వటకుజంబ. ౨

ఉ. "ఆటకుపే" లటంచు నిను నక్కట! కొట్టిరి నెట్టపంటగా
నేటికి నద్దమైతి వది యించుక లేదు సరేగదా? భవ
త్పాటవకారణమ్ముసన శాలుగు సేద నొకింత లేక యీ
యాటల నెల్ల నాడి రిపు డాఁగతి మా కెది? వృక్షరాజమా. 3

తే. గీ. "అకట! యెదు రైననాని నెన్నమ్మ గొట్టె"
నన్నసామెత నిజ మయ్యె, నహహా! నీయ
వస్థ చూఁచిన నీవు దూరస్థలమున
నున్నజీవింతు వేమొకో? కొన్నినాళ్ళు. ౪

శా. హిందూస్కూలున నున్ననీయెడల మాకే కాదు మాదేశిక
స్కందుల్ మున్నగువారికేనిఁ గనలే కన్పట్ట దావంత, యీ
నిందన్ బై కెట్లు పోవనిత్తు? మది మాఁ నెత్తిన్ బడన్ వేయు మే
మెందున్ గ్రీడల గెల్చుటేసుమి? నిన్నున్ హింసించె వృక్షేశ్వరా.

(తుమ్మచెట్టు)

మ. అమలంబై రసవత్తమంబగు ఫలంబా లేదు, నీచెట్టు చెం
త మనుష్యుల్ నిలువంగనోపరు భవత్పర్ణంబు లింతింత లే
సి మొయిన్ గంటకరాశి నిన్నెటు సృజించెన్ బ్రహ్మ నీవెందుకో
సము జీవించుట తుమ్మచెట్ట! నిన్ను వృక్షంబంటయే తప్పిలన్.

---

* అశ్వత్థస్తోత్రము.

శా. శ్రీలోలుండు గుణాకరుండు త్రిజగత్క్షేమానుకూలుండు స
చ్ఛీలప్రాపకుఁ డార్తరక్షణకళాసింధుండు నశ్వత్థము
ధ్యాలంబాత్ముఁడు విష్ణుదేవుఁడు సమస్తైశ్వర్యసంధాత యై
పాలించున్ జెలికానిసూర్యవిభునిన్ భైషజ్యచింతామణిన్. ౧

క. శ్రీయును గోరినకోర్కులు
నాయాసము లేక లోక మందఁగ నేడే
నీయోజించి సురాత్మక
మైయొసఁగుపదార్థ మొకటి యానతి యీవే. ౨

వ. అంచు వినయావనతుండై ప్రార్థించు నారదునకు విరించి యిట్లనియె.

తే. గీ. నాయనా! దేవమౌని! నిశ్శ్రేయసార్థ
సాధకము సర్వకిల్బిషబాధకమ్ము
తలఁచిచూడఁగ నశ్వత్థతరువు తత్ప్ర
దక్షిణమ్మున నగుమేలు తరమె పొగడ. ౪

సీ. అరయఁగా నశ్వత్థతరువు దక్షిణమున
రూపింపఁబడియుండు రుద్రమూర్తి
నారాయణుండు పొల్పారుఁ బశ్చిమమున
నొప్పారుచుండు నే నుత్తరమునఁ

---

* దీనిని రచింపుమని కోరినవారు శ్రీ శ్రీ చెలికాని సూర్యారావుగారు. వీరి తండ్రిగారు వేంకటరాయసింగారు. ఈ సూర్యారావుగారినివాసము చిత్రాడ. ప్రస్తుతము వీరు లక్ష్మీనరసాపురమున సజీవులైయున్నారు. వీరు సుప్రసిద్ధులే కాన విస్తరింపవలసిన యావశ్యకత లేదు.

చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి,
శతావధాని.

బూర్వదిక్కునయందు గీర్వాణపతియును
నఖిలగీర్వాణులు నలరుచుండ్రు
స్కంధమ్ములం దుపస్కంధములందును
గోవులు విప్రులు గొరలుచుండ్రు

తే. గీ. పత్రములయందు ఛాందసులు పరఁగుచుండ్రు
దీనిమూలంబు వేదముల్ దీనిపాలఁ
గల్గుచుండెడిజన్మముల్ నాల్గుదెసల
నదులు నదములు సరసులు నుదధు లుండు. ౫

తే. గీ. పాలఁ బొల్పారి మఱి ఫలభరము లేక
చల్లనీడల నిడువనస్పతివి నీవు
అమ్మ! నినుఁ గొల్చి మానవుఁ డఖిలసుఖము
లైహికాముష్మికంబుల నందఁగలఁడు. ౬

తే. గీ. మిలమిలఁ జలించు కెంపారుదళము లొదవి
ఆదినారాయణస్వామి కాశ్రయ మయి
బోధిసత్త్వోజ్జ్వలం బయి పొలుచు నీకు
వందనమ్ము లొనర్తు నశ్వత్థదేవ! ౭

తే. గీ. తక్కుయోగ్యత లట్లుండఁ దరువులందు
నీ వరిష్టనాశకమవై నెగడి ధన్య
తమతఁ గంటివి విష్ణువు తవిలి నిను
పట్టుచు వసించుకతన నశ్వత్థదేవ! ౮

తే. గీ. వ్యాధు లీగెడుపాలు నీవలనఁ గలవు
శ్రీయు నిన్నాశ్రయించి వర్తించుచుండు
నింత నిజ మని యెఱుఁగుదు రెల్లవారు
శ్రీల సమకూర్చి మమ్ము రక్షింపుమమ్మ! ౯

క. ఏకాదశరుద్రులు నా
కాకుత్ప్రభు వైన విష్ణు వష్టవసుమయ
శ్రీ కిరవు పావకుండున్
నీకళ నీ కంజలి యవనీమహారాజా ! ౧౦

తే. గీ. అగ్నిగర్భ ! శమీగర్భ ! యజ్ఞగర్భ !
కనకగర్భ ! ధరాస్థలీగర్భ ! దేవ
గర్భ ! యోగ్యప్రజాపతీ ! కడఁగి నీకు
వందన మొనర్తుఁ బ్రోవు మశ్వత్థదేవ ! ౧౧

తే. గీ. ఆయువు బలమ్ము వర్చస్సు యశము మఱియుఁ
బశువసుప్రజావృద్ధియు బ్రహ్మతేజ
మాధిరాహిత్యమును బ్రజ్ఞ మేధయు నిడి
చక్కఁ గాపాడు మము వనస్పతివరేణ్య ! ౧౨

తే. గీ. సతము వరుణుండు నినుఁ జక్క సాకుఁగాక
యెల్లపుడు వృష్టి నిన్నాశ్రయించుఁగాక
ఎసఁగుఁగాక నిచుట్టును దృణసమృద్ధి
అన్నిటను నీకు సుఖము చెన్నారుఁగాక. ౧౩

క. చెడుకలలున్ జెడుచింతలుఁ
జెడుశకునమ్ములును శత్రుచేష్టితములు మా
యెడ నడుగిడకుండఁగ నీ
వడఁగింపుము సర్వకాల మశ్వత్థంబా ! ౧౪

క. దుస్స్వప్నహారణమునకు
సుస్వప్నప్రదమునకు వసుప్రదమునకున్
నిస్స్వత్వహరమునకు నతి
ప్రాస్త్వితదురితంబ ! నీకు నశ్వత్థంబా ! ౧౫

క. నీమూల మబ్జగర్భుఁడు
నీమధ్యము విష్ణుమూర్తి నీయగ్రంబో ?
సోమార్ధమౌళి వృక్ష
స్వామీ ! యశ్వత్థ ! నీకు స్వస్త్యయనంబుల్. ౧౩

క. దేనిన్ జూచినమాత్రన
మానున్ రోగములు తాకుమాత్ర నఘహరం
బౌ నాశ్రయింప నాయు
శ్శ్రీ నెగడు వనస్పతికిఁ జేతులు మోడ్తున్. ౧౪

తే. గీ. ఓమహాభాగ ? యశ్వత్థ ? యోమనోహ
రాంగ ? సుప్రీతదర్శన ! యాశ్రయింతు
నోజ నాశత్రుపులకుఁ బరాజయమ్ము
నాకు దిగ్విజయమ్ము సంతతము నిడుము. ౧౫

క. ఆయుర్దాయము సంతతి
శ్రీయున్ ధనధాన్యసుఖసమృద్ధియు సతమున్
నీయడుగులు గొల్చెడినా
కోయశ్వత్థతరురాజ ! యొసఁగఁగదవే. ౧౬

తే. గీ. ఇట్లు వేఁడెడివారల కిహపరములు
కొదవ లేకుండుఁజుమ్మి నారదమునీంద్ర!
ఋషులు వేదమూలమ్మని యెఱిఁగి రావి
చెట్టును బరాత్మునిగ నర్చింతు రెలమి. ౨౧

క. గురుఁ జంపి విప్రుఁ గెడపియు
దరిద్రుఁ డయి రోగి యై పిదప నీస్తవమున్
బఠఁగ నొకలక్షజపమున్
జరిపిననరుఁ డందు సుఖము సత్యము స్వామీ! ౨౧

తే. గీ. ఎట్టిపాపోపహతచిత్తుఁ డేని యీవ్ర
తమున కధికారి యన, నిఁక స్థండిలశయ
నుండును హవిష్యమాత్రాశనుండు బ్రహ్మ
చారియును వశియైన విచారమున్నె? ౨౨

తే. గీ. ఏకహస్తప్రమాణమ్ము నేని రెండు
చేతులంతయు నేని ధరాతలమ్ము
గోమయమ్మున నలికి ముగ్గు లిడి రావి
"నో,,మని యనంత్రు పురుషసూక్తోక్తవిధిని. ౨౩

క. మానమ్మును గొని యశ్వ
త్థానోకహముఁ బ్రదక్షిణాచరణమునన్
మానించి విష్ణునామ
ధ్యానమ్మున నందుఫలము నందఁగవచ్చున్. ౨౪

తే. గీ. పదమునఁ బదాంతరం బేగి పరఁగ హస్త
చేష్టలాఁగి వాక్కున నుతిఁ జేయుచును మ
నమ్ము ధ్యానమ్మునం దిడి నాలుగంగ
ముల నిటు ప్రదక్షిణము సేయవలయు నండ్రు. ౨౫

క. ఎవఁ డశ్వత్థస్థాపన
మవనిఁ గావించు వాని యన్వయము తిరం
బవు ధనము నాయు వొలయుఁ
దివికిఁ జనువారు తత్పితృప్రవరు లోగిఁ. ౨౬

ఆ. వె. రావిచెట్టునీడ రహిఁ నొక్కవిప్రుని
గుడవఁబెట్టె నేని కోటివిప్ర
వరుల కన్న మిడినపరమార్థ మబ్బెడి
నరయు మింత నిక్కమగు మునీంద్ర! ౨౮

తే. గీ. అనఘ ! యశ్వత్థతరుమూలమం దొనర్చు
జపము హోమంబు దేవతార్చనము నక్ష
యం బగుఫలమ్ము నిచ్చు నని యజుఁడ నేను
జెప్పుచుంటి నీమాటయుఁ దప్పఁగలదె ? ౨౮

క. మును గోడివినగతి రావిని
జనుఁ డాశ్వాసింప నది ప్రసన్నంబై వా
నిని దగ నాశ్వాసించున్
మనమున నిది మెఱుఁగుమయ్య మౌనిప్రవరా ! ౨౯

తే. గీ. జన్మమొనరించుపొంటె నశ్వత్థతరువు
గొట్టి స్వర్గమ్ముఁ జను వృథా గొట్టు నెవఁడు
వానిపితరులు నరకానఁ బడుదు రొక్క
రావిపూజ సమస్తసురలను దనుపు. 30

సమాప్తము.

శారదాప్రెస్, కాకినాడ—1929.